
Vasa Pavković
MESEC JANUAR

WEB-SITE

www.narodnaknjiga.co.yu

E-MAIL

nknjiga@matgnet.com

alfankkl@eunet.yu

BIBLIOTEKA

• ALFA •

Proza 2002.

Glavni i odgovorni urednik

MILIČKO MIJOVIĆ

Urednik

GOJKO TEŠIĆ

Umetnička oprema

TODE RAPAČIĆ

Tehnički urednik

JASMINA ŽIVKOVIĆ

Ilustracija na koricama

Maks Ror:

Ti aspetti che ci creda?

Vasa Pavković

MESEC
JANUAR

Narodna knjiga / Alfa
2002.

Copyright © 2002 by Vasa Pavković
Copyright © NARODNA KNJIGA, 2002.

ISBN 86-331-0646-9

Ova publikacija u celini ili u delovima ne sme se umnožavati, preštamovati ili prenositi u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvom bez dozvole autora ili izdavača niti može biti na bilo koji drugi način ili bilo kojim drugim sredstvom distribuirana ili umnožavana bez odobrenja izdavača.

Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač po odredbama Zakona o autorskim pravima.

*Ovaj život je bolnica u kojoj svakog bolesnika
mori želja da promeni postelju.*

Šarl Bodler „Pariski splin“

JANUAR

Strašno želim da dođe januar.

Danas je 20. decembar 1995. godine. Živ sam, podižem ruku. Polažem dlan na srce. Živ sam... Zapisujem ponovo – ma šta se potom desilo! – strašno želim da dođe januar.

Pogled dotakne okamenotine snega, duž plavičastih oluka koji suze, kao što vodena struja održava u životu, pod ledom, noseći ga, u granje upleten leš, tako se ja trudim, baš tako, svesno, kao ta voda, kao taj leš, da održim glas u stanju očekivanja.

Ništa više – zapisao sam precizno: u stanju očekivanja.

I

Celog dana sam odlagao ovaj trenutak, misleći na njega – *Putujemo ka smrti, treba da smo svesni toga*, pročitao sam kod Crnjanskog. Povremeno bi me leđa užasno bolela, pekla, kažem: leđa, iako se radi o jednoj užarenoj tački, sa druge strane srca. Ako vam je jasno šta želim da kažem, onda ste verovatno i sami bili u vlasti, pod jarmom takvog bola. Posmatrao sam, prepodne, posle buđenja, bunovnog i smutnog, sa gorušicom od kosovskog belog, kojim sam se tokom slavljeničke noći nalivao, besmisleno... ali ne besmislenije od svega što sam činio tokom noći, 31. decembra 1995. na 1. januar 1996, ulazeći u poslednji mesec moga života. *Svoga života?* Odlagao sam ovaj trenutak i dok sam posmatrao, kažem, prepodne, kako se ranoranioci, sami ili u komičnim parovima klišu kao po jajima, i kako bubecaju o led. Ledena kiša je počela poslednjeg dana prošle godine, doneo ju je ledeni vetar sa severa, a onda se sve zacaklilo, na plavo, i sam je Gospod Bog, verovatni krivac za ovo, znao koliko je vinih i nevinih duša – danas, prvog januara – razlomilo udove. Odlagao sam trenutke zapisivanja, u prvom danu poslednjeg meseca, kao što i sve svoje odluke već

godinama odlažem. Govoreći sebi: za neko povoljnije doba.

Tešim se. Ali gorčina, nagorkost me nije napuštala, a samo je ona i mogla, i samo ona može, da me podstakne na ovo beleženje jedne opoznele biografije. Gospode! Kako je sve patetično! I kako je posebno patetično svako pominjanje tvog imena! Probudio sam se s gadjljivim ukusom vinske gorušice, u praznom, pregrejanom stanu, u potkrovlju zgrade na Keju Radoja Dakića i ustao i ugasio tranzistor koji je cele noći zujao u nepoznato: arapsku, beduinsku muziku? Oko podneva sam se spremio, svečano obučen – telefonirao sam roditeljima. Javio se otac:

– Sine, kada ćeš doći?

Od pre neku godinu očevo glas liči na majčin, sve mu je sličniji, kao što i njegov lik poprima crte majčinog lika. I obličja njihovih tela se približavaju, izjednačuju. Stekao je grudi, poput njenih, trbusi su im slični. Korača, mogu da ga vidim i ovog časa, kako se – tada-oko-podneva – u papučama udaljava od telefona, sitnim, živahnim, kokoskastim koračićima žene... Otela mu je slušalicu:

– Sine, čekamo te, ja i tata!

Zaključao sam vrata stana, spustio se peške stepeništem, budući da lift u zgradi mesecima ne radi, i oprezno zakoračio na oplaveli, zaleđeni asfalt. Posle desetak opreznih koraka, shvatih da ću sporo koračajući trotoarom, *putovati* do roditeljskog stana celog januara, i predoh na kolovoz, vlažan,

zasut solju. Sitna kiša je bockala i povremeno šibala igličasto, po licu, a kod Pošte od skutrenog, podbulog švercera kupih dve paklice *partnera*. Zatim sam prolazio kroz Gradski park, klizajući se i povremeno zastajući radi odmora, prislanjajući šaku na crno stablo visoke lipe, pa sam osećajući žake pod plećkom, usitnivši korake, terao dalje, dalje, pored Pozorja i Suda, pored Galerije i zgrade GREXA, u kojoj je smešten moj Biro. Biro u kojem radim. Neko me je pozdravio, baš tu pred GREXOM, neko me je poljubio vlažnim usnama, s bazdom belog luka u dahu. A deset minuta docnije, otpio sam sa ostarelim ocem rakijicu i meze-tio. Otac, naravno, nije izdržao:

– Miloševiću svaka čast!

Govorio je o aktuelnom predsedniku Srbije, po mom najdubljem uverenju – *ekstratiraninu*. Moj dragi tata. Penzioner koji je prošlog dana prošle godine dobio prvi deo septembarske penzije. Majka je unela u trpezariju prastaru porculansku (još bakinu) činiju sa supom. – Pusti te priče! – rekla je mužu, *mom dragom ocu*, znajući da bi moj odgovor, ma kakav bio, vodio pravo u prepirku, i zatim, u svađu s nesagledivim, ali konačno naslutljivim, finalom. Otac i dalje glumeći „nevinost“ produži: – Ali zašto? Ko može da pokaže suprotno? Sankcije su skinute, a kontinuitet zemlje očuvan! – Majka smače poklopac sa činije za supu i reče:

– Sine, sipaj!

Gledao sam očevo ostarelo lice. Da, sve više je ličio na majku. Uzeo je dah i zadovoljno osmehnut

onim što je nameravao da kaže i onim što samo što nije rekao, produžio: – Sipaj, sine. Ali moraš da priznaš da je Milošević, ma Sloba, sine, Sloba, da je genije! – Naglasio je poslednji slog da bi istakao svoju uverenost i da bi skoro uskliknuo svoje mišljenje. Moj jadni, glupi otac, moj „ćale“, kako ga već nekoliko godina ne zovem. Polako zaitih jednu kutlaču supe, preneh je do tik iznad tanjira i usuh u njega, potom zaitih drugu kutlaču i ponovih celu akciju. Zatim pružih ocu kutlaču uz reči:

– Sipaj supicu i da ne počinjemo te priče, znaš dobro šta ja mislim.

Istakao sam to *ja*. S namerom da prekinem razgovor na tu temu. Otac, prihvatajući srebrnastu kutlaču, zaškilji oćicama, zahvati supu i reče:

– Znam, sine, znam, ali nisi u pravu. Ceo svet mu odaje priznanje za mir u Dejtonu. Nazivaju ga faktorom stabilnosti... – onda otac raširi oći i prosto mi se, s oćekivanjem, unese u lice. Šta li je, Gospode, oćekivao da će ćuti od mene. Šta je mogao oćekivati, uopšte?

Osvrnuh se, majka me je gledala molećivo i s nijansom sapatnje, i dok su nam se pogledi ukrštali, reših da prihvatim molbu u njenim oćima:

– Ceo svet mu odaje priznanje, ali tvoj sin ne, ali sada je bolje da se posvetimo supi.

Otac, kao da se slaže, krenu da srće, šumno, po svom davnašnjem obićaju, majka mi pogledom zahvali na toleranciji, naglašavajući to sa tri-ćetiri klimoglava. Više ne osećajući nikakvu želju za hranom, progutah nekoliko kašika vruće, neslane, majćine supe. Namerno je nisam dosoljavao, jer da

sam to učinio, osetio bih i želju da je pojedem. Ovako, *moja odlučnost se preobražavala u nedovršeno*. To mi je odgovaralo. Mislio sam otprilike tako. Te još rekoh:

– Divna ti je supa, kevo.

Majka reče: – Pačija. – Otac je spuštene glaviće srkutao. Posmatrao sam naizmenično nju, pa njega, nju pa njega. I onda bih u obliku njenog čela uviđao oblik svog čela, pa bih u načinu lučnog savijanja njenih obrvica prepoznavao svoje lukove. A u očevom kukastom nosu, prepoznavao sam začetak svoje nosne kuke. Eto, mislio sam, spandali su se pre trideset pet godina i iz jednog grča – ne znam i nikada neću to znati: njenog ili njegovog grča, njene ili njegove želje – stvorena je prva ćelijica bića koje ih je potom zauvek spojilo. Zauvek ili do današnjeg dana. Biće. *Ja*. Majka je odnela supene, duboke tanjire. Kada sada o tome pišući mislim, svestan sam da je trebalo da i nadalje ignorišem očeva *sranja*. Ali uvek je moje *posle* pametnije od moga *pre*. Samo što je zamakla u kuhinju, otac dodade svojim prethodnim tiradama:

– Čuo si njegovu čestitku?

Slagao sam: – Nisam.

Otac nije nameravao da odustane. Reče naglašavajući poslednju reč: – Pročitaj u *Politici!* – rekoh, osećajući kako raste moj bes: – Nisam kupio *Politiku!* Ne kupujem je već četiri godine!

Otac žustro poskoči, uspravi se i zabrza prema televizoru, pod kojim je uvek držao najnoviji broj lista. Vрати se još hitrije, valjda da bi preduhitrio

majčin povratak iz kuhinje u trpezariju, i pruži mi golemu prazničnu kupusaru. Istog časa, kada mi je pružio novinu, a ja je tek prihvatio, zgrabivši je, i sada već držeći u šaci list, zamahnuo sam i bacio je u suprotni ugao trpezarije.

Bio je to samo trenutak, mah. Otac me je gledao zapanjeno. Majka uđe u prostoriju, prteći na metalnoj tacni pečenu prasetinu. Da je ušla trenutak ili dva ranije, možda se ništa ne bi desilo, možda bih uzeo novinu, bacio nemarni pogled na naslovnicu ili ne bih, ne znam. Kao u glumi samog sebe ili možda nekog drugog u sebi, ne znam, di-goh se sa stola, uz reči:

– Jebem ti majku, i tebi i njemu, i svima koji mu verujete! Razumeš li, razumeš li?!

Krenuh prema vratima. Majka spusti tacnu s mesom na sanduk za veš i zajecavši, rukama pokri lice. Nisam je slušao. Okrenuh se prema njemu, prema mom ukočenom ocu, i ogručući vuneni šal i već gurnuvši levu ruku u rukav kaputa, rekoh spustivši glas:

– Nisi ti, milu ti mater, ratovao za njega! Razumeš? Nisi ti krvavio gaće kod Mirkovaca, jebem ti sve što imaš! Jebem vam majku svima, svima vama, razumeš li, pičke jedne! I da me više nikad nisi pozvao. Ni-kad! Ni na slavu, ni na praznik, razumeš li?!

Onda klekoh, priznajem, baš teatralno, pred majku i već u kaputu, dok se agresija u meni hladila, poljubih njenu ruku. Podigoh se i ponevši u sećanju očeve razrogačene oči i kuku nosa, istrčah iz roditeljskog stana. Strčah niz šest stepenika do dvorišta

njihove kuće i ponovo se nađoh na plavo zaleđenoj ulici, pod sivim, niskim ravničarskim nebom.

Vraćao sam se kroz pusti grad, dok je ledena kiša i nadalje igličasto šibala po pokorici leda kojim je okovala grad i po mom licu. I dok sam se s mukom, klizajući, poklizavajući kretao, činilo mi se da me iza sivog oniskog neba, prati krupno, mnogostruko uvećano, očevo oko, s gnevom i sažaljenjem. Prođoh pored GREXA i tad moj bes ponovo krete, iz dubine duše, i ja opsovah tiraninovo ime, pa sam mimoilazio secesijsku zgradu Galerije sa spuštenim šalonima duž izloga, prođoh kraj Suda, pred čijim se širokim sivim pročeljem nalazila *Leutarka* od belog mermera. Da, mislio sam, moj postupak je glup i surov, pogrešio sam. Gnusno je to, to što sam učinio prvog dana nove godine. Ali isti glas mi je došaptavao da sam bio u pravu i da nisam pogrešio. Zaslužio je otac baš sve to, te reči, psovke. Zaslužio.

Kod Pošte je džedžao onaj isti šverceraš. On me pozdravi s nejasnim osmejkom u uglu poplavelih usnica. Na raskršću ledeni vetar me nekoliko puta, kao nekakvo jedro, potera, zakliza po trotoaru, vrati me nekoliko koračaja unatrag, ali sam nekako savladao opasni ćuvik. I gde sad?, mislio sam, posmatrajući svoju siluetu u staklu Banke, gledajući u besmisleni brojčanik sunčanog sata na obližnjoj dvospratnici, simbolu grada.

– I gde sad? – ponavljalo bi se kao lajtmotiv tog popodneva, dok sam leškario između povreme-

nih usnuća: – I gde sad? – pri tome ništa nisam mislio. Samo bi te kratke reči, kao zveket nekog stranog šuma, zatreptale – *ting, teng, tang!* – u glavi. U jednom od popodnevni snova sanjao sam da sam u lovu. Prhnuo bi fazan i kada bi se leteći približio spasonosnom kukuruzištu, povlačio bih oroz, osećajući zatupi udar kundaka o rame, i ja sam s radošću, u tom snu, gledao kako se fazanov let prekida, a ptičje telo, kao posečeno pada. Smešio sam se, palio cigaretu, pušio. Listao Čehovljeve *Pripovetke*, od nekog doba, odnedavno, ni njih više nisam uspevao da pratim sa strašću. Nešto me je vuklo i odvlačilo i od njih, nešto u mojoj lobanji, mislio bih tada, dok je koncentracija hlapila. Pokidao se fajl. Izgubilo se to, to što nazivam *nešto*. I obesmišljavano je ne samo to, nego i sve ostalo iz okoline. Puklo je pošto je dugo pucalo.

Ustajao bih, i u pidžami prolazio pored isključenog telefona, i dolazio bih do prozora, prozorca, voleo bih da ga tako nazivam, gledajući modroplavu klizavicu ulice. Nekakva bakuta, oslonjena o zid, izgledalo mi je tako, krvarila je iz naprsle potkolenične kosti, ili iz krupne ogrebotine. Ali to nije bio moj problem. Kada sam pola časa docnije pogledao, već su svetiljke gradske rasvete bile usjajene, bakute nije bilo. Možda je umrla, tako sam pomislio. Iskrvarila i umrla, smirila se. *Vala, neka je!* Pokušavao sam da rešim ukrštenicu. Gigantsku, novogodišnju, ali nije mi išlo. Uzeo sam album sa fotografijama i posmatrao sliku moje nekadašnje žene, na plaži Južno more, u Sutomoru. I

sliku našeg sinčića, Nebojše. I posmatrao sam osmeh. Sinovljev. Misleći kako će taj osmeh, nejasan kao svaki osmeh, postojati i dalje, u februaru, u martu, i nadalje, još godinama kad mene ne bude, *ako sve bude u redu*. A onda Biljana, moja nekadašnja žena, i ona će se osmehivati i smejati, rečima nekog drugog muškarca, ili Nebojšinim školskim pričama, možda, jebi ga, i kada bude mislila o meni. Ako o meni bude nekad mislila. Pomisljala. Bio sam u takvom stanju svesti, osećanja stvarnosti da mi se činilo da mogu svakog časa otvoriti prozor, kroz koji sam video onu okrvavljenju bakutu, i skočiti dole, o onaj ledeni pokrovac. Ali, gospodu hvala, sasvim su besmislene te moje reči, nisam to učinio, tog prvog dana nove 1996. godine. Vraćao sam se u postelju, pokrivaio se jorganom, pušio, pročitavao stranicu Čehovljevih *Pripovedaka*, ne gledajući koju od njih čitam, povlačio sam dimove, ostavljao *Pripovetke* na patos. Predveče sam uključio telefon i uključio televizor. Niko me nije pozvao. Mada sam, pokatkad, zatićao samog sebe, kako posmatram aparat, prosto pijim u njega, pri čemu mi se činilo da oko slušalice titraju crtice kojima strip crtači označavaju zvonjavu telefona. Isključio sam ton na televizoru, pa su ekranom defilovali onemeli crnci, sa ogromnim budzama, kostimirani kao klovnovi, sa crnačkim devojčurama koje su prešminkane, iskežene gurale čas sise, čas dupeta u kameru, odnosno ekran. Vrteći kanale daljinskim, opazio sam na Prvom programu Bertolučijevog *Malog Budu*, ogavan heseovski „mjuzikl“, a onda bi me gorčina u grlu

podsećala na raspravu i prekid s ocem, popio sam pola boce izvetrelog kosovskog belog, da se ne baci, pa bih ležao kao proštac u postelji, u utihlom prostoru stana i gledao one crnce, pa bih zažmuri-vao.

Šta sam čekao celog popodneva, večeri? Ne mogu da kažem, jer ne znam. Nije mi jasno. Možda sam samo odlagao taj trenutak zapisivanja, odlažući momenat početka, jer sam već dovoljno dugo odlagao početak januarskog *zapisivanja života*. Tada bih se zanosio da ću pisati za Nebojšu, da sačuvam neke tragove svog postojanja. *Poslednje tragove*, govorio bih u tišini. Znao sam momente kada bih bio ubeđen u to kao što sam *sada* bio ubeđen da više nikada neću razgovarati s ocem – odlučio sam, bogme, tako.

Pred ponoć sam seo za pisaću mašinu i počeo da kucam svoje poslednje reči. Kada sam otkucao poslednju sintagmu, naježio sam se, ali nisam znao neke drugačije reči koje bi značile isto to, ili reči drugačije poredane, koje bi bile manje patetične. *Užasno nas košta što nismo gluvi ni nemi*, čitao sam kod Siorana. I upamtio sam to. To što je nekoliko poslednjih meseci postalo fiks ideja mog dana. Često i prečesto sam te reči citirao sebi. I kao uvek kada je o rečima i poslednjim rečima slučaj, ponavljanje bi me utešilo. No, nije mi dano da razumem – zašto i čemu. Ne trudim se ni dok kucam iste reči. Sa ulice dopire sirena nekog automobila. Alarm. Uključujem ton na televizoru, a zvrndanje telefonskog signala me trza iz sveopija-

juće letargije. Dok slušam majčine prigušene jecanje, osećam kako se snažim, kako jačam, pa čim zalupim slušalicom, isključim telefon. Kao da stavljam tačku na kraj dana rečenice.

II

Drugog dana, januara 1996. godine, poslednjeg meseca života, probudio sam se u pet do osam. Ujutro. Televizor koji sam protekle noći zaboravio radio je na kanalu „Palma“. Šarenolike folk kreature su se ljuljale u primračenom prostoru podzemnog kluba. Odmah sam zapazio strašilo u pepito odelu, dugokoso patuljče koje je do juče, dok je to bio *centralni trend*, nosilo šajkaču i opanke. Sada ni mesec dana pošto je to postalo *de mode*, srbijanštinska gegula se presvukla u novi evropoidni „imidž“. Dan mi je počeo odvratno. Uostalom, uostalom, uostalom itd. *kao i inače dani u poslednjih dvadesetak meseci*. Na patosu su ležale fotografije: Biljanin osmeh, i lutajući pogledom, dalje, dalje, tražio sam Nebojšu. Nisam ga video još od konca septembra, kada sam išao na prvi roditeljski sastanak. Krenuo je moj klinac u osnovnu školu. Naprežem se da čujem u sebi njegov glas. Čujem ga, osluškujem kako se ponavlja...

Naredni momenat kojeg se sećam zatiče me u kupatilu – u ogledalu posmatram oči, svoje oči, dok se mehanički brijem. Oštrica dere sloj dlačica, derem se bez razmišljanja. U svesnom delu mozga

zaiskri trenutak sna: ležim ranjen u rovu... krvarim bezbolno i malaksavam. U snu sam svestan prijatnog iznenađenja: *što ne boli*. I onda sam iz tog radosnog polja, sišao na površ svog lica i gledao iz tog prostora čelo, progrušale pramenove, smeđe sitne oči, kuku nosa i svoje skoro nevidljive usnice. Isceren, uozbiljen. Iscerih se, čitao sam negde da tako, tim smenama grimasa pred ogledalom, u samoposmatranju, započinje šizofrenija.

Sledećeg momenta koji pamtim, pekao sam jaja, na štednjaku u kuhinji. Potom sam vadio kraslavčice iz tegle. I onda sam, ne osećajući ukus, grickao komade, i dodavao viljuškom bele parčice pečenog jajeta i umakao osušeni hleb u zguslo žumance. Sledećeg momenta sam klečao pored stočića u sobi i sakupljao rasute Biljanine fotografije: s plaže u Sutomoru. Sledećeg momenta sam koračao kroz park, *ili se vreme fragmentarizovalo*, ponovo sam uključio televizor i video folk-kreature. Šatiranoj Cigančici, pri svakom poskoku u kolu, ispadale bi raspilavljene dojke iz sisodržača – bradavičasta svinja s cvikerima pevala je pesmicu koju sam poslednji put ja pevao u zabavištu, krajem šezdesetih godina dvadesetog veka, kada bi mi majka vezivala žutu maramu oko vrata. Isključio sam ton televizora. – Ovo mora biti poslednji mesec jebenog života! – govorio sam, nalagao sam sebi. Četiri kreature, kao braća Dalton iz stripa *Talični Tom*, uključio sam ponovo ton, pevali su: *Ali nema, nema nje, naše Ciganke*, što je značilo da je ona istovremeno ljubavnica svakog od četvorice.

Pevali su budalaštine za gomilu budala, koji će, sva je prilika, za ova govna odvajati deo svog novca. – Ovo mora biti poslednji mesec! – nalagao sam sebi. I osvrtao se po pustom stanu, iznajmljenom od jednog lokalnog mazala. Dobio je od grada atelje, u koji nikada nije ušao. Izdavao ga je od prvog dana bednicima i usamljenicima moje vrste. Pojavljivao se dotični umetnik u ateljeu kada bi trebalo da platim stanarinu, skuvao bih mu kafu, dosađivao bi mi čitavo popodne, srao o novom svetskom poretku i antisrpskoj zaveri Vatikana. Otprilike, verovao je u sve ono što i moj otac.

Naredni momenat kojeg se sećam je tren u kojem sam u novogodišnjoj „Nadi“ pročitao izjavu režisera L. Zafranovića. Do tog momenta sam cenio njegovu odluku da emigrira iz profašističke Hrvatske i živi u Češkoj. Listajući „Nadu“, koju sam kupio jer na kiosku 31. decembra pre podne, pošto nije preostao nijedan drugi šareni nedeljnik ili mesečnik, primetio sam izjavu: „Kada sam pročitao Stevanovićevo delo „Ostrvo Balkan“ nisam mogao odoliti. Ta knjiga je po mom mišljenju jedno od najboljih djela u poslednjih deset godina na južnoslavenskim prostorima“. Došlo mi je da šiznem kada sam to pročitao. Iz nje proizilazi da je Zafranović boraveći u Pragu uspeo ono što ne može niko, niti u jednoj od zemalja bivše Jugoslavije – da pročita skoro sve što je napisano u nekadašnjim jugoslovenskim zemljama i da zatim autoritativno oceni Stevanovićevo *sranje od romana*. Čitao sam tu bedastoću, čudeći se da je pisac *Kon-*

stantina Gorče tako nisko pao. Sada se estetskom sunovratu pisca *Nišćih* pridružio i etički sunovrat Zafranovićev. – Čuj – rekoh naglas u svom pustom stančiću – on koji nije prismsrdeo ni u jednu knjižaru i koji je, možda, pročitao knjižicu ili dve od svega što je naštampano u južnoslovenskim zemljama, hladno procenjuje da je Stevanovićev promašaj, govnjivi promašaj, brate, „jedno od najboljih djela u poslednjih deset godina na južnoslovenskim prostorima“. Kada bih verovao da to ima smisla, odmah bi napisao Zafranoviću pismo, terajući ga u kurac i odričući se svih njegovih davnih filmova.

Sledećeg momenta ugledao sam sebe, kako se, kao jutros, bekeljim pred ogledalom u kupatilu. Možda sam brisao to ogledalo, ili sam izlazio iz tuš kabine posle tuširanja?

Gospode, ko sam ja? *Ja?* Tako sam ponavljao, nervozno, šetkajući se uskom sobom.

Pre nekoliko godina sam poslednji put bio u zoovrtu i sat vremena najmanje proveo u posmatranju crnog pantera. Šetao se majušnim kavezom. Tamo-amo, tamo-amo, vraćao se, odlazio... Uhvatio sam se rukama za kavezne rešetke, panter se nije zaustavio. Čekao sam, i dalje je šetkao, valjda procenjujući moj sledeći korak. Odgurnuh se šakama od rešetki, a crna zver produži svoje neurotično špartanje po istim linijama, kao da nije zapazila moj gest.

Bacio sam novogodišnju „Nadu“ u kantu za smeće i posle zatekao sebe u krevetu. Srećom, mislio sam, sutra ponovo radim u GREXU, i moje će

vreme, bar prepodne i delić popodneva, biti ispunjenije.

Stajao sam, iznenada, u tri po podne, ispred stakla svojih prozora, prozoraca, što gledaju na Kej Radoja Dakića. Posmatrao sam tmurno nebo. Sve je očaj, mislio sam. Ponavljao: sve je očaj. Sve je očaj. Prolazeći predsobljem, opazih da mi je telefon isključen. Uključio sam ga. I otišao u trpezariju. Na kartonskom podmetaču, na sredini stola, stajali su minjoni neprirodno pastelnih boja. Kupio sam ih *Kod Pelivana*. Progutah jedan. Biljana nikada nije naučila da pravi dobre kolače. Nije znala da ih pravi ni moja majka. Nikada nisam upoznao nijednu ženu koja bi znala da pravi ukusne kolače. Možda je i to uzrok mog sadašnjeg stanja? Preturajući po polici za knjige, tražeći nešto iz „pozajmnog fonda“ Gradske biblioteke, pet-šest kupusnih korica, nisam uspeo da pronađem išta zadovoljavajuće. Glomazni Bastos mi se nije počinjao, kod Ziskinda me je odbijalo odvratno, smrdljivo ime romana. Dalje nisam ni čitao, nego sam, naslov za naslovom, vraćao u odbačeni niz nepotrebnih predmeta. Srušio sam porculansko kuće i ono je ne zaljavši prslo u stotine komadića. Skupio sam rasprslo kuće u đubravnik i istresao ga u crvenu plastičnu kantu. Zatekoh sebe kod prozora: nebo je još više posivelo – *na neki način bi neprekidno trebalo kukumavčiti i tugovati*. Okrenuo sam onako, bez veze, jedan broj na telefonskom brojčaniku.

- Alo?
- Treba mi Boris! – izmislih ime.
- Pogrešili ste! – reče.
- Hvala! – odgovorih i spustih slušalicu.
- Ponovio sam proceduru, okrećući šestocifreni broj.
- Daaa?
- Treba mi Boris! Boris Stamatović!
- Pogrešno, ovde nema Borisa.
- Oprostite, on mi je dao ovaj broj! – izmišljao sam da bih produžio vezu.
- Ili ste pogrešno zapisali ili vas je prevario. Ovde nema Borisa, a nikada ga nije ni bilo.
- Veoma mi je žao!

- Šta ti, brate, činiš? – mislio sam, stojeći kraj telefona. Pomislih da bi najbolje bilo da umrem u plamenu. Da sagorim, tako da malo tog, malo tog pepela, pepelčića ostane za dlan. Potom da dune vetar i razveje ostatke sagorele materije koja se *nekada*, nekim čudom, odazivala na moje ime.
- Da?
- Borisa bih trebao.
- Pogrešili ste! – i odmah klik!, spusti slušalicu devojčica.
- Molim?
- Da li bih mogao da razgovaram sa Borisom Stamatoskim?
- Ne, jer takav nije na ovom broju. Vi ste pogrešili.
- Ali, kako, sam mi je dao ovaj broj...
- Koji broj vam je dao?

– 522338!

– Onda je pošta pogrešila, ovo je petocifren telefon! – i spusti slušalicu.

Pred samu noć sam posmatrao sumračno gradsko nebo. Nedostajale su mi laste. Ili slepi miševi, koji se lepo zovu *ljiljci*.

Nije više bilo razloga da telefoniram. Veče se lakše, neosetnije podnosi. Svakako lakše od dana. Glad nisam osećao. Ugasio sam televizor koji je radio bez tona skoro celog popodneva. Izvadio sam broj „Nade“ iz kante za smeće i ogrnuvši se sišao stepeništem do kontejnera. Prosuo sam smeće i krenuo u stan. Usput sam se sudario sa nepoznatom plavušom na trećem spratu. Izmenismo izvinjenja. U njenom sam glasu osetio da je iz južnih krajeva Srbije ili iz Makedonije.

– Oprostite – rekoh.

Svetlo u hodniku se ugasi i ja, napipavši prekidač, opet obasjah naša bliska lica.

Gledala me je sa zaustavljenom nedoumicom.

– Da li poznajete Borisa, Borisa Stamatosgog?

– Ne! – reče ona i odmače se dva koraka.

– Oprostite, molim vas! – nastavih da se penjem prema stanu.

Ko zna kako sam joj izgledao u polumraku i posle mraka, tu u hodniku? Ko zna šta je nepoznata mlada žena u tamnoplavom kaputu pomislila za mene? Tako sam, postavljajući sebi pitanje za pitanjem i dozivajući u svest izgled njenog lica, ležao na postelji. Gledajući u krivinu stropa. Pričini-

lo mi se, u jednom momentu, da ću lakše zaspati, ako drugi januarski dan okončam razgovarajući poluglasno, sa nepostojećim ljudima, o izmišljenom Borisu.

III

Zvrndanje sata me je probudilo u času kada sam prineo usnama šaku pepela, i spremio se, uzev vazduh, punim plućima, da taj prah razvejem. Ustao sam, navukao hladne čarape, ubacio se u hladnu košulju, navukao pantalone drhteći, umio se, očešljao, navukao džemper, potom sam ogrnuo kaput, otrcani sivi kaput „riblje kosti“, i izašao iz stana. Jutro je tmurno i ledeno a iz oblaka pada brašnjav sneg. Koračao sam, još uvek mamuran. Kod Pošte, na tezgi, Ciganin je prodavao cigarete i preostale gomilice novogodišnjih čestitki. Za drugom tezgom je stajala sitna starica zagrnuta crnom vunenom marametinom i nudila cigarete i u dve kesice spakovane, žute rezance. Prošao sam kroz park, pored zgrade Suda, gde sam se pre četiri godine razveo od Biljane, pored Galerije čiji su beli kaptci bili sklopljeni kao da cela zgrada spava. Pred trospratnicom GREXA sreo sam kolegu iz Biroa, Arapovića. On mi pruži ruku i klimnu glavom, izbegavajući odstojanjem između naših tela ritualno čestitanje. Reče: – Hladno da popizdiš! – pa uskoči pre mene u tamni hodnik glavnog ulaza.

Pet minuta docnije shvatih da sam zaboravio da kupim prve ovogodišnje novine, te ogrnuh stari, olinjali kaput i vratih se na ulicu. Kiosk *Štampe* je radio i ja kupih *Politiku*. Vraćajući se sa glupavim osećajem uspeha u duši, susretoh kafe kuvaricu Biserku. Ona mi se obisnu oko vrata: – Dozvolite da vam prva čestitam devedeset šestu! – reče i cmoknu me u jedan pa u drugi obraz. Odgovorih: – Hvala, i ja vam želim isto – zatim sam sedeo u kancelariji i listao *Politiku*. Standardno: neka budala je u Čačku bacila kašikaru u punu kafanu. Penzioner je ubio penzionera, udarivši ga nožem pravo u vratnu arteriju, tu, blizu, u Grockoj. U kraljevačkoj diskoteci je jedan mladić upucao vršnjaka. Na ženskoj stranici mi privuče pažnju naslov „Neću da budem baka“. – Ni ja neću da budem deka! – pomislih refleksno.

Odavno je obesmišljen moj život. Odavno. Ako se dobro sećam, moj život, *kao ni ostali životi*, nikad nije imao smisla. Meni se već dečakom činilo da nešto u pogledu smisla škripi. Da slučajnost dominira i da samim tim ambicije, pokušaji, namere nemaju razloga za postojanjem. Kao ni ja. Osetio sam to, davno, odavno, dok sam posmatrao kako moj mudri i dragoceni deda Aleksa, bez vidljivog razloga, ošamari baku ili je nemarno ćušne nogom, onako u prolazu, kada bi okasnila sa poslom. Nekoliko puta sam protestovao zašto je udara i kako ga nije žao. – Jadno dete, jedno detence! – smeja se starac, moj plemeniti deduška, a bogami, smejala se, kroz suze, i bakica. A mogu i sada da

se setim svog ushićenja dok me je na ramenima nosio na „Partizanov“ stadion, a neki poznanici njegovi, gledaoci, skakali bi na noge da nas obojicu, mene i dedu, pozdrave. Dok sam sedeo do njega i grickao orasnicu na tribinama Stadiona JNA, ne hajući, u stvari, u to davno doba za utakmicu, posmatrao sam krišom privlačno i plemenito lice, ali sam neprekidno video, sasvim živo video, *kako to samo deca jesu u stanju*, neverovatno brzi tren u kojem je njegova ruka presekački zrak odvaljivala baki Jelisaveti zvučan šamar – *pljas!* – ne znajući ponekad da li je reč o šali ili bolnoj kazni. A kada bi „Partizanove“ bebe pobedile, sredinom šezdesetih – još čujem neka imena: Galić, Pirmajer, braća Čebinac, Jusufi... – s društvom bi me vodio do bašte bifea na ulici, tik pored tramvajskih šina. Ja bih pio hladno-slatkastioštri sok, a deda i njegovi prijatelji s tribina, bivši partizani, bivši ilegalci, komentarisali bi tok utakmice, golove, suđenje, trenersku taktiku... Ali i lepe žene koje su prolazile pored. Oni, ti stari muškarci, zanosili su se nogama prolaznica, Beogradanki. Moj dobri dedica, koji je znao da me zaljublja i baci u vazduh, pa prihvati pričučnuvši tik do zemlje, kao i da ćušne, smešeći se, baka Jelisavetu po zadnjici. „Otac je kolac, a deda je jedan, jedinstven!“ šaputao je, pojačavao glas, ponavljao te reči i onda ih uzvikivao: „Otac kolac!“

Vidim te prizore sada, dok sedim za kancelarijskim stolom u GREXU i srčem prvu ovogodi-

šnju kaficu – dedino preplanulo lice, brčići požuteli od duvana, onaj očaravajući vučji osmeh, pogled: – Deda je samo jedan, deda – ponovio bi više puta, kupujući mi slatkiše, sladoled ili limunadu. Posmatrajući dragog starca, njegovo krupno telo, koje će ubiti tramvaj, malo docnije, nekim čudom podudarnosti, shvatio sam vrlo rano da život kao takav nema smisla i dok mi je vanila curila između palca i kažiprsta, ne znajući šta s neukusnim kornetom, krajem svoje dečje svesti, osećajući kako je glupo da ližem ledeno-slatku kuglu, prepoznavao sam svoj *strah od slučajnosti*. Budući da za oca nikad nisam mario, deda Aleksa je, verujem, u mom svetu istovremeno igrao tri uloge. On je stalno bio i otac i očev otac i neka vrsta mog iskusnog druga – baka je klekla pored vrećastog, ubijenog tela i položila mu obe šake na smlavljene grudi. Pa se trzala kao da je zaslepljena i spletena u mrežu džinovskog pauka. Kažem, više sam slutio to i pre njegove besmislene smrti, i docnije, dok sam rastao, još dalje i dalje, i dok sam bio gimnazijalac i dok sam studirao, mučeci se sa *rimskim pravom*, pa sa *građanskim pravom*, još duže i naizgled bezizglednije. Besmisleno je, govorio sam često sebi, čak i onog momenta kada sam „navukao“ srdačno-raznežen smeh, na svojoj svadbi, pored Biljaninog. „Pa šta ti je?“, nepogrešivo je osećala moje emotivno stanje i ja sam rekao: „Sve je u najboljem redu“, stežući joj desnu ruku u svojoj. „To boli“, reče i ja popustih nesvesni stisak, smirujući se brzo, ali svet je i dalje bio besmislen.

Dok otpijam poslednji gorki gutljaj ove prve dnevne kafene doze, iskreno, mogu da se setim da sam i u porodilištu, posmatrajući crveno, naduto lice Nebojšino, mislio o tom pratiocu, svom *osećaju besmislenosti*, pa sam noseći dete u povelju, mada ispunjen nežnošću, šaputao, iz koraka u korak, i „smiri se“ i „smiri se“ i „sve je u redu“ i „sve je, čoveče, sasvim blesavo!“ i tako sam prolazio kroz hodnik porodilišta, kroz ceo život.

Odeo sam šoljicu do kupatila i oprao je. Zatim sam u hodniku GREXA razmenio više besmislenih rečenica o dočeku, o prolasku vremena, o slabostima novogodišnjeg TV programa. Nisam pamtio sa kim sam sve razgovarao – bile su neke žene, šef, neki muškarci, „prijatelj“, podređeni i direktno podređeni. Ponavljao sam te rečenice, vrativši se u kancelariju, okrenuo sam broj Biljaninog stana, čekao signal, tren, dva-tri-četiri, ali niko nije podigao slušalicu.

Aleksa, dragi deda, starac. Ubio ga je tramvaj, *dvojka*. Voleo je, mučenik, da govori kako mi je i otac i deda, što je na svoj sopstveni način i bio, ali posle njegove iznenadne smrti, ja sam pola meseca docnije, ili još manje, uprkos bakinom protivljenju, dospao u stan svojih roditelja, a onda je iz mog sveta, onog živog, od krvi i mesa koji se mogu dotaći, nestala i baka Jelisaveta da se, oretko, javi u besmislenim sećanjima.

Život s ocem i majkom, u gradiću kraj Beograda, ni trideset kilometara udaljenom, nejasnost novih odnosa, mutnina njihovog stava prema nastra-

dalom dedi i baki koja je rešila da ostane u Beogradu sama, što mi nikada nije postalo izvesno, do-dirivalo me je kao što vetar zamiluje lice, a prsti kliznu niz vlažno platno.

Dan sam proveo sređujući podatke o aktuelnim firminim sporovima u 1995. godini, povremeni manuelni rad, prekidajući ga mislima o Aleksi i Jelisaveti. Postojale su neke deda Aleksine fotke, iz austrijskog lagera, stojao je osmehnut, da osmehnut, uz neku krupnu Švabicu, obgrlivši je oko struka. O tome nisam znao ništa niti ću ikada išta sigurnije znati. A baka Jelisaveta? Nje se sećam iz odlazaka u bolnicu, gde je radila kao higijeničarka, pored ogromnih veš-mašina, popodne. Dok se ljubičasti tamneći sumrak navlačio na bolesni bolnički vrt i bolesne bolničke prostore, osluškivao sam ječanje bolesnika iza prozora šok-sobe, baka je tovarila ogromne denjake posteljine i gonila ih na kolicima prema onižoj žutoj kući perionice, pa ih je razvezivala i ubacivala u mašine, zatvarala okrugla vratanca i uključivala dugmad – prvo, drugo, treće! – ponavljao sam kao papagaj za njom, dok je ona potom kretala dalje, ostavljajući me, recimo, u tom prostoru, da piljim u krvave mrljice, po čaršavima, ili u jednu baš široku mrljetinu boje karmina. Nekada bi mi ostavila uključen radio i ja sam slušao setni napev: *Devojko mala, pesmo moga grada*. Nekada bih je čekao kod tamnozele-nih vrata na kojima je stojao oštećeni natpis „Mrvačnica“, došla bi iz sumraka, stazom između gr-mova i grlila me znojnim mišicama, oko glave,

pa bi mi spustila poljubac na čelo, pešice smo se kroz noćni Beograd vraćali u naš kvart. Aleksa bi nas dočekao na kućnim vratima, ponekad usred ulice na Kotež neimaru, a čuo sam neke reči koje je baka Jelisaveta izgovarala, a koje nisu bile za moje uši.

Nikada u docnijem životu sa svojim pravim roditeljima nisam doživeo takav sklad – tu sasvim jasnu i bizarnu ljubav dva bića, to poverenje uprkos retkim provalama njegovog besa.

Dan sam proveo sređujući fascikle i izašav s posla u 14 časova, setih se da sam gladan. Ručao sam girice u ekspres restoranu *Sneško*, trgnuvši pre ručka dva vinjaka. Bezukusne, suve kao moj svet, ribice su mi teško pale, pa sam se trom i zgađen vraćao kroz Park. Kod Pošte je „dežurao“ onaj isti Ciganin, ali pored njega više ne bi starice sa crnom maramom. To me je ospokojavalo. Ili onespokojavalo – nejasna mi je razlika. Bezrazložno, bezrazložna kao bilo šta drugo u preteklu životu.

IV

Čitajući prethodne dane, zapazio sam da sam ih pisao po meni nejasnom cenovniku, po svaku cenu, koja me je odvajala od namere, to što sam pisao nalikovalo je fikciji više nego što sam želeo. Kao da se gradila fabula, tamo gde je nije bilo, kao da se stvarala *svoja priča*, iako je ona trebalo da bude samo slučajni, eventualni momenat mog zaključnog poduhvata... Obični ljudi su stremili prema likovima, a trivijalne situacije, kao kupovina cigareta kod Ciganina švercera, postala je simboličnija od moje želje. Sada mislim da se tako formira i gromadna priča istorije, sa milijardama pojedinačnih priča, kao priča *svih tudinaca*. Ma i ovog momenta, dok pokušavam samo to da iskažem, kao da taj proces traje zapisivanjem i utvrđuje se, samoobnavlja rečima, interpunkcijom, ponavljanjima. Verovatno, nužno ili najnužnije.

Zatim sam tog četvrtog dana, danas dakle, pogledao kroz staklo okna, i video gradske krovove prekrivene tanušnim slojem snega, sitan sneg je prašinao s neba, ali neubedljivo, kao da se i nebesa nalaze u dilemi.

Pogledao sam na sat, okrenuo telefonski broj GREXA, niko se nije odazvao.

Pre nego se pojavio čovek, ljudska vrsta, pre nego što je sve počela da prlja i obesmišljava, postojale su samo livade prekrivene snegom i šume belih krošnji i zavejane planinske strane, i svuda, svuda gde bi pogled pao po belini se mogao naći jedino zverinji trag koji belost nije dovodio u pitanje. Samo bi vrhovi najviših planinština ostajali goli, na vetrovima, bez traga, sjajni od mineralne čistote. Paučinasto su se svetlele mreže krošnji prastarih šuma, i ovde u umereno kontinentalnim predelima, ili negde drugde, gde je nagnutost ekliptike proizvodila isti klimatski efekat. Ni trk četvorožnog živog oblika, ni nepomičnost vodozemca, pod zemljom, u jamici, – nije remetila snežnu idilu, nekakva plemenita neumitnost, – moglo se učiniti, nekom ko će doći – nikada nije mogla da bude dovedena u pitanje. Kada je ovako padao dani-ma, znalo se samo po sebi da sneg neće nikada prestati i taj divlji, iskonski sneg nikada i nije prestajao, padao je i kopnio, iščezavao, ali se nanovo kroz određeno vreme obnavljao iskonski čist, neoskvrnut, obnavljao u vaskrsnuću. Prekrivao bi kosti zaklanih glodara i kosti nastale u divljačkom obračunu vukova, i padao da je prekrivao trula stabla, pored vododerina, uz urvine, prekrivajući ledenu pokoricu u toku, posuvraćenu vojsku trski, ostavljajući čistinu i čistotu.

To idilično samoobnavljanje snega, nanovo je uspostavljalo ritam koji se iz milion godina duge tradicije sneženja mogao videti kao apsolutno pravilan, čvrst i siguran poredak odvijanja, a zvezde

koje to gledaju, posmatrale su samoobnavljanje s istim sjajem kojim i danas posmatraju ljudsko ruglo. Najviši mogući smisao te jake umilionostručne realnosti, trajao je sve dok se nije pojavio čovek – čak i kromanjonac što je palio vatru u pećini, i sa njenog granjem zatvorenog otvora posmatrao paučinu belih krošnji, dole u šumama i ledeno prevoje snežih nameta, duž ivice gorja. Mislim da je tu nastala žudnja Crnjanskog za Hiperborejom, kao žudnja za iskonskim dobom i ako se ičemu još nadam, nadam se da će ljudska vrsta *satr-ti samu sebe*, a pre nego što se samosatire, verujem da će priroda već početi da se samoobnavlja i da će se obnoviti jedared, dvared, ili koliko puta bude potrebno – u divlji, čisti predeo i da ničije oči, čak ni u fantastičnom snu, neće za milion godina posmatrati široke snegove, livade prekrivene belilom, i suhu travu kako drhturi na pustom zimnjem vetru.

Tako sam mislio, mirujući kraj okna, iznad obelelih gradskih krovova, dok je pogled iz netremice počeo da krstari preko krošnji Parka, i onda sam zapažao ljudske bubice kako žurakaju ulicama.

Vratio sam se zagonetnom snu od noćas. Biljani, bila je to ona, u crnini, zaogrnutu sivkastom vunenom maramom, klekla je pred mene i šapatom rekla: – Čestitaj mi Novu godinu! Poljubi me bar jednom! – i ja sam, čučnuvši, otvorenih usta ljubio njen desni obraz, blago sisajući slanost suzama umrljanih jagodica, pa sam je tako slanu ljubio u čelo i onda mi je okrenula levu stranu lica, pa sam

sa tim dugotrajnim treperavim osećajem, spustio još jedan upijajući poljubac na vrh njenog levog obraza, slanog, i upio u sebe gorku slanoću, dok je šaptala: – Tako, tako! – jedva čujno, glasom toliko tihim da sam se probudio od uznemirenja...

Iz GREXA su javili da nema grejanja i da do ponedeljka ne radimo. Opet su spojili Novu godinu i Božić, a potom će Božić sa Srpskom novom godinom, ako bude sreće neko će uskoro izvršiti i veliko spajanje sa Svetim Savom.

Od ranog jutra me probada pod levom plećkom. Kao bodovi noža užikane oštrice. Da se ne bih nervirao u sobičku, izašao sam na zimsku ulicu. U masu. Skoro svaka žena je pod miškom ili u šaci stezala snop hrastovih grančica, uvezan slamom ili crvenom vunicom. Ono što me je očaravalo u šetnji do gradske pijace, beše svečani izgled lica tih žena – iz njihovih lica je zračilo zadovoljstvo – zračenje više *misije*. Kao što kuja nosi kućićima, u logu, krvavi, zgnjavljeni plen, tako su ove žene prtile suve grančice hrasta, kupljene za dinar, žene *ošamućene* svojim podvigom. Kada sam pomislim da do pre pet-šest godina doslovce nijedna mlada žena nije imala pojma o Božiću i badnjaku, a sada su prožete ganućem rituala kojem se podaju... – dode mi da povraćam – tu na ulici, među sanjivim dilerima deviza, kraj pijačnog plo-ta...

Naporno je probiti se između ovih žena i Cigančica, preprodavki cigareta, između milicajaca i žbira, kroz uzrujanu masu badavadžija. Ušao sam u ribaru, gde je pokraj ulaza prljavi, bubuljičavi tip, opasan plastičnom keceljom, maljem umlaćivao amura od desetinu kila. Ljudi su u redovima, negodujući, čekali da prljavac dokusuri krupnu ribu i istražira je, usput su se prepirali, valjali bedastoće – svet me je opet polako zaokupljao vrelom besmislenošću – neopozivo primitivnim dokazima o nepostojanju Boga, o nepostojanju ičega svetog, na površini ove ohladnele planete. „Meni, meni! Ja sam sad na redu!“ zakreštala je šarena kupačka hidra, a prodavac je meredovom iz muzgavo zelene vodurine, izbacio na svetlo šarana bez krljušti, trokilaša, pa ga je spustio na krvavu drvenu tezgu. Zatim je, spuštajući levicom meredov u vodu, istovremeno zgrabio desnom rukom malj i poluprecizno, iskosa odalamio šarana iznad glave. Riba se olešila u momentu i dok sam se podizao na prste, da preko ramena mase bolje vidim utučenu ribu, sa glupom radošću sam zapažao da ribine škrge još malo šire svoje poklopce. Vratih se na pijačnu džadu i prolazeći kraj kasapnice zapazih, šljunku nalik, presek džigernjače, dalje u živinarnici, kraj izloga kasapnice, tela odrane piladi. Nešto me je gonilo dalje, ali uđoh u bife *Jasenovac*, spustih se za prvi slobodan stočić i naručih kuvano vino. Kroz mutne prozore sam posmatrao prolaznike, ženetine sa buketima hrastovog lišća, šarenu hrpetinu prolaznika. „Izvolite“, posle sam sledenim šakama stezao metalni okov čaše i srkutao mekušno, razbla-

ženo vino, „Još nešto“, pijuckao i gledao sumanutiti svet, stoku koja se micala, pomerala, sa ključicama u ledima pod otrcanim kaputima i videh ženu u bundi od nerca koja je prtila u krvavoj najlon kesi zlatni riblji rep, i potom ubrzo videh popinu koji je brzao po zaleđenoj korici, pridržavajući skute vršcima prstiju, pa je prošao Ciga sa kartonkom prepunom uvelih mimoza, „Da naplatim“, i potom sam izašao iz *Jasenovca*, zagušljivo tople atmosfere, ošuren mrazom, dan je bilo hladan, i kupih novine na kiosku, zatim sam stojeći među dilerima deviza, razmenio reči sa starim poznanikom, Leonom, gasterbajterom iz Švabije, koji je za Božić došao u Jugu. Ugledavši u masi migoljavoju, stolikoj, očevo lice, povukoh se za kiosk, dok on ne prođe, činilo mi se odlazeći od mene – *za mene zauvek*: još jedared se gubeći iz mog života – otac – on – najveći krivac što postojim. Stojao sam promrzao i gnevan...

Do pola deset sam lunjao, povremeno pitao za cene *govana* koje prodaju rumunski šverceraši, pa ulazio u neke kasapnice ili u zgradu gde se prodaju sir i kajmak, u oštri kiselkasti smrad, među Srbijance i Slovačkinje, probavao sireve i slušao laži o siru, sve to me je zabavljalo, po celo subotnje prepodne, nekada; ali sada sve beše prožeto praznikavošću, kao da srčem školjku u kojoj sem ustajalog, kužljivog vazduha ničega drugog nema. Izašao sam s pijace šapćući reč: *ničega, ničega, ničega, ničega...* Koračao sam i povremeno šaptao sebi: *ničega* – baš u tom obliku: *ničega*. Pored su

se micale žene sa misijom, one koje su pribavile badnjake, a prolazila su i vesela žagoreća deca, i ja sam se prisećao scene iz romana koji više niko ne pamti, iz *Ciganskog testamenta* Aleksandra Ilića, pa mi se činilo da sam se obreo u tom romanu, kao čitalac koji se preko rampe stranice probio u samu literarnu stvarnost, kao jedan od potencijalnih likova. *Ničega, ničega, ničega!*

Ma nijedna od tih žena ili nijedan od tih ljudi koji će sutra paliti badnjak, koji će sutra čekati Badnje večer, ili bar prevashodna većina, pre deset godina nije ni znao šta je to, niti je o tome razmišljao. Odjednom, svest, kao da se, načinivši pun krug, obrnula i oni su postali vernici. Dovoljno da sebe ubedim kako u ovoj zemlji, u ovoj kulturi baš ništa nije izvesno ni sigurno, ne postoje garancije da koliko za pet godina, sva ova masa *žena s misijom* neće ponovo napustiti taj ili neki drugi ritual i prepustiti se novom ritualu. Lakrdija je naša sudbina – tako sam mislio, kuvajući sebi kafu, oko podneva, i docnije, listajući Čehovljeve *Pripovetke* i ne uspevajući da zaustavim pažnju na bilo kojoj od njih.

Probudili su me krici iz hodnika. Ustao sam i istrčao iz stana. U polumraku sam nazirao gušanje, neko je nekoga oborio na stepenište i pritiskao svojim telom, zamahujući rukom i udarajući po onome što je vrištalo. U času kada sam i sâm vičući strčao niz tih nekoliko stepenika, jedno od tela se odvojilo od mase i počelo da se povlači sprat

niže. Kada sam dospao do oborenog tela, video sam da je to žena, plavuša koju sam pre dva dana susreo u hodniku i upitao za fiktivnog Borisa. Čuo sam, pokušavajući da je podignem, korake napadača kako se ubrzano spuštaju naniže, još sprat dole. Nešto je, dok je bat koraka prestao, preteći viknuo, pretio je plavuši ili meni – i pomogoh mlađoj ženi da se pridigne, da ustane. Bila je izudarana, nazirao sam, tako, iz blizine i polumraka. – Stani, da ti ja jebem malo mater! – viknuh za čovekom u bekstvu, čiji su se koraci, sve tiši, gubili. No, nisam pošao za njim.

– Hvala vam! – muckala je plavuša, a onda se počеше otvarati susedska vrata i svetlost nas jače obasja, te počеше da nam prilaze ljudi. Nečije ruke odvojiše telo plavuše od mene i ona presamićena, oslonjena o nekoga čije lice nisam video, polako ode u jedan od stanova, ljudi se uz meni nejasne komentare počеше udaljavati, razilaziti. Ubrzo sam na stepeništu bio sam, vratio sam se u svoj stan, skuvao i popio kafu.

Posmatrao sam kroz prozor snežnu januarsku ulicu. Zatim sam gledao TV reklame – brzu, nejasnu smenu naslova i slika. Ne znam kad zaspah – kao da sam potonuo u muljevit bunar. I ne znam da li šta videh u tom mulju.

VI

Pa ipak.

Nekako sednem za stočić, za mašinu, sa nemim sporazumevanjem unutrašnjeg glasa i kucam – to neizvesno, *ka kraju tunela*, kako bi rekao Slobodan Selenić, jedan od meni najdražih srpskih pisaca. Ka kraju tunela...

Danas je Badnje večer – i ja sedim sam. Mislim na Nebojšin osmeh koji mi nedostaje, na kratko, kratko njegovo kikotanje. Ustajem, odlazim do kolekcije crnih gramofonskih ploča – već nekoliko puta sam se spremio da je odnesem, tu kolekciju crnih long plejki, i da je sručim u kontejner, ali me setno prisećanje vazda zaustavi. Jutros sam na televiziji gledao prenos *službe*, negde u nekoj beogradskoj crkvi, ritual je predvodio patrijarh Pavle. Kao i drugim ljudima ovog vremena, taj starčić mi je drag i mada osećam averziju prema svakoj religiji i posebno sveštenicima, zbog nečega mi je ovaj isposnik, dedica, simpatičan. Neobjašnjivo je to – kao i bilo šta drugo što je bitno. Vrteći kanale po televiziji, posmatrao bih tren-dva dok sam žvakao sendvič, skijaške skokove, nekakav hrišćanski hor koji je zapevao na obali kičastog jezerceta, lava kako ruši na prašnjavo tlo savane grdobnu

antilopu i zatim je kolje, američke govnanare dok su forsirali preko pontona sumračnu reku. Ugasio sam televizor i okrenuo broj telefona.

– Jedanaest časova, četrdeset tri minuta i šest sekundi! – rekao je ženski glas.

Bližilo se podne, otvorio sam frižider, u kesi su ležale dve očišćene pastrmke koje sam juče kupio na ribari. Izvukoh ribe iz kese i nasolih. Zatim sam sipao ulje u široku crnu tavu. Grejao ulje. Zazvonio je telefon, otišao sam do aparata i isključio ga iz utičnice. Zatim sam i dalje zagrevao ulje, pa bacio dve pastrmke na cvrčće ulje i vratio se do telefona. Uključio sam ga. Ne znam zašto sam to učinio.

Riba se još pekla kada je zazvonio.

Podigoh slušalicu:

– Klint ovde! – reče muški glas.

Neko vreme sam ćutao.

– Istvud?

– Seljoberu, ne seri! Ovde je Klint, juče si se umešao u nešto što nije tvoj posao i platićeš! Kapito?

– Nosi se u kurac! – odrezah i spustih slušalicu. Vratio sam se ribi i okrenuo je, zacvrčalo je intenzivnije. Smanjio sam na dvojku, kad je opet zazvonilo. Nisam se obazirao – ako je Klint nek se jede. Ja ću pojesti ribu, pastrmčicu.

Zvonio je i zvonio je opet. Nisam dizao slušalicu. U času kada je izgleda bio rešio da obustavi svoj poziv, riba beše ispečena, nežno porumenela, te je protrljah polovinom presečenog limuna. – Da-

nas je Badnje večer, sutra Božić, treba živeti u skladu sa pravoslavnim regulama – kezio sam se samoći u ogledalu.

Okrenuh broj.

– Sada je tačno dvanaest časova, dvadeset minuta i petnaest sekundi! – reče ženski glas.

Izvadio sam bocu belog vina iz friza, omaglila se i moji prsti su ostavljali po toj omaglici drhtav trag.

Jeo sam toplu ribu i luftirao mozak. Bilo je dobro, ukusno. Toplo i sočno, malo više slano, zalivao sam vinom, ja, usamljeni usamljenik, baš ovog dana, nazdravih sebi i svom sinu, Neši. I setih se kako su Biljanini obrazi u mom snu bili slani, valjda od suza, i setih se kako je očajnički tražila da je stegnem i „bar jednom“ poljubim. Tako je rekla. I poljubih je tri puta, u tom snu, pre nego sam se probudio šokiran snom.

Posle ručka sam ležao, pokriven do grla, u hladnjikavom stanu i ovako razmišljao:

– Sve moje muke dolaze otuda jer ni pored silnog bavljenja sobom, sebe ne poznajem. Ne pokreće me želja da zgrčem pare, ni želja da isterujem pravdu, ni želja da živim za istinu. Ne težim za ljubavničkim avanturama. Ne, zaista, ne želim da delim ovaj svet sa nekom ženom ili sa decom. S Biljanom sam rasturio jer više nisam bio u stanju da trpim njeno prisustvo u svojoj blizini. Ne, ne, ona nije činila ništa što bi uticalo na mene, verovatno je bila manje zamorna i zahtevna od većine žena, trudila se da me razume, znala je da bude

neprimetna. Ali i taj minimum njene želje da delimo intimu, da joj tu i tamo pričam zašto sam neraspoložen, zašto se smešim – i to me je razdraživalo u tolikoj meri da sam posle dve godine bio siguran da je pitanje dana kada ćemo se odvojiti. Zahvaljujući Biljaninoj trpeljivosti, to se produžilo još dve godine, tako da je, njoj hvala, Nebojša odrastao skoro do vrtića, mada uzimajući u obzir moj odnos prema njemu ne znam ni da li je to dobro.

Sada mi moj dečak nedostaje. Voleo bih da je ponekad tu, da posmatram kako raste i napreduje. Da ga pomilujem po kosi, u prolazu...

Ali često mi se već sledećeg časa čini da ovo nisam mislio ja nego neko drugi, uvučen u moje telo, trpeljiv i dobar, *meni nepodnošljiv*, neko ko se namerno suprotstavlja mojoj volji.

Sebe ne poznám. Tačno je to. Ne znam šta ću sutra učiniti. Mislim da ono malo ljudi koje koliko-toliko poznajem, i oni koji bar nešto o meni znaju, osećaju nestalnost mojih izbora kao ono što me ponajviše određuje. Možda ću sutra otputovati za Novi Sad. Imam tamo jednu prijateljicu, zovem je Antoanela, prijateljicu koja se nikad nije udavala, povremeno me poseti ili ja skoknem do Novog Sada, drugujemo, večeramo, posle spavamo zajedno – često ne idući dalje od zagrljaja. Možda nikada više neću videti nju. Možda ćemo sutra prekinuti sve, ubivši se, kao što planiram za prvi februar.

Cele protekle godine ja sam se intimno, istihá pripremao za ovaj januar i dnevnik koji će označiti moj apsolutni svršetak. Sve dok pišem, povre-

meno sam siguran da ću okončati i dnevnik i vlastiti život, a onda se uverenost u to smanji, počne da bledi. Okupao sam se, već je bila noć. Stojeći, s peškirom zavijenim oko vlažne glave, pomislio sam: – A možda ni drugi ljudi nisu mnogo drugačiji. Možda se većini, sigurnoj, dominantnoj većini samo čini da je njihova sigurnost čvrsta ili izvesna, da znaju šta im se može desiti, da planiraju bilo šta. Možda se ništa ne može znati ni predosetiti, možda je sve ovo samo iluzija nekog haotičnog, ingenioznog monstruma.

Negde sam, u nekom intervjuu Slobodana Selenića pročitao kako bi on voleo da može da veruje u Boga, jer bi mu bilo lakše da podnosi ljudsku sudbinu. Ali, nažalost, nije u stanju da u Boga poveruje. Jedan sam od onih koji to nisu u stanju. Nemam iluzija da bi od mene, od mog tela i glave, duše, ostalo išta sem gole bele kosti u zemlji, posle izvesnog vremena, a potom će i to biti deo blata i nepostojanja, večnog, momentalnog nepostojanja.

Kao što se ne sećam apsolutno ničega, pre nekih svesnih svojih godina, siguran sam da ni posle smrti, u istom smislu, neću „znati“ ni „osećati“ ništa.

Ne znam da li me to teši. Ali me često čini očajnim. Te dve emocije u meni neprekidno postoje istodobno. I možda zato nisam u stanju da budem siguran u izvesnost bilo koje svoje aktivnosti, koja će se recimo desiti desetog januara.

Celog dana nisam izlazio iz svog boravišta. Pred noć sam šetajući četiri kruga po Keju R. D. gledao uspavanu, nepomičnu reku. Zahladnelo je i meteorolozi su javljali da će sutrašnje jutro osvanuti u ledenoj kiši, da će biti opasno da se putuje, bilo gde.

Dobro, onda, mislio sam: neću otputovati. Sedeću celog dana u stanu, ješču preostalu ribu, možda me neko nazove telefonom. Dok sam polumračnim stepeništem išao ka stanu, učinilo mi se da se neko krije na ispustu trećeg sprata, ali približivši se, videh da nema nikog i nasmejah se svom strahu.

– Klint, Klint, no, no! – rekoh šapatom.

Zaključao sam se i potom svukao, legao u hladnu postelju.

Tačno je, vratio sam se svojim današnjim mislima – *jedina nedoumica u vezi sa mnom koji postojim je moja uverenost u snagu neizvesnosti*. Povremeno tako misleći, nisam postajao sebi jasniji, ali me je ta zatamnjenost ubacivala u dremež iz kojeg bih se prenuo, misleći: *zatamnjenost*, *zatamnjenost*, privlačila me je, pa nosila.

Ustao sam i otišao do kupatila. Posle gledao kroz prozorac, prema glavnoj ulici. Magla se navukla, svetiljke su kao u fantastičnim pričama sasblasno osvetljavale *golo sranje* granja.

Nečujno bi prokliznuo neki automobil. Tešiti se čistim, zelenim, prozirnim kristalima leda, tužno je.

Osmehnuo sam se. Ležao sam, pokriven do grla i pušio poslednju cigaretu dana.

Tad sam se setio kako je moj deda Aleksa, davno je to bilo, voleo da potone u san pušeci. Iz svoje sobe sam kroz poluprivorena vrata posmatrao kako pri svakom njegovom uvlačenju dima, svetlo cigarete jače obasja njegovu i bakinu sobu. Iznenada, svetlost bi počela hitro da se povlači a senke bi ludom brzinom jurnule ka nekom uglu plafona. Cigareta bi dogorela, a tog časa bi sve palo u totalni mrak. Slušao sam kako se on i baka još neko vreme došaptavaju i nošen tim njihovim šaptanjem, kao na sigurnoj lađici, zaplovio bih u bezbednu toplotu snivanja.

VII

I ovo buđenje me je suočilo sa prozorcem, i bacih pogled, dole, niz ulicu, ne misleći u prvi čas, zašto sam to učinio. Ceo je trotoar bio prekriven ledenim staklom. Prolaznici su mučno, sitnim koracićima osvajali prostor. „Muče se ko Crnkovići“ kako je govorio jedan moj nestali drugar. Ispod mučnih pokreta, oko je zapažalo komično oprezno kretanje, prisetih se, krajičkom svesti, zašto uopšte ustajem ovako rano i posmatram prizor četiri sprata niže.

Suočavanje s prazninom, pomislih. Tamo je parking sa kojeg je pre sedam meseci, početkom juna 1995, ukraden moj automobil, stara, drndava, jaka i nenadoknadiva mašina.

To jutro kada sam se suočio sa njenim nestankom, življe je u sećanju od bilo kog drugog – izašao sam polusneno na ulicu i približio se mestu gde je trebalo da stoji stari auto, jedina moja pokretna i nepokretna imovina. *Šok je trajao* – na mestu gde me je taj auto čekao iz dana u dan, nije ga više bilo. Napravio sam tada peške krug oko zgrade, vratio se, svakako: sve je bilo isto – prazno, bez jednog jedinog znaka nestalog auta. Tako, iz tih stopa, prisećam se ovog sedmog januar-

skog jutra, godine 1995. otidoh peške do MUP-a i provedoh dva časa u uskom hodniku, pred službenom sobicom na čijim je sivuljavim vratima bio nalepljen broj sedam. U neko doba dok sam cupkao s noge na nogu, dođe policajac u civilu, momak nerazličit od bilo kog uličnog dilera deviza ili švercera cigareta, i pokretom glave me pozva. Dok je sedao u sasvim ruiniranu drvenu stolicu, iza apsolutno ruiniranog službenog stola, u sobu se ubaci starčić u zelenom lovačkom odelu i bez „dobro jutro“ poče da kuka kako su mu sinoć ukradene patike s terase, „par adidasa“, govorio je, „par adidasa“, „par adidasa, gospodine“. Nasmejao sam se u sebi, tada, kao što mi je i sada smešna scena – možda je „par adidasa“ bio jedina njegova imovina kao što je auto bio „jedina moja“. Ko će ga znati – *beda je komična*. Policijski službenik ga rutinski izbaci iz kancelarije i upitno me pogleda, sećam se i sada upitnosti beonjača, koje su mi ulivale poverenje u njegov profesionalizam i ozbiljne namere. Objasnio sam mu.

„Nije reket u pitanju?“, upita dok je uvlačio papir u crnu, izderanu „olimpiju“. Potom je kucao moju izjavu, grešeći i ispravljajući kucaće pogreške, prekidan ulascima kolega i kolegistica. „Obavestićemo vas telefonom, ako nešto nademo, ali, iskreno, sumnjam“ reče kao pozdrav. Tokom leta, četiri puta sam posetio MUP, uvek se obrevši pred zaključanim vratima s brojem sedam, vazda duže ili kraće čekajući da se profesionalac ili njegov kolega „vrate s terena“, kako bi mi saopštio neki od prolazećih policajaca. U septembru obavestili su

me da su lopovi ulovljeni na teritoriji Beograda. Priznali su sve, dvojica iz grupe su u bekstvu u Rusiji, gde je moj automobil transportovan *u delovima* sa još pet komada, „davno, gospodine, još u junu“. Potpisao sam nekakav akt u MUP-u: da su otkrili počinioce, ali da nema raspoloživih materijalnih dokaza. Lopovi su pušteni posle nekoliko dana i profesionalac me je telefonom obavestio „gde se moj predmet nalazi“. U javnom tužilaštvu.

Sada, sedmog januara 1996. uzdahnivši, trgao sam se iz prisećanja, pa umio i obukao, misleći da je danas nedelja i kako ne bi trebalo zamarati glavu neraspoloženjima i gubicima. Ali pošto sam se vratio do prozorca i automatski pogledao dole, ka parkiralištu, pred samom zgradom, ne mogoh a da u praznini refleksno ne potražim očima svoj auto, potom se pojavi iz sećanja smrknuto lice javnog tužioca. Kada sam ga posetio, održao mi je predavanje kako nemam nikakvih šansi da dobijem eventualni proces, da će uhapšeni lopovi, čak nije koristio ni termin „osumnjičeni“ u svakom „poštenom sudenju“ biti oslobođeni. Rekoh: „To je bilo sve što sam imao od imovine“. Postideh se smesta zbog tona tih reči. „Šta ja da vam radim?“ upita tužilac potcenjivački. Stajao sam pred njegovom kancelarijom na drugom spratu stare gradske kuće, Suda u kojem sam, eto, bio po drugi put u životu. Prvi put to beše pri sporazumnom rastanku s Biljanom. „I nema nikakve druge nade?“ upitao sam još glupljim tonom. On, valjda mu je to bila grimasa, raširi usne u cinični osmejak: „Baš nika-

kve, kada bismo imali nekakav materijalni dokaz, radio, makar antenu, kuku, ne znam šta, bila bi druga priča. Ovako ostajete kratkih rukava!“

No, i danima docnije, kao i sada, uhvatio bih sebe da gledam za svakom belom krtijom koja je podsećala na moj ukradeni auto. Ili bih po parkinzima zagledao slične, izraubovane mašine.

Zašto su lopovi od desetine i desetine vozila mnogo sačuvanijih od mog krša odabrali moje vozilo, ne mogu da znam – ali, kažem, sada dok ta tuga za nestalim vozilom odlazi u nepostojanje, gaseći se, ne znam zašto sam kažnjen, no *kažnjen sam*.

Možda bih danas, sedmog januara, otišao tim svojim autom do Novog Sada, do prijateljice. Možda bih, ako se ledeni sloj odmrzne, otkravi, proveo s njom dan koji bi me „povratio“, ko da zna? Možda ni ne bih došao do odlučnog nauma o svojoj skorašnjoj sudbini. Možda bih se i odselio, tamo u Novi Sad, kod Ane, Antoanele.

Stojim uz prozorac, govorim sebi: – Danas je nedelja, Božić. Pogledaj, ljudi su srećni! – No, čim se zagledam u ljude – to je samo gomiletina lutkastih kreaturica, zavrtanja u ritualima plemena. Što se komično trudi da ne posrne i ne padne na led.

Čitav taj dan je prošao kao u bunilu. Uveče sam sedeo kraj ekrana i gledao *Cipeliće*. Potom sam najedared već, ležao u tami, misleći na isprazni dan koji je prošao – na riblju kičmu u kanti za smeće. Pa sam dozivao u emocije jutrošnji osećaj

praznine, na parkingu, kad je zinuo prazan prostor, na mestu sa koga je nestao moj stari dobri autić. Povremeno tu u uspomeni beše i lice neke nepoznate žene, što se ubacivala u priču bez ikakvog smisla. Ne znam na čemu je počivalo njeno pojavljivanje. Na zaboravljenoj uspomeni, oživljenoj vatrom neke druge, tužne slike.

Oko ponoći, posle mnogo prevrtanja u krevetu, u zagušljivoj sobi, dok se izvana čuo januarski vetar, njegovi oštri fijuci, upalio sam stonu lampu i, otvorivši zeleni tom, počeo da čitam Čehovljevu priču:

„Po raskvašenom snegu, ne gledajući kuda gazi, često je upadao u crne tragove konjskih kopita. Veoma visoko drveće bez senki nadvisivalo je kuće belih krovova. Ispred mlečnog restorana, tri čoveka su zapalila vatru; seo je na svoje staro mesto, okrenuvši leđa zamagljenom ogledalu i skinuo naočare. Vlasnica restorana uslužno pohita ka njemu; ali njemu se činilo da oko sebe vidi čudnovato iskrivljena i zgrčena lica, sa puno očiju i bez usta. Još uvek je imao osećaj da se ljulja.

– Gospodin je bio bolestan ovih dana? – začu se glas vlasnice.“

Tu sam usnuo i sanjao kako sedim na ivici plovećeg čuna i lagano putujem pokušavajući da očima „prepoznam“ potrebna vesla, na čunskom dnu. Postepeno, čun je menjao liniju svoje plovidbe, tik uza žutu glinenu obalu, i usmeravao se prema sredini toka, i onda, u jednom času, on se nade u samoj matici brze vode, i ja radi sigurnosti spustih

telo sa ivice čuna na njegovo dno, te pričučnih uhvativši se rukama za bočne stranice. Sada je moj čun putovao brzo, u tmolj tišini, akcentovanoj krikom nevidljivog galeba, i nemajući mogućnost da se zaustavim, zaključih da će me putovanje dovesti do dalekog mora ili ću se ubiti udarivši o kakav morski brod. Krajem budnog dela svesti, očekivao sam da se ipak probudim i spasim sa opasnog lunatičkog putovanja, ali nešto dublje u meni, postojao je deo duše koji kao da je snom hteo da mi predoči nesigurnost koja me je okruživala, i pogledavši iz čučnutog položaja skoro kradom, preko ivice čunovih bočnih stranica, ugledah veoma udaljene obale, što promicahu kraj čuna neverovatnom brzinom. Tad zatvorih oči i krenuh da se molim – *kao-nikad-inače-u-životu*. Tresak! Čun je udario o nešto i verovatno se skršio u paramparčad, a ledena struja koja je zahvatila i ponela moje telo, probudila me je i ja sam opčinjeno ležao na ivici postelje, u osvetljenoj sobi, otkrivenog tela, sa svešču koja se sporo vraćala u mozak.

Neko sam vreme ponovo bez uspeha pokušavao da usnem, ali onda uzeh Čehovljeve *Pripovetke*, zeleni obimni tom i nastavih na mestu gde sam stao:

„On s prezirom odmahnu glavom i začuta. Niko nije mogao znati bolje od njega da je juče bila nedelja; niko kao on ne poznaje tu mahnitu groznicu tih nedelja, neprekidna lutanja, neprekidna čekanja. Sada je neobjašnjiva magla oko njega postajala sve gušća, a on je osećao nejasan strah da

će se onesvestiti baš na tom mestu. – Moje čelo će udariti o mermernu ploču stola – pomisli“.

Taj sto, tu mermernu ploču, uveo je Čehov neobjašnjivo naglo u pripovetku i ja sam, zbunjen njegovim gestom, rešio da stanem sa čitanjem i nastavim ga sutra, u ponedeljak, osmog januara.

VIII

Vraćajući se s posla, primetih grupu koja se kupila na uglu gradskog parka. Mada izbegavam grupe, uputih se prema iskupljenima. Kada sam prišao na nekoliko koraka od njih, vidoh o čemu se radi. Auto je udario i ubio starca – sudeći po odeći – prosjaka. Između nogu posmatrača zapazio sam ravnodušnu mirnoću starčevog lica kakvu sam inače primećivao na licima mrtvih (obično u kape-lama, pred sahranu). Iza prosjakovog levog uha, a ležao je potrbuške, na kartonu koji je neka dobra duša položila ispod njegovog trbuha, iz levog uha, beležim, prostirao se, kao u znak smrti, prst debeo curak usirene krvi. Čučnuh i ponovo se uverih u grimasu zadovoljstva kojom je smrt ukrasila pepeljasto lice, zadovoljstvom kakvo prosjak nikada ili bar dovoljno dugo nije osetio u životu.

Dok sam se udaljavao, stigla su kola hitne pomoći, te tako odlazeći odahnuh s olakšanjem, kao da će dolazak hitne pomoći biti od ma kakve koristi. Sneg se lagano topio, na mahove bi zaduvalo zimski vetar, a sa streha je tiho kapljalo. Na izlogu Gradskog pozorišta pročitah: MARAMBO i ime predstave, odštampano pod ovim meksičkim imenom – „Naši sinovi“. Predstavu nisam gledao, za

ovog dramskog pisca s meksičkim imenom nisam čuo, te udoh unutra, u zgradu starog gradskog pozorišta i na blagajni kupih kartu. Posle, izašavši iz same zgrade, na afiši pročitah da je Marambo neki naš pisac, a da je komad s početka veka. Sada ga je režirao Jagoš Marković, rediteljska zvezda u usponu, bar tako se sećam iz novina. Svratih u ekspres restoran popih travaricu, ali me zbir bolova – pri vrhu stomaka, u jednjaku, i u tački na leđima, pod levom plećkom, nije minuo. Pojeo sam teleću čorbicu i platio sitni račun. Docije, popodne sam proveo u krevetu, pokriven do brade, pokušavajući, uzaludno, da zadremam.

Uveče, pre odlaska u pozorište, imao sam besmislen utisak da sam u snu kojeg se možda ne sećam susreo deda Aleksu, o kome već nekoliko dana, nisam pomišljao. Činilo mi se da je u snu deda Aleksa, nastao, pred mojim očima, iz tela krupnog sivog mačka, a pošto mi je rekao nekoliko rečenica, deda Aleksa bi opet postajao mačak, isti onaj, prvobitni divski reponja.

Pozorište je bilo dupke puno, pored mene je slučajno sela žena koju sam poznavao iz srednje škole. Pre nego je predstava „Naši sinovi“ počela, ona mi saopšti da je udata (što sam znao), da ima dve kćeri (što sam takođe znao), da joj je muž u Americi (što je bila novost). „Mogao bi da navратиš na kafu, nije ti daleko!“, reče gledajući me intenzivno, pravo u oči, dajući tako predlogu željeni značaj.

Nisam imao vremena da razmišljam o njenom predlogu, jer se zavesa podigla a „Naši sinovi“ otpočeše. Na sceni je bio glumac Petar Kralj, u vojničkoj uniformi, i nekakav mladić, kovrdžavi bezveznjak, meni nepoznat glumac. Zatim je na scenu istrčao, prekidajući patetični dijalog, deran s koljenima u zavojima, verovatno zamaskirana mlada žena, preobučena u derle. Petar Kralj je odvede u kučerak postavljen u uglu same scene i izlupa po turu, uz podršku i povremeno nerazumevanje majke – visoke, komične glumice. Pisac Marambo očito je nameravao da prikaže kako su se srpske građanske porodice rasturale, raspadale zbog nesolidnosti sinova. Nekad davno znao sam napamet Rakićeve stihove, učili smo ih još u osnovnoj školi, sa uzvikom: – Lažu! i slično. Potom sam razumeo da kovrdžavac treba da se ženi bogatom udavačom i tako iščupa familiju iz bede. Petar Kralj je celo vreme kukumavčio o svom školovanju u ruskom militarističkom učilištu. Povremeno su glumci bili uverljivi, naročito Olivera Marković u roli udovice, majke devojčine, govoreći „po vranjanski“, a i sama devojka i njene „drugarice“ su izvanredno iskarikirano jezdile scenom. Povremeno bi na scenu izjurila banda bleh muzičara i u dragačevskom ritmu drndala, kao kod Kusturice u „Podzemlju“, one ubilačke maloazijske ritmove, što bi kovrdžavca i brata mu raspomamljivalo. Vrlo brzo shvatio sam da je Maramboova drama šuplja, a Marambo slab dramski pisac, ali da je ovaj mladi Jagoš, što ga hvališu po medijima, iz te suve drenovine iscedivao tu i tamo po curak ideja, tu i tamo po kap, a

ponegde bi suvo drvo ostajalo suvo drvo. Pred kraj, posle posete mladinoj kući i rastura veridbe, pa rastura venčanja, drama je počela da posrće i završila se u *labavosti* – čak joj ni sin, radnik iz kragujevačke topolivnice, svojim samarićanstvom nije pomogao. Bar ne predstavi, ako jeste kovrdžavom bratu i dvema klinkama koje su herojski celu predstavu provele na sceni. U poslednjim prizorima se pojavila i Mira Stupica, očaravajuće ubedljiva, ali bez teksta, i mogućnosti da sem cuganjem iz staklenog čokanjčića predstavi svoju opaku staruhu.

Kada su posle nekoliko bis-izlazaka glumci otišli sa scene, a oni isti „dragačevci“ počeli da rmpače kola, učinilo mi se da će i malogradska publika u svom jeftinom oduševljenju istrčati na scenu i krenuti s kolcem.

Onaj Marambo je hteo da prikaže raspad vrednosti rada i ljubavi, ovaj je Jagoš, da bi spasao šta se spasti može, dramu preobrazio u petparačku sliku našeg iracionalnog mentaliteta, tu i tamo signalizirajući pojedine uzroke našeg aktuelnog stanja, današnjeg sranja.

Praznog srca i s kolekcijom bolova u telu, pojačanih dvosatnim sedenjem u pozorištu, krenuo sam posle „Naših sinova“ kući, ali me sretoše neke kolege iz GREXA, i odvukoše u pivnicu. Sedeli smo na burićima i ćutke, u pivničkoj larmi, ispijali krigle. Pivo je bilo neukusno, slatkoprozuklo, kao ruski kvas, te se blizu ponoći oprostih od družine pijanaca-noćobdija, i uz njihova cinična pre-

bacivanja i proseravanja, kretih kući. Povratak je trajao dugo i dugo, jer se trotoar ponovo zacaklio i trebalo mi je pola sata da se koristeći uzane tra-ke odmrznutog trotoara, duž samih zidova kuća, vratim do stana. Na vratima je bila prilepljena ceduljica. Pročitao sam je u predsoblju:

„Tražila sam vas, predveče, ali ste otišli. Javite se Slavici u stan 12, treći sprat. Zahvalna.“ I odmah postskriptum: „Važno je“.

Svukao sam se, zgasio svetlo, rešio da zaspim. I tako sam u poodmakloj dubini noći čekao, a zatim tražio san.

IX

Devojčica je prišla prozoru i povukla laganu, paperjastu zavesu u stranu. Pomislih: nije valjda luda da skoči kroz prozor, sa sedmog sprata! No ona, sa osmehom na licu, glumeći bezbrižnost, dipnu i nestade u dubini. Istog časa sam *pao* u plač kakav nikada ranije nije prošao kroz moje grlo. Plaćući s nevericom, dotrčao sam do prozora i nagavši se preko ispusta, pogledao prema sivim betonskim parkinzima. I kao da sam između karoserija i točkova nazreo njenu ružičastu bluzicu. Okrenuo sam se i kukajući i udarajući se po glavi, a tu kraj mene su stajali moji majka i otac i ridali, kao i ja, pa sam koračajući kroz sobe, i jednako kukajući, izgovarao gorke reči samookrivljanja, a iz tih krikova koji su me prosto gušili u prsima, obnavljajući se sve snažnije, krećući se već kao u nekakvom transu, čuo sam i zapamtio reči koje sam izrekao: – Zar meni to da se desi koji ni zrcetu maka nisam naškodio?!

I tako je bol trajao, i kada bih obliven suzama otvorio oči, opet su tu oko mene, u bolnom šoku, bili moj otac i majka, i jedan dečak, valjda moj sin, mlađi od one devojčice, i oni povremeno prepušteni matici tog plača.

Povremeno bih se opet približavao samom prozoru i s užasom zurio u prazninu, pa u očajnosti, čak pomišljao na stid, na objašnjavanja koja ću morati da ponudim policajcima, kada se pojave, na licu mesta, gde je moja ljubimica izvršila samoubistvo.

– Komšija! – čuo sam poziv. Bio je to glas jedne polupokretne stare žene, koja je stanovala *u mom nekadašnjem prebivalištu* i prišav onom istom prozoru, spazio sam je. Stojala je na terasi, na četvrtom spratu, pokazujući mi zbunjeno, smeteno i prestrašeno, nadole, prema parkiralištu pred zgradom. Nešto je govorila, objašnjavala, kao da mi je postavljala pitanja: šta je bilo? kako se to dogodilo? zašto ne sidem dole?

Kako? Kako? Da sidem dole i suočim se s razbucanim telom moje ljubimice? Koračao sam po sobama, između očajnih ukućana, grebući lice: *zašto? zašto?* sve dok se nisam trgnuo i našao u postelji, zbunjen tupim bolom tuge u grudima.

Već dok sam se osveščivao od dubokog sna, pomišljao sam: odakle takav san u meni i odakle njegovo snažno dejstvo? Pa sam se pitao kako mi u samom snu, dok je trajao, produžavajući se kao kroz činove, nije sinulo da nemam kćerku niti ću je ikada imati i da ipak ne živim u toliko visokoj zgradi i da moji roditelji ni slučajno ne žive sa mnom.

Nakon buđenja iz more, polagano i dosta dugo je malaksavala napetost, a tuga je ostavljala vrelu glavu i ja sam, u praznom krevetu, u praznom sta-

nu, napuštajući konfuziju, prizivao u svest onaj namješteni, inadžijski osmejak devojčice, i hitrost njenog iskakanja kroz prozor, pa sam potom dozivao u pamet i očevu turobno lice i majčinu tugu, i suze svog sina iz sna.

Bože, otkuda taj san i kakvo je njegovo značenje? Nisam nalazio racionalno objašnjenje, a najpreciznije mišljeno — tog objašnjenja i nije moglo biti. Nikakvo objašnjenje ne postoji — eto, san se desio, snaga mog očajanja me nije na vreme razbudila i bol u grudima, tupi bol u grudima, ostao je jedini trag mornog doživljaja.

U GREXU, posle doručka, opet sam mislio o tom snu i živo video u mašti njegove deliće — sve ono što je usledilo posle mutnog i nerazjašnjenog sukoba s nepostojećom kćerkom, pa sam ćutke, rađeći kancelarijski posao i povremeno gubeći koncentraciju, opet dospevao do hitrosti i veštine s kojom je devojčica, dok sam ja paralizovano ostajao u šoku, skakala u bezdan.

Otvaram bih prozor, posmatrao vrhove golih krošnji gradskog parka, kao prstiće u molitvi nebu, sivom, zimnjem.

Radio sam lagano, ali s uspehom, odlažući u fascikle svršene, overene ugovore.

Oko podneva, zvao me je direktor i upozorio na jedan decembarski propust.

U pola tri sam u *Ekspresu* pojeo dve sarmice. Potom sam otkoračao do Keja R. D. i posmatrao mutnu reku. Šetalište je bilo sasvim pusto, vetar je talasao visoki žučkastosivi tok, a šuma na drugoj

obali, delovala je ostavljeno i onemoćalo. Kao da nikada više neće živnuti i olistati.

Tad je zazvonio telefon i ja sam zauvek prepustio deveti dan januara tinjanju na ivici podsećanja.

Pročitao sam dane koji su ostali za mnom. Sećam se da sam još krajem oktobra – o, i te kako! – želeo da već jednom počnem poslednji mesec, i da sam jedvice odlagao početak januara, kao početak ovog pisanja. Ali danas osećam da se žar gasi, utrnuo se. Ne znam da li pod pepelom, *izraziću se najvatrenije*, tinjaju iskre koje bih narednih dana razgorele taj postojeći ili nepostojeći žarić.

Pročitao sam hladne januarske dane – istiniti raskid s roditeljima, sećanja i snovi, odlasci, sasvim sumanutu, u GREX — povraci, ručkovi u *Ekspresu* — ništavilo. Listao sam Čehova. Pomagao sam nepoznatoj devojci na stepeništu, nečiji su se tamni, mračni koraci udaljili niz isto stepenište. Posle mi je pretio neki čovek s komičnim nadimkom Klint. Devetog je moje zapisivanje sna i buđenja prekinuto zvrndanjem telefona.

Uzalud.

Uzalud pokušavam.

Odlazem mašinu. Na stranu je guram, gledam u mračnu noć, kroz zatvoren prozorac, na pusti Kej R. D.

Otići ću odmah do postelje i baciti se glavačke u posteljину.

XI

Kriza, smem li je tako nazvati? Nastavlja se.

Jedva sam i ovo otkucao, prošla noć je bila bez snova. Niko me nije pozvao, nikome se nisam obraćao. Dobio sam akontaciju u firmi, kupio flašu „Viborovke“, od šverceraša na pijaci. Pojeo sam pljeskavicu u somunu, prožderao je na ulici.

Uža-sno. Otišao sam pred samo večer na Staro gradsko groblje, ali nisam uspeo da pronađem grobove. Deda Aleksin i baka Jelisavetin. Stojeći pod golim kestenom, uzalud sam se trudio da pronađem grobnicu, da zamislim mesto na kojem se nalazi. Okrenuo bih leđa kapelici, gde su oboje, upokojeni, ležali po nekoliko sati pre sahrane, i koncentrišući se, sledeći pogledom tzv. glavnu grobnu stazu, pokušavao da otkrijem crnu kamenu ploču. Ali nije je bilo.

Vratio sam se poštanskom sandučetu, našao račun za telefon, opomenu za struju, račune za grejanje i komunalije. Pocepao sam ih, jer mi ne trebaju.

Okrenuo sam jedan telefonski broj i spustio slušalicu, ne čekajući dečji glas. Ili bi se javila žena. Ili, može biti, neko treći.

Uža-sno.

Na jednom mestu u *Raspadanju* Sioran, sećam se vazda toga, tvrdi da se celog života zavaravamo nečim, a da je jezik materijal tog procesa samoobmane. Smrt je spasenje iz univerzuma samozavaravanja.

Neka mi je to bar jasno. Napisaću ove noći još samo reč: *užasno*, i prekinuću beleženje. Evo — pišem tu reč:

Užasno.

XII

Neka je bar autentično, ako ništa drugo, šapućem u sebi.

Želeo bih da čitav sitni dan, ovaj protekli dan, stane u samo jedan red.

U redić, redak.

Već je toga više, kažem: *ništa*.

Ništa, ne kažem.

Ubiću se.

XIII

Pročitao sam te prošle dane. Jebi ga. Pročitao sam to gašenje. Da sam danas napisao samo reč *ništa* bilo bi dovoljno, ali danas mi je krenulo, neočekivano.

Vratio sam se, podgrejao ručak, posle ručka legao, nije mi se zasnulo, slušao sam vesti, samo glas spikera, video Klintona u svetlim pantalonama, kretao se kroz militarni koridor, u Tuzli, gde je posetio intervencionističke snage i potom sam popio dosta *viborovke*, pa sam seo za radni sto, s nadom da će se *otvoriti*.

Devetog, sećam se, prekinuo me je telefon, sećam se: podigao sam slušalicu. Čuo se ženski glas, pitao je da li je to taj i taj broj. Rekoh da jeste.

— Ovde Slavica, vi ste mi pomogli na stepenicama, pre neki dan.

— Dobro – rekoš – pomogao sam.

— Želela bih da se vidimo, da vam objasnim... neke stvari.

— Ne znam šta bi to bilo i da li bi imalo smisla! – rekoš i zažalih još dok sam cedio te reči.

— Verujte, imalo bi! – bila je uporna, nije pokazivala da ju je moj stav uvredio. — Postoje neke stvari koji vi ne znate, a važne su. Vrlo važne.

— Meni više ništa nije važno — rekoh patetično, ali da bih prigušio tu patetiku, nastavio sam — možemo se videti... sastati, kako hoćete...

— Dodite odmah kod mene — reče ženski glas, sa jednom vrstom neodložnog zadovoljstva u glasu.

— Gde ste vi?

— Sprat niže, u četrnaestici, susedi smo.

— Dobro! — rekoh i u nekoliko nevažnih koraka, natukoh papuče, pa se spustih na niži sprat, bez daljeg dvoumljenja.

Otvoriše se vrata, a plavuša kojoj sam pre neki dan pomogao na stepeništu, zaštitivši je od napasnika, reče: — Dobro večer, hvala vam što ste došli. Udite! — dok je izgovarala te reči, vrlo brzo je pokrenula glavu levo-desno, osmotrivši hodnik.

Udoh u predsoblje. Po zidovima su visili gobleni — četiri godišnja doba koja se gledaju — dva po dva sa suprotnih zidova. Odvratni toranj crkvice nad rascvalom krošnjom, pod zelenilom, žutilom, pod snegom, vrlo gola krošnja, kao nekakvi prstići okrenuti nebu.

— Izvolite! — reče plavuša i pokaza rukom kroz hodnik, identičan onom u mom stanu, prema trepezariji. Bila je ogrnuta tamnoplavom kućnom, frotirskom haljinom. Bosonoga, koliko sam video, mada u stanu nije bilo pretoplo.

Podoh kroz tišinu ispunjenu mirisom stanova u kojima žive samo žene.

— Hoćemo li da nešto popijemo?

— Rakijicu! — rekoh te večeri, kada me je prekinula zvonjava telefona.

— Do-bro! — opevala je poslednji slog, pa nestala u prostorijski ispunjenoj tišini.

Sada sam znao da je sama u stanu i to mi se nije dopalo. Vratila se vrlo brzo noseći flašu od pola litre dopola napunjenu žučkastom tečnošću, i dve čašice veličine naprstka. Natočila nam je nespretno, videlo se da ne toči često. Dok je sipala rakiju u staklene naprstke, duže sam je osmotrio. Sada sam video koliko je mlada, svakako nema više od dvadeset. Koža joj je, kao što zna da bude kod nekih plavuša, imala u sebi nekakav mlečni ton, dlačice po nadlakticama su bile sitne, jedva vidljive. Ona podiže čašicu i reče:

— Dobro mi došli!

— Dobro vas našao — odgovorih frazom, jer me je mrzelo da smišljam nešto neobičnije. Sada mi se, kao od nekog vremena, na neki način činilo izlizanim — i naš prvi susret, spasenje od batina koje sam joj verovatno doneo, i ovo neočekivano večerje, udvoje. Izlizano, slučajno.

Namrštila se, gucnuvši rakiju. Ispio sam čašicu i stavio je na sto, pokrivši je dlanom desne ruke.

Plavuša reče: — Slavica! — i pruži mi desnicu preko stola.

— Znam — rekoh, predstavili ste mi se.

— Ali vi niste! — reče koketirajući, šireći plave, sitne oči.

— Luka.

— Baš mi je prijatno što se zovete Luka — reče devojčice.

Onda smo ćutali, lutali pogledima po sobi, sve dok nam se pogledi na sretoše.

— Mnogo ste mi pomogli!

— Verujem, ali voleo bih da mi ipak objasnite... sve to.

— Nije neobjašnjivo, ali je gadno! — reče devojče, isпивši još jedan srk i sa grimasom odlazujući čašicu.

— Da li ste uspeli da vidite lice čoveka koji me je napao? — sročila je dosta dugu rečenicu i izgovorila je neočekivano, bez pauze među rečima.

— Ne — rekoh — bio je mrak, polumrak, sve se dogodilo vrlo brzo.

— Da... — reče ona klimajući glavom s razumevanjem, pa ponovo krete u dugu priču: — On je pre bio moj dečko, pre deset meseci, mislim, desetak, znate... A onda je sve to puklo. Shvatila sam da nije za mene. Od raskida počeo je da me prati, povremeno, da mi telefonira, preti mi, ovo kad ste se vi pojavili, bio je već drugi njegov napad, prvi put ga je nekako oterao moj tata, a sada vi...

— Bez veze! — rekoh, da bi se nešto reklo.

— Ali gadno! — izgovori ona, malo nakrenuvši glavu na stranu, kao da sama iskosa sagledava svoj položaj.

— Je li vas zvao posle onog na stepeništu?

— Šest puta! Preti da će se osvetiti, a da će vas posebno kazniti. Misli da se niste slučajno pojavili, da smo (tu pređe na šapat) *ja i vi u šemi...* Ne znam da li vas on poznaje, ili vas je zapamtio tog dana, ili preti onako... u prazno. On najčešće i preti da zastraši, u prazno.

Naš razgovor mi je bio dosadan, naporan. Više nisam znao šta bih mogao da kažem ovoj de-

vojci, Slavici. U pokretima njene lažne sigurnosti bilo je nečeg licemernog, uvlakačkog. Nije mi se dopadala.

— Sačekaj! — iznenada je prešla na „ti“, i ustavši ode prema kuhinji.

Potom se opet hitro vratila, dok sam se ja meškoltio na stolici. Na tacnicama je donela po baklavu, za nju i mene.

— Ovo je moja mama pravila! — reče spustivši tacnice na sto.

— Živite s roditeljima?

— Odnedavno, od kako sam raskinula sa gadom što me napada. Pre njega sam živela u samačkom hotelu, s dve koleginice.

— A gde su vam sada roditelji?

— Danas je subota, a oni često subotom odlaze u vikendicu, u Peščaru. Otac tamo provodi veći deo godine, sam. Majka i ja smo *obično same* — poslednje reči je izgovorila tišim glasom, s izvesnom, činilo mi se, lascivnom notom.

— I zimi idu u vikendicu?

— Javili su nam domoroci da je obijena, pa su otišli da vide šta je pokradeno...

— Bez veze... — rekoh, ponovo je naš razgovor gubio na ritmu. — Da je nije obio Klint, da vam napakosti?

— Klint? Ne bih rekla. On ima tri kafane u gradu, nema potrebe da se bavi sitnim pakostima. Pun je ko brod.

— Opasan tip?

— Jako, gadno je zavaditi se s njim...

— Ne brinite se, znam da se čuvam — rekoš, ne pominjući joj da me je dan posle sukoba na stepeništu Klint nazvao, s pretnjom.

— Ah, ne znate vi na šta je ta budalčina sve spremna!

Gledao sam sitne plave oči zverčice. Treptala je dok je izgovarala sasvim kontradiktorne tvrdnje. Te spreman je, te nije spreman, te na ovo, te na ono.

— Ni on ni vi ne znate na šta sam spreman *ja!* — akcentovao sam poslednju reč. Tajanstvenost ka kojoj je težio moj glas odmah pošto sam izgovorio rečenicu delovala mi je komično.

Tog časa se začu zujavo zvonce. Dopiralo je, kako se činilo, s ulaznih vrata.

— Pssst! — plavuša je stavila prst vertikalno preko usana, ustala i nečujno se iskrala iz trpezarije u kojoj smo sedeli. Neko vreme je stanom vladala apsolutna tišina. Zatim zvono ponovo resko zazuja. Ustao sam i prišao do sobnih vrata, trudeći se da budem potpuno tih. U dnu predsoblja stajala je Slavica i propevši se neznatno na prste piljila kroz špijunku. Posmatrao sam je do onog trenutka kada se očigledno preplašena trgla i koračajući na prstima, očito užasnuta, krenula prema meni.

— On je! — prošapta i proguta knedlu uzbuđenja.

— Klint? — šapnuo sam.

— Aha!

Pomislih da je po sredi nameštaljka, stupica u koju sam glupo upao, i da mi ubrzo predstoje gđani problemi, ali iz ove kože se nije moglo. Jebi ga, pomislih, šta je tu je.

— Šta ćemo? — zašaptah.

— Ništa. Samo da ćutimo, možda će otići — reče devojka, i tog časa ocenih kako ipak ovo nije stupica, nego slučajan sklad okolnosti. Nasmehaj se.

— Da otvorim?

— Nikako, ubiće nas! — šapnu Slavica.

Pridoh joj sasvim blizu i obgrlih je očinski:

— Ne plaši se!

Ona se rutinirano privi uz mene, kao da je sličan pokret telom učinila već mnogo puta.

Stajali smo tako u tišini. Negde je odbijao sat. Zvonce još jedared vrlo kratko zazuju, pa se začuše koraci koji se udaljavaju. Prišao sam predso-bljem do ulaznih vrata. Kroz otvor špijunke, nazi-
rao sam leđa figure koja odlazi bez žurbe.

Dok smo docnije razgovarali, Slavica se lagano ispovedala, ja sam se trudio da je skoro svakom rečenicom obmanjujem, govoreći joj jednu izmišljenu priču o sebi, činilo mi se kao da nastupam u amaterskoj predstavi, ili predstavi slabih profesionalaca, loše režiranoj, i pred zgasnućem. Ispijali smo kaficu, sedeći jedno naspram drugog, a povremene stanke tišine, predvajali brzim i ispraznim dijalozima. Činilo mi se u jednom momentu da ću ustati, uhvatiti ovu devojčuru za ruku i odvesti je u obližnju sobu, ili u kadu, uzeti je, *zašto da ne?* na patosu, zadižući joj tamnoplavu kućnu haljinu, i zarivajući se u mlako, mislio sam „mlako“, međunožje.

I tako, pijuckajući kafu, pomislih kako već više od godinu dana, skoro će biti cele dve godine, nisam spavao sa ženom i mada mi u vreme dok sam to radio redovno seks nije predstavljao stvarni izvor radosti, sada, u ovoj atmosferi *spasiteljstva*, želeo sam, povremeno bih osećao želju u preponama, da Slavicu imam tu, u stanu njenih roditelja, na tepihu, u njenoj sobi, na krevetu. U bleškovima erotske imaginacije, video sam njene zatvorene oči, kako šapuće, pokušava da mi pomogne da prodrem u nju, ali posle bih ponovo susreo opake sitne plavetne oči, i nekako bih se povlačio, kao u boks, korak unazad.

A pred ponoć, *pre neki dan kada me je prekinuo telefon*, pred ponoć smo se pozdravili kao prisi susedi, stiskom ruke i ja sam s blagom vrtočlavičicom u glavi, otišao u svoju samačku sobu, na vrhu četvorospratnice, na Keju R. D. Tu sam živeo već nekoliko godina, sam.

XIV

U ponoć me je probudila pucjava – moji sunarodnici su slavili svoju Novu godinu. Rasanjen, počeh da se smejem, kao budala na brašno, u mračnom, hladnom stanu, na vrhu četvorospratnice, smejavao sam se nauku svojih sunarodnika. Negde pročitah, pre koju godinu, da je svojevremeno naučnik Milutin Milanković po izričitom zahtevu naše crkve uzeo da napravi plan kojim bi se, bez većih kalendarskih muka, i u dužem vremenskom toku, kalendari hrišćanskih crkava doveli u jednak poredak. Računao je Milanković, peške, računao i na Vaseljenskom saboru u Carigradu obrazložio plan – naišavši na nepodeljeno priznanje naručilaca. I ostalih „sestrinskih“ crkava. No, kada se vratio u Beograd, sve ostade po starom, i tako do danas. Crkva nije našla za shodno da razgovara o njegovom konkretnom planu, niti je bilo šta što se toga tiče preduzela, već je po svom istočnjačkom fatalizmu sve prepustila večnosti. Razočaran, Milanković je, čitao sam, o svom trošku odštampao separat sa svojim kalendarskim proračunima i sve je potom potonulo u tamu zaborava. *A od zaborava nema veće daljine*, napisao je, naravno, Crnjanški.

Smejao sam se, dakle, u svojoj postelji, dok su meci svetlucali nebom, uz pojedinačnu i rafalnu paljbu, i oni isti ljudi koji su pre dve nedelje slavili jednu Novu godinu, pucali i pili, sada su nanovo, u nekakvoj komičnoj reprizi, šizofreno ističući svoju „razliku“ od ostatka sveta, ponosno šenlučili. Tako sam posle smeha, usnuo.

Ali pre smeha razmišljao sam o danu ranije i o susretu sa Slavicom, opet sam čuo njen glas – gleda me lukavi pogled zverčice, dok je prelazila u šapat, kao poveravajući mi tajnu, procenjivački lukav pogled pokvarene devojke, momenat kada je naša situacija umesto da se rastvori u niz trivijalnih radnji, banalnih kao što je moj celokupni život, zakratko krenula u suprotnom pravcu. Pa sam video kako se ustaje i odlazi na prstima u predsoblje, i docnije kako se spretno privila, uz mene, fol tražeći i nalazeći telesnu zaštitu. Želeo sam već nekoliko meseci, jasno sam u tkivu osećao žestoku želju da dotičem i mazim neku ženu, da prelazim dlanovima preko njenih butina, trbuha, grudi, vrata i obgrlivši Slavicu, potisnuo sam u stranu njen oštri zverški pogled, tu pritvornost lukavice, to što mi se nimalo nije svidala, sitne zelenkaste oči, i pritisnuh poluotvorene usne o njene, koje se posle minimalne stanke, očaravajuće kratkoće, otvoriznuše i mi se poljubismo u pola koraka, na izlaznim vratima.

U svom životu ja nikada nisam mogao, sa jašnjom izvesnošću, da znam kako će pojedina žena reagovati, u sličnim prilikama – neka bi odla-

gala momenat označavanja intimnije povezanosti, iz dana u dan, iz susreta u susret, iako je naoko sve bilo sasvim spremno, u oboma, za to spajanje, dok bi druga žena, naoko plaha i nedodirljiva, na jednom pucketala i zažmurivši, kao u ritualnom transu, padala mi u ruke. Zbog toga sam se, iskreno rečeno, i plašio ženskog roda – jer je svaka veza predstavljala ispit za moju dovitljivost, ispit nesigurnosti, za čitavo to pozorje odvajanja, osvajanja, gubljenja, pozorište polnosti, pucanja – veze. Nedostajale su mi reči, ali sam znao da su sve one različite, kao da je svaka sama za sebe, naročito, sasvim izolovano, usamljeno biće, vasijsko, bez presudnih veza sa ostatkom ženske vrste. Nisam imao od časa kada sam „razumeo“ Slavičin pogled, mnogo iluzija o njenom karakteru – jer koliko nas lake žene privlače, toliko nas i odbijaju, ali opet, dok me je usmeravala prema svojoj sobi i raspredmljenom otomanu, nešto se u meni bunilo, a ono drugo, željeno i valjda, muško, teralo me je da se povinujem želji u sebi, i nameri u njoj, pa sam je obgrlivši je ljubio na otomanu, prekrivši je telom, dok je halapljivo odgovarajući na poljupce istovremeno obavljala i niz kratkih, odrešitih akcija ras-komoćivanja – svog i mog. U tom spletu i zamrsici, Slavičine ruke su hitro napuštale tačke na kojima su rešavale sitne probleme (dugmad, driker) i produžavale dalje da mravlje žurakaju, opipavajući problem i ubrzo ga rešavajući. Došao je čas kada se više nije moglo (samo) tako, te se uspravih na ležaju, svukao sam košulju preko glave, a ona je već bila u kombinezonu, i, ležeći do nje, osetih ka-

ko me hitro navlači na sebe, ne dozvoljavajući da u paralelnom položaju i za trenutak napustimo žurajivu aktivnost tela.

Sada u noći, pred pad u san, *tada* dok sam se prisećao snošaja, smejao sam se, glasno tako da su taj smeh mogli čuti i oni ispod mene na donjem spratu, komšije, ako su uopšte bili u stanu i ako su uz to bili budni. Budući da ih nisam čuo, možda su i spavali, ili su budući siromašni, bili bez sredstava da srbujući postanu ortodoksni Srbi.

Slavicu nisam sreo posle tog viđenja, pa sam pomišljao da je više i neću videti, bar ne u krevetu, pored sebe ili pod sobom. Nije se javila sledećeg dana, niti sam ja želeo da je nazovem. Mislio sam da će sve to potonuti, u danima koji dolaze, predodređenim da svršim sa sobom.

U glupom snu, video sam sebe kako sedim na klupici, pod krošnjatom lipom, oslonjen o štap. I onda sam se udaljjavao od sebe, smanjenog u dedicu, nalik mrvici, pa sam ušao leteći prema kraju atmosfere, ka kosmičkom prostoru, i u fijuku proleteo kroz Sunčev sistem, zatim putujući sve brže, dok su oko mene žmiruckale zvezde i Kumova slama se rasprskavala, svud naokolo, terao sam dalje i dalje – a zatim daleko, prodro sam u apsolutnu tamu, kao u samoj smrti, tamu sličnu onoj koja vlada u unutrašnjosti srca, zaustavio sam se i nekako lebdeo, tu. U tami.

Pa sam snažno krenuo nazad, istom trajektorijom, između dalekih neznanih sazvežđa, kroz pro-

stranstva crnog tamnila i dalje kroz plavu tamu, a onda sam uz buku uleteo u plavet atmosfere, pa lebdeći iznad kugle, dok se brzina *sama od sebe* umanjivala, počeo sam da padam, sve usporenije, prema Evropi, ugledao sam konture obala Sredozemlja, zatim Balkansko poluostrvo, Srbiju i, padajući, prepoznah parkić, krošnjicu lipe, pa zapazih starčića oslonjenog o svoj štap i prodreh u njega. Sedeo sam na klupi, sipljivo disao, žmirkao na suncu, uzbuđen maločašnjim putešestvijem – potom sam otvorio oči i našao se *u sebi* – tu, u krevetu iznajmljenog stana u kojem sam samovao.

Sutra počinje nova radna nedelja, na satu sam video da je sutra već *danas* – savršeno nepokretan, kao da se ništa nije desilo.

Kao i uvek, neizvesnost me je čekala, tik tu pred mojim likom, privlačila me je, poslednjim trazajima udice, i ja sam zaista želeo da ustanem i iz stana izađem u januarski dan.

Novi radni dan, početak nečega — nedelje — uvek pomislim na frazu, naslov rok pesme: *Ne volim ponedeljke*, tešim se — jedan od poslednjih omrznutih ponedeljaka.

Dok koračam kroz mrzli park, pored Galerije i ulazim u GREX, stalno mislim na te reči: *ne, ne ne volim ponedeljke*. Ali: ne volim ni utorke, ni sredu, ni ostale dane. Možda je nedelja dan apsolutne dosade i besmislica. Ponedeljkom otpočinje napatost radne nedelje, susretanja sa uvek istim ružnim licima, kolega i koleginica, odvratnih podjednako u staračkoj nemoćnosti i mladalačkoj ambicioznosti. Utorak mi se čini kao neprirodni izraštaj ponedeljka, naglo izniknut, produžen, kao vremenski tumor. Kod srede je utešno ime koje klackaličasto signalizuje — ovo je sredina nedeljnog samomučenja, pa se polako tas pokreće prema završnoj strani. Četvrtast četvrtak o kojem se ništa ne može smisleno reći, četvrtkom najbolje radim, elan osećanja izvesnosti kraja prozui kroz mene i ponekad sam se tim danom satirao od posla — rešavam predmete, prigovore u službi, razmatram procese, overavam bolovanja, porodiljska, razmatram zahteve stranaka i radnika GREXA. Obično četvrtkom obračunavam

tople obroke, eventualno posećujem dve pridružene, sestrinske firme i kontrolišem njihove pravnike. Ima li kopči, gde škripi? U petak sam iscrpljen, najradije bih legao na mirnu vodu i plutao, posmatrajući svod. Zatim stiže subota, dan kada počinje pravi nerad. Odlazim na pijacu, kupujem voće, povrće, eventualno ribe, kupim na šta naletim. Celo prepodne *pretucam* na pijaci. Obično i sednem u neki od neuglednih pijačnih bifea, gde kandiše giros na šipci koja se vrti, a prodavačice imaju masne kose, vesele su, vrckave, vole da se zadirkuju sa posetiocima koje iole poznaju. Ispijem pivo, dva-tri, tada je znatna mogućnost da ću susresti nekog od poznanika. Kažem *poznanika* jer prijatelja više i nemam u gradu. Jedini moj pravi prijatelj odselio se 1989. u Južnu Afriku i jednom u šest meseci dobijem od njega razglednicu sa fotografijom pospanog lava ili bušmana koji nosi tobolčić sa sulicama o ramenu. Na poledini poruka: *Zdrav sam, šljakam, pozdravljam te, B.*

Subota je dan u kojem najintenzivnije intimno živim. Ponekad uveče čak uključim ton na televizoru, gledam pajace koji vode tzv. Drugi dnevnik i divim se njihovoj lažljivosti, iscerenosti s kojom kroz medijski levak sipaju gomili budala u mozak, laž za lažju. Skoro sve što zinu ove mizerne slugе režima — gola je laž. Toliko gola da golija ne postoji. Mogao bih da načinim udžbenik o lažima, samo na osnovu Dnevnika beogradskog TV studija. Čim mislim na to, u grudima mi bubri grudva jarosti i želeo bih da kriknem.

Možda oni *iskreno lažu*, pomislim.

Subota je jedini dan koji poslednjih sezona, u mom životu, ima kakav-takav smisao. Mada, ako pomislim s druge tačke, možda je „kakav-takav“ smisao i najapsurdniji, jer nečem besmislenom kakav je (moj) život, uliva dozu smisla, čineći ga apsolutno besmislenijim.

Vraćam se sa pijace i razvrstavam kupljeno, stavljam u frižider sir, meso u friz, kuvam sebi kafu, telefoniram, nasumice vrtim brojeve, pitam:

— Da li je Boris možda tu?

— Ovde nema nikakvog Borisa! — besno se kida veza.

Popijem kafu, praznih misli.

Sada dok pišem, ponedeljak je uveče, petnaesti januar, sećam se kako me je Klint juče uznemiravao telefonom.

Čovek koji se zove Klint, reče mi cinično:

— Prijane, gurnuo si nos gde mu mesto nije!

Gadno ćeš nadrljati, prijane. Crno ti je pisano!

Rekoh mu:

— Popuši!

Zatim sam, priznajem uznemiren, telefonirao Slavici, ali se niko nije odazvao. Mrzelo me je da sidem do stana njenih roditelja i pozvonim. Ko zna — možda bih morao da se upoznajem sa njenim roditeljima, da idem iz konvencije u konvenciju.

Danas je saopštena odluka NIN-ovog žirija za izbor romana godine. Kažu da nikad ranije nije bila jača konkurencija. Nisam pročitao nijednu od pominjanih knjiga, čini mi se da sam samo dve vi-

deo. Pa sam, kako se kaže, prihvatio odluku o *Bezdn*u. Međutim, u kancelariji GREXA, dugonoga faćkalica, Valerija iz računskog centra, mi reče:

— Jeste li čuli, nagradili su *Bezdn*o! Straaaa-
ašššno!

— A kome biste vi dali nagradu? — upitah s namerom da se preganjam s guskom.

— Svakoj knjizi, samo ne toj! Kakav je to način da se roman tako nazove?! Šta je to *bezdn*o, ništa! Nikada nisam čula tu reč!

— Jeste li čitali knjigu?

— Ne pada mi na pamet, odmah mi je jasno o čemu je! Nekakvo intelektualističko prenemaganje!

— Ja sam čuo da je istorijski roman...

— Ma kakva istorija! Istorija nas je i uvela u rat! — reče guska i htede da odmagli dalje s prtljagom svog nezadovoljstva.

— Ne bih se složio sa vama — rekoh — mada je vaše mišljenje *vrlo pametno*! — trudio sam se da ironiju u svom glasu učinim dovoljno uočljivom.

— To vas i ne pitam, ja samo tvrdim da uvek ima bolje knjige od one koju nekakvi vajni kritičari, idioti, nagrade!

— Trebalo bi da pročitate knjigu, pa bi možda drugačije mislili — nastavio sam da je provociram.

— Taman posla! Ja čitam Stivena Kinga i mogu vam reći — to je pisac, a ne naše trtomudije!

Srećom, pojavi se Predojević iz Kadrovskog i ja iskoristih priliku da se odlepim od frkafulje, jer sam u jednom momentu poželeo da je oteram u tri

pičke lepe materine, što bi poremetilo naše odnose, za dan-dva. Brzo se Valerija palila, za čas svadala i jednako brzo hladila, zaboravljajući uvrede. Kao da je to što je operisana od osećanja ponosa osloboda i osnovnog poštovanja prema drugom.

Uveče sam svratio u gradsku knjižaru, ali je knjiga *Bezдно*, sa lepom slikom mača na korici, bila tako skupa, da sam je samo prelistao posmatrajući stare fotke u njoj. Zatim sam je gurnuo u poradak knjiga na gondoli. Prodavačica, jedno zarozano žensko-muško biće, primetila je moj potez i prišla mi s rečima:

– Jeste, preskupa je, vi ste osmi koji je večeras lista i vraća na policu.

Legao sam u postelju, ali mi se nikako nije spavalo. Uzeh svog Čehova pa sam čitao priču *Narudžbina* sa uživanjem kakvo već dugo nisam osećao. Nešto u meni, valjda moja čvrsta odluka da se početkom februara ubijem, iznenada je počela da me dekoncentriše i pročitavši *Narudžbinu* do kraja, odložih knjigu na noćno ormanče. Kako sam spustio knjigu, telefon je zazvonio.

– Halo...

– Halo, Luka, Johanesburg ovde. Kako si mi, stari?

– Okej, a ti, lafe?

– Ja? Lepi, šta je novo?

– Jebi ga, ništa, sve je staro.

– Ja sam te lepo zvao i zvao i zvao da pređeš ovde, a ti sereš. Sad uživaj!

- Dobro, pusti to. Nema veze. Kako si ti?
- Rmbači se ali lova curka, slaže se, matori
- klik!

Pukla je veza i ja sam narednih desetinu minuta uzalud okretao početne brojeve Južne Afrike. Ni za Boga veza se nije mogla obnoviti.

Pomislio sam, vrativši se u vodoravni položaj, pokriven do grla, da je tako sa svim našim vezama. Kad jednom puknu, sem ako nismo robovi mazohizma, stare se veze ne obnove.

XVI

Uveče sam izašao iz dosta hladnog stana, pušćići, i krenuo Kejom R. D. nogu pred nogu. Svetiljke su bacale mlečno-žutu svetlost po betonskom pokrivaču keja, maticom skoro zaledene reke su se sasvim lagano vukle bele krestaste sante. Mlečna svetlost gubila se u mutnozelenoj zaledenoj vodi, što se više slutila kao voda, nego što je bila vidljiva u mraku. Osvrnuo sam se — kej je bio sasvim pust.

Koraćao sam pušćići, sličan mesečaru, bar sam tako mislio u tom času. Utisci koji su čula primala, nisu bili jasni, ulazili su u polje utiska, a onda se utisak prigušivao, čileo u telu. Upijaću. Udaljavao sam se od grada i približavao mračnim siluetama brodogradilišta. Tu je nekada majka mog školskog druga bila fabrička kurirka. Ponekad, kada je radila popodne, nosili smo joj na biciklovima, drugar i ja, večeru. Nešto što bi ona sama sebi, pre posla, kod kuće spremala, pa u žurbi ili namerno zaboravila da ponese. Nazvala bi mog drugu telefonom i mi bismo s uživanjem sedali na biciklove i jurili kroz grad, pa delom divljim nasipom, delom starim kaldrmisanim putem stizali do kapije brodogradilišta. U stvari, pre podne je radi-

la kurirske poslove, a po podne bi postajala čista-čica, menjala je nedeljno smene i svake nedelje bi menjala posao koji obavlja. Ponekad, kada je bilo toplo, popodne, dok je sunce zapadalo za listopadne šume s druge strane reke, puštala nas je da lunjamo po šlepovima remontovanim u brodogradilištu. Trčali smo po palubama, koje su metalno odjekivale na svaki naš koračaj. Jedared smo videli pacova, dole u potpalublju, posmatrao nas je, radoznalo, kao da ne zna za strah.

Grad je ostajao sve dalje iza mene, sa neba je pala prazna tama, četvrt meseca se nije mogla ni pretpostaviti. Došao sam do same obalske ivice zaleđenog dela vode. Stavio sam vrh levog stopala na led, oslonivši svu težinu tela na desnu nogu koja me je držala na obali. Njom je trebalo da se odrazim i našao bih se celim telom na ledenoj kori reke. Kao na kantar, odlučivao sam u trenucima... Svud oko mene je pala apsolutna tišina, nisam više čuo ni vlastito disanje – ne znam jesam li se i čime u mozgu odlučivao *da li ili ne* da predem na tanki led i krenem po njemu, prema sredini reke, prema delu kojim su se lenjivo vukle bele kreste – *u smrt, u smrti* – pomislih, u trzaju tela – a onda težište tela prebacih unazad, vratio sam se uz snažan uzdah, na obalu, u sigurnost. Odjednom, celo telo poče da drhti. Drhtavica me obujmi svom silinom i ja čučnuh, zagrlih grčevito kolena, te sam se tresao, sada, tri-četiri minuta... Suze su mi navirale na oči i stegavši vilice snažno, snažno, strašno, sprećih plač. Uspravio sam se, otvorio oči –

pogled se spoji sa mračnim, pustim nebom. Sada je četvrt meseca plovila nad šumom s druge strane reke, i daleka i bliska u isti mah.

Stojao sam nepomičan neko vreme, dok potres sasvim ne prođe, a onda lagano okrenuh leđa brodogradilištu, pa zakoračah kejom, prema gradu.

Tada mi se maločašnji događaj već činio kao halucinacija, nešto što je teško moglo da se zamisli – ali svejednako ubrzavajući korak, krajem svesti znao sam da je bilo baš tako – ta noga na ledu, kratki samoubilački poriv, to kako sam kleknuo i stegao šakama noge. Skoro, skoro, do ništa.

Sada sam, lagano koračajući, mimoilazio i prestizao svoju senku.

XVII

Sreda — kada se tas sedmice odlučivao — *ta-mo-će, amo-će*. Ostalo mi je još dve nedelje, možda dan-dva više.

Sneg se negde izgubio preko noći, ulice su osivele, bezazleni vetrić je svojim ledilom pretvarao grad u vrlo rizičnu životnu sredinu. Ujutro odjurim do GREXA, vidim niz neradnika, lezilebovića, drkadžija, čekam da curi i iscuri vreme, posla ni od korova, novca ni od korova.

U kancelariji radi tranzistor. Danima, u vreme trajanja sankcija, vlast je preko medija ubeđivala stanovništvo da su sankcije krive za sve i da će čim „nepravedne sankcije“ budu ukinute, sve u zemlji, krenuti napred. A evo, već nekoliko dana kako su sluge režima, citirajući aktuelne ministarske glumce, počeli da šire tvrdnje kako ne može sve *baš tako glatko da ide* i kako će trebati dani da se sve koliko-toliko učini normalnijim i da se osete pozitivne strane ukidanja sankcija. Ovde se politika vlasti svodi na zamenu jednih laži drugima, često sasvim suprotnog smisla, što ne zabrinjava ni vlast ni stanovnike...

Zvala me je na telefon majka dok sam bio na poslu i ja pomislih kako nema pravih razloga da me zove pre podne, dok je otac u Domu penzionera, već da je razlog poziva upravo njegova odsutnost iz kuće. Ali, ona saopšti da je ocu pozlilo i da je prebačen u bolnicu kolima hitne pomoći.

— Možda bi, sine, trebalo da ga posetiš... imao je mali šlog. Mnogo bi mu značilo da te vidi — govorila je rečenicu gotovo bez prekida, kao da izgovara napamet tekst unapred pripremljen za ovakvu priliku.

Rekoh: — Da, ne želim da ga vidim.

Kako često učinim, ručao sam u *Ekspresu*, pasulj sa suvim papcima, specijalitet *Ekspresa*, i popio dupli špricer.

Po podne sam okrenuo Slavičin broj, ali niko nije podigao slušalicu.

Veče sam proveo šetkarajući hladnim gradskim parkom u nervoznom očekivanju *ko zna čega*, sve dok mi gotovo nije pozlilo od hladnoće, te se vratih u stan. U svoj iznajmljeni stan, stančić, i skinuh se, i ne obrijah se, i nisam oprao zube, već sa čarapama na nogama posrnuh u krevet.

Odmah sam usnuo: doleteo je do mene nekakav čovek, u crnom kaputu i crnom ogrtaču, i hitro mi zabio nož u vrat. Zakrkljao sam, osećajući bodež u vratu i krkljanju, odjednom, kada sam hteo da izgubim svest, u snu, trgnuo sam se i probudio.

Zapalih cigaretu. Dodirnuh čelo. Bilo je pokriveno hladnim kapljicama znoja. — Možda ću se razboleti i neću morati da crknem — pomislio sam.

Pušio sam u noći, posmatrajući, ko nekada davno, crvenu oreolu, dok pline po stropu. U sobi beše hladno, prosto me je od hladnoće bolela ruka s cigaretom u prstima.

— Ko sam ja? Ko si ti? — obraćao sam se sebi. I pomišljao bih na brzinu, o prolasku, prohujalosti svoje sudbine. Rođen sam pre trideset šest godina. Dobar, čuj *dobar*, deo detinjstva, proveo sam sa deda Aleksom i baka Jelisavetom, sećam se njegovih crvenih, zajapurenih obraza, pri vrhovima ufitiljenih brčina, kao nekakvih simbola te prohujalosti. I kako se samo smejao: *Ho—ho—ho!* I kako je voleo da ubija krtice, sipajući im vrelu vodu u njihove baštenske izrovine: *Ho—ho—ho!* I sećam se baka Jelisavetinih krofni u veš korpi. Sećam se zatim, kako smo se doselili u ovaj grad, nešto severnije, na kamionu koji je otac iznajmio, u kuću koju smo promenili sa meni potpuno nepoznatim ljudima. Dobro se sećam tog vremena, bilo mi je sedam, kad sam od dede i babe prešao u roditeljsko domaćinstvo. Sećam se kako ni oca ni majku dugo nisam mogao da prihvatim *kao svoje* i da sam noću krišom znao da se zaplačem u postelji. A ujutro bih krio oči od majke — jer bi ona opazila svaku promenu na mom licu ili u mom reagovanju. Sećam se, dok je bila mlada, njenog prodornog, žućkastog pogleda, skrozirala me je i samo bi najednom konstatovala: — Razbio si loptom komšijin prozor? — ili bi rekla: — Dvojka u školi... — više konstatujući nego pitajući, već sigurna da je odgovor očekivan.

Nikada se nisam istinski navikao na svoje roditelje i kada bih, retko, razgovarao s majkom, a s ocem gotovo da nisam imao kontakta u detinjstvu, bejah zapanjen da me ona uopšte sluša, što je spremna da posveti pažnju mojim rečima — sa svim zbunjujuće iskustvo i iskušenje...

Zgasnuo sam opušak i u mraku nastavio da mislim o proteklim besmislenim danima. Užas prolaznosti, praznine — *ništa, ništa, ništa* — šaptao sam.

I video sam očevo nerazumevanje; kako okreće od mene glavu i čuo sam kako ga majka prigušenim glasom kori zbog toga: — Kako samo možeš? — govorila je u susednoj sobi, čulo se iza priškrinutih vrata. Više nego očevo ružno ponašanje, njen šapat bi me učvršćivao u mojoj samoći. Dovoljno; ništa više.

I sećam se osnovne škole, lica drugova. Dečak bez jednog oka — sada, valjda, u Danskoj živi, Ložajić, nesposoban da bilo šta upamti. I dečak Ranović, fascinirajuće brzih kretnji u fudbalu, košarci. I sećam se kako je Raka naglo počeo da raste u sedmom i kako je u osamnaestoj počeo da igra košarku za beogradski „Radnički“ i kako sam ga kasnije gledao u prvenstvenim utakmicama, smejući se njegovoj nespretnosti, i sećao sam se, još sam se sećao, tih izmenjivih dečijih maski (lica) — nalikovala su na mišja, na lica pasa, debeli dečaci su ličili na hrčkove, sitniji na veverice, uz to bi stalno grickali semenke ili kikiriki. I se-

ćao sam se, sada u januarskoj postelji, tek jedne devojčice iz osnovne škole, koju je ubio automobil dok je pretrćavala pešaćki prelaz, tu – tik ispred školskog dvorišta. Pratili smo je u sprovodu sporim, teškim koracima. Koraćajući za krstom, za sandućićem s njenim razbijenim telom, stazama grobljanskim, uokrug, uokrug, slušajući odvratani popov glas, pomislio sam po prvi put: — I za mnogom će ovako ići sprovod.

A zatim srednja škola, nizovi nesporazuma, bubanje. Muke s devojkama i hormonima. Platonska veza s Danijelom, tri godine posmatranja, bez uspostavljanja pravog kontakta. A kada sam na maturalnoj večeri pokušao da joj pridem, ona mi se iscrila u lice i omalovažila me na radost nekolicine parova, koji su plesali, više se pipajući nego plešući valcer. I sećajući se tako prošlosti, studiranja na Pravnom, studentskog žvljenja na margini, sećao sam se susreta s Biljanom, uspostavljanja veze s njom, njene inicijativnosti, potrebe da svoju ruku stavi u moju, od prve zajednićke šetnje. Gotovo nićeg zajednićkog nismo imali, ali sam prvih mesec dana naše veze bio općinjen njenim profilom, izrazitim povijama njenih obrvica, njenim pravilnim nosom, nabubrelom napupelošću usnica, sećam se kako je zatvarala oći kada bih naćinio i najmanji pokret licem prema njenom licu.

Nedostaje mi?

Nedostajala mi je posle razvoda. Danima. Ali pri našim susretima, prilikom službenih pokušaja pomirenja, sećam se, odbijao sam svaku mogućnost

pomirbe. Samo sam, odmahujući glavom i veslajući rukama kroz zrak, upućivao sutkinji svoj čvrsti stav: — Sa njom više nikada neću da živim! Nika-da!

A kada bismo se sreli, kada bi mi predavala Nebojšu, na nedelju dana ili za letovanje, doticala me je prstima neodlučno, na neki način stavlajući mi do znanja da nije više srdita, da je možda razočarana, ali je to ne sprečava da čuva zrnce pri-snosti.

Besmisleno je da o tome mislim. Besmisleno, ali san ne dolazi. San ne dolazi i ja sam pisao, pisao po svojim mislima, *onako*, sve dok mi se nije zaspavalo. Dok sam potonuo.

XVIII

Pročitao sam ovo jučerašnje pisanje. Naročito mi smeta prazni rečnik. Reči koje upotrebljavam — kako ih je malo!

Pročitao sam tekst, ali se pred očima tek-tek pojavio deda Aleksin plemeniti lik, video sam, više kao kroz izmaglicu, baka Jelisavetin lik — dok stoički prima dedin šamar, pa se povlači prema šporetu, kao dete kojeg je učitelj zasluženo kaznio i poslao u nekakav ćošak. Dok sam čitao onaj deo o osnovnoj školi, primetio sam kako nigde ne spominjem našeg patuljastog pederskog učitelja, a govoreći o Gimnaziji, dobu moje najveće tuge, nisam pomenuo bulumentu profesorskih kreatura — *latinca* koji je upropašćavao generacije gimnazijalaca — evo njegovog hitlerskog lica sa sve brčićima: — Zapamtite dobro, niko i nikada neće kod mene imati peticu! — to je bila rečenica njegovog života. I sećam se potom profesora OTO-a koji je uživao da u tehničkim crtežima traži grešćice, posebno u vršcima kotnih strelica, i kažnjava ih momentalnim jedinicama. Najbogatiji daci su kupovali odgovarajuće tehničke crteže od apsolutenata arhitekture ili mašinaca, a *otovac* bi iz torbe izvlačio lupu i pošto bi otkrio omašku u nekakvoj sitnici, re-

cimo vrhu kote, skidao bi ocenu makar na četvorku. I tako, odlučio sam da ne mislim na tu gometinu socrealističkih bastarda... a pročitavajući bedne redove o marginalnim studentskim danima, videh da nisam opisao nijedan odlazak peške Bulevarom revolucije do kraja, ispod platana, posmatrajući divno nebo – jedino me je to beogradsko nebo iznad Bulevara tešilo.

Sve sam to pročitao i ovo dopisao, pre jutrošnjeg odlaska u GREX, a ove večeri, sedeći i čitajući beleškice vidim da je protekli dan bio prazan. Niko me nije zvao. Novo ništa nisam čuo. Nije mi se radilo — kako četvrtkom obično ne biva.

Pio sam sâm, u svojoj iznajmljenoj sobi.

Moj besmisleni, besmisleni život. Kod Siorana sam pročitao: *Zavaravati se, živeti i umreti nasamaren, to je ono što čine ljudi.*

A ja? To biće koje se zove *ja*? Da li sam isti, kao oni (ljudi)? ili sam za zrno svesniji, ako već ne bolji?

I misleći na Siorana, koga sam slučajno otkrio zbog fascinantnog naslova *Kratak pregled raspadanja*, sećam se reči: *Sve ono što predočava smrt, unosi u život kvalitet novine, menja ga i ojačava.*

Neprekidno mislim na smrt, mislim, ali me to ne ojačava. Znam da ću uskoro biti mrtav, ma šta to značilo, znam da ću sam sebi uskoro oduzeti život, potvrđujući ga, kako misli Kami, tim oduzimanjem. Ne, to me ne ojačava, ne osećam se jakim.

Ni slabim.

Isti sam u životu i razmišljanju o smrti. Kada prigušim svoje srce — sve ostaje isto — predmeti miruju, tok se ne usporava, sve je prekruto siljenjem.

Osvrćem se po stanu — ni kučeta, ni mačeta, ni saksije, ni cveta.

Na zidu reprodukcija deprimirajućeg pejzaža: zebra se preobražava u oblačno nebo iznad piramida.

Život mi protiče i dalje u bunilu — rekao bih tako. I jenjavaće u dosadi i u razočaranju. Sve je otpočетка krenulo kako ne treba, baš tako *kako ne treba* — te bih želeo da posle mene ne ostane baš ništa, ni čitljivi redovi.

Ako neko sem Nebojše, jednog dana, pročita, ovu sveščicu ispisa, možda će biti najpravedniji.

Gde da duša nade smirenje?

Kako sam pročitao, negde, *sve što je u vezi sa večnošću, neizbežno se svodi na običnu frazu...*

Ako se osvrnem, po sobi u kojoj sedim — vidim: ni cveta ni ptičice. Pedesetina knjiga na polici, bez reda i poretka. Ostale sam poklonio, bacio. Odneo kod roditelja.

Dok ovo pišem, čujem zvuk sirene, dole sa ulice, i mislim: možda to kola hitne pomoći hitno odvoze mog oca, mog poluživog oca. Odlazim do telefona i zovem majku, ali ona ne odgovara...

Možda je već u mrtvačnici. Mrvačnici. Sleden.

Zbog nečeg sam prosto ubeden da je tako. Otac je umro, prsnuo mu je kapilar u mozgu, krv se

prosula po moždanim centrima uništavajući ćelije
ce *caka-caka-cak!*

Da odem do bolnice?

Kako noć odmiče, sve sam tuplji i prazniji.

Ostaviću se daljeg pisanja i leći.

I kako legnem – usnuti.

Cakli se pod mrtvačnice, ružno, nejasno, crno,
naglo, sjajno, mutno i jasno.

XIX

Telefon je zazvonio u mojoj kancelariji u GREXU.

Bila je majka.

— Ocu je jako, jako loše — rekla je. — Bio bi red da ga vidiš — i tu poče da grca, grca, jeca. — Da ga vidiš... pre nego što umre.

— Dobro — rekao sam. — Kad? — Odmah, — rekla je, javljala se iz Gradske bolnice.

Otišao sam do direktora Majkića, objasnio mu. Reče: — Slobodan si.

Ogrnuh se kaputom, obmotah šal oko potiljka. Napolju beše strahovito hladno. Duvao je severni vetar opustelim gradskim ulicama. Minuo sam Gradski park, pored Kapetanije i Galerije, pored najlepšeg oranž-secesionističkog zdanja, pa pored Gradskog Zatvora, bez ikakvih misli, prazne lobanje. I onda blagom nizbrdicom, sidoh sve do Staciona, pa pored Policijske zgrade i ugledah žutu bolničku građevinu, širokih četvorospratnih krila.

Na prijavnici nije bilo portira, i ja ne čekajući, sledeći putokaze na tablama, koji su visili sa strova, dođoh do Internog B.

Majka je sedela na nekada beloju, okrzanoj klupi, pred jednom od niza soba. Kao da me je čula

kad sam ušao u hodnik Internog B, podigla je glavu sa ruke nalakćene o naslon klupe i istog časa počela da se trese blagim plaćem.

Grčevito me je zagrlila, dok su oko nas promicale medicinske sestre, profesionalno nezainteresovanih lica.

— Nije pri svesti. Nije više pri svesti! — šaptala je.

Oslobodila me svog zagrljaja i ja otvorih bela vrata sobice pred kojom smo se sreli. U sobici su na tri kreveta ležala trojica bolesnika. Otac do samog prozora, sklopljenih očiju. Spustih se, misleći na to kako ne osećam ništa, *baš ništa*, na stolicu kraj postelje. Pogledi druge dvojice bolesnika ležali su na meni bez reči, sa nekakvom prezirljivom odsutnošću. Majka mi je držala dlan na ramenu i stezala me blago. Očevo lice je postalo pepeljasto, iznad glave su mu visile dve dopola prazne boce s infuzijom.

Desna ruka mu je mrtvo ležala kraj tela, tik do moje. Na licu mu se nijedan mišić nije pomicao. Spustih nevoljno šaku preko njegove. Jedva da je bila živa. Očito mu je cirkulacija posustajala, možda je tog časa, preda mnom, umirao. Sedeo sam neko vreme, nekoliko trenutaka, u nemosti. Onda podigoh svoju ruku a majka me, lica umrljanog suzama, skupljena i zgrčena, mimikom pozva da napustimo sobu.

— Doktor kaže da je stanje kritično. I ako preživi, tata će ostati vezan za postelju.

Spustila je oči, pratio sam svojim očima taj pravac i ugledao njene staračke spečene šake.

— Šta bi ti volela, da umre ili da ga dvoriš nepokretnog?

— Užasno je kako si bezosećajan! Užasno kako ništa ne osećaš prema njemu... prema nama.

— Žao mi ga je, ali ga ne volim! — rekoh — i tako mu je to.

Mrzim ga, istina je. Njegova bolest ili smrt to neće izmeniti ni pokolebati, ozbiljnije. Davno je prošlo vreme oprostaja. Ili nikad nije ni bilo tog vremena? Ne znam. Nije važno.

Umro, ostao živ, za mene će uvek biti *moj otac*, čovek sa kojim za ovih tridesetinu godina poznanstva nisam razmenio nijednu istinski prisnu rečenicu. Potpuni led. Maločas dok sam dodirivao polumrtvu ruku, tog čoveka, nisam osetio ništa. Ni sažaljenje, ni ganutost, ni stid. Možda meki prezir. Kažem, možda prezir.

— Ja ću ostati kraj njega... — reče majka sa za mene novom odlučnošću u glasu.

Vratio sam se u sobu, seo do očevog nepomičnog tela. Dve blede sobne kolege očeve i dalje su me ne žmirkajući posmatrale — kao da im je on, ranije, saopštio *o meni* kakvu negativnu rečenicu ili šta drugo, pa sad proveravaju tačnost očevih opaski.

Otac jedva otvori jedno oko i kao da me je osmatrao neko vreme. Ali me nije poznao, ponovo ga je priklopio, uzdahnuvši, prepustivši se kobi.

Poljubio sam majku na hodniku i obećao joj da ću doći uveče, u bolnicu. Na Interno B.

Uveče ne bi izmena. Otac je primao infuziju i nije odavao nikakve znake poboljšanja ali ni pogoršanja.

Odveo sam majku do roditeljske kuće i vratio se u svoj stan. Legao, posle zapisivanja nekoliko opservacija.

Danas je moj otac preminuo, u svojoj 69. godini.

On je bio čovek kojeg sam najmanje razumeo u čitavom svom životu. Možda nisam dovoljno pokušavao? Ne znam. Ili, Bog mi je svedok, jesam. Ali mi nije pružio priliku. Pa ni u smrti.

Možda će očeva smrt uticati da promenim svoje ranije planove?

Nedelja. Najčudnija u mom životu – još juče sam jurcao zbog svih formalnosti koje tuđa smrt donese, a danas sam dan proveo s majkom, u roditeljskoj kući. Očevo telo su direktno iz bolnice odvezli u mrtvačnicu. Grobari mi rekoše da nedeljom ne rade, te zakazaše sahranu za ponedeljak u 14 časova, na Starom gradskom pravoslavnom groblju. Sa suvonjavim dugonjom, čija je čiodasta glavica, nad tvrdim okovratnikom, štrčala kao u bogomoljke, utanačih da oca sahranim u dedinom grobu. Pored Jelisavete. Od dedine smrti je prošlo više od deset godina – ništa od njega preostalo nije, nema zakonskih smetnji. Dok smo se pozdravljali, gurnuh grobaru u džep crnog, otrcanog kaputa novčanicu od dvadeset maraka. Za razumevanje. Sa razumevanjem je prihvatio moj gest, ne proveravajući mitnu sumu. Kad sam se udaljio desetinu metara od prostorija pogrebnog društva, osvrnuh se, čovek-bogomoljka je stajao u vratima i pratio me pogledom. Tad prvi put pomislih da će uskoro ovako gledati i za nekim drugim čovekom koji će prijaviti moju smrt i brinuti se o ukopničkim formalnostima.

Iznenada sam se zaustavio i vratio prema groblju, koje se prostiralo do kućerka u kojem su se prodavali venci i suze. Ukoračih u groblje i glavnom grobnom stazom proдох pored kapelice, pa skrenuh levo. Groblje beše sasvim pusto, okovano zimskim danom. Tu i tamo videla se pokretna mrlja – neka starica koja je kratila vreme (do sopstvene smrti) brinući o čistoći spomenika i svežini zimskih ruža. Tridesetak koračaja od kapelice skrenuh pravo ka zidu od crvene, nemalterisane cigle, i ispod krivog kestena gole krošnje, ugledah deda Aleksin grob i do njega baka Jelisavetin. Pre neki dan sam uzalud tražio njihova dva groba prislonjena jedan uz drugi, danas sam ih našao *iz prve*, bez ikakvih lutanja. Sada kad je i otac krenuo ka zemlji mrtvih, ova dva groba verovatno više nisu osećala potrebu da se skrivaju od mene, pomislih.

Na crnoj glatkoj ploči, prilepljena kao školjka uz stenu, u ovalnom belom okviru, stajala je deda Aleksina slika, suzno-mutna, ali sa još uvek uočljivim šeretskim osmehom čoveka koji je voleo život, njegov osmeh ispod krilastih brčina (*O-ho-ho-ho-ho!*). U približno istoj visini, desno od tog osmeha, u identičnom ramu, mrznuo se baka Jelisavetin lik, namršten, skinut sa znatno poznije fotografije. Izgledalo je da su u večnosti deda i baba pripadnici sasvim udaljenih generacija. Pri tom je ona bila znatno starija. *I večnost je obmanjiva.*

Stajao sam neko vreme. U teglici koja je bila prislonjena o zadnju stranu crne kamene ploče, nije bilo cveća, čak ni smrzlog, osušenog. Ni zale-

dene vode — ničeg. Stazom, tik do mene, prođe Ciganka-prosjakinja i bez zastajkivanja me muklo pozdravi.

Pogledao sam na sat. Prošlo je petnaest časova. Ne znam više šta sam tu očekivao, ali sam zbog nečega ukočen, ledenog lica, i dalje posmatrao skromne grobove očevih roditelja. I pomislih kako im je on od sutra (ili od juče, na neki način) pridružen — u ledenoj komori obližnje mrtvačnice, sleđen, smiren, kamen.

Svršeno je s našim besmislenim nesporazumima.

U visoku krošnju stare lipe, pade jato sitnih ptica. Veselo, krajnje bezbrižno, sa jednim nepristojnim tonom, ćućorile su, uvredljivo. Okrenuh leđa grobovima i krenuh ka izlazu s groblja.

U roditeljsku kuću sam stigao skoro sat docnije, po sumraku. Majka je sedela kraj peći u kuhinji i držala u ruci telefonsku slušalicu. Očito je obavestavala retke rođake. Iako joj je lice bilo umrljano suzama, a očni kapci i podočnjaci naduveni, sad nije cmizdrila. Potonula u crninu, najednom mi je došla mnogo starija. — Spremnija da i sama umre! — pomislih.

Prinela je slušalicu uhu, klimnuv mi glavom i oslovlila nepoznatog rođaka rečima: — Živojko, Živojko! — na neki je način uživala u ponavljanju tog trivijalnog, retkog imena.

Pristavih kafu.

Sedoh na „očev“ otoman. Lutajući pogledom

opazih novine, pod televizorom. Ustadoh i podoh po njih. Bile su to novine od 10. januara. Otac ih je ostavio preklopljene na po strane – listajući ih dok je majka gotovo šapatom prepričavala okolnosti očeve bolesti, opazio sam u novinama Miloševiću fotografiju. Pomislih kako je otac poslednji put, upravo držeći ove novine u rukama, uživao u nekoj od stupidnih diktatorovih izjava. U tom žabolikom licu koje je moj dragi otac voleo ne manje od Željka Simića.

Pre neki dan sam čuo da je u američkom *Tajmu* neki analitičar napisao kako Milošević nije ni komunista ni antikomunista, ni nacionalista ni internacionalista. On je jedino — miloševićevac — čovek čija je jedina ambicija da ostane na vlasti, što duže, doživotno, ako se bude moglo.

— Hvala vam, Katarina, mnogo vam hvala! — završila je majka razgovor, ponavljajući: — Hvala vam mnogo! — i konačno spusti slušalicu.

— Jesi li sve sredio, sine?

— Sve što je potrebno! — rekoh. — Sahrana je sutra u 14 časova.

Voda u džezvi poče da šušti, te ustadoh. Zakuva sam kafu. U tišini.

— Jesi li bio kod tate?

— Bio sam! — rekoh. — Prenet je u mrtvačnicu, u hladnjak, zbog nedelje.

Sipah kafu u majčinu šoljicu, pa u svoju. Pili smo u tišini.

— Mogao je da živi još dvadeset godina! — reče majka, posmatrajući me preko ruba šoljice, dok je pažljivo srkutala gutljaj.

— Možda — rekoš, pomislivši da mi to govori zbog očeve i moje svade i mog raskida s ocem, u vreme novogodišnjih praznika.

Pili smo kafu u tišini. Zazvonio je telefon. Pogledao sam na sat dok je majka podizala slušalicu.

— Jeste! — potvrdi skrušeno.

Pokušah da je ne čujem, da se isključim. Želja u meni da hitnem novine koje sam držao među prstima, bila je snažna, ali sam se stegao i odoleo njenom talasu. Ponovo sam je čuo.

— Neočekivano i naglo, strašno! — govorila je majka nekom, ko zna koliko udaljenom sagovorniku, ujednačeno klimatajući glavom, kao da je neko posmatra ili snima, pa mora da glumata uzrujanost.

Pogled na sat. Prošlo je pola pet. Pomislih: — Baš ovde je otac godinama sedeo, oslanjajući laktove o naslon otomana, gledajući opčinjeno u ekran državne televizije.

— Kako da budem mirna? — pitala se majka, razgovarajući i dalje s nepoznatim. Zajecala je.

Dok sam izlazio s groblja, setih se, prišlo mi je ritavo, podrpano siročće i ja sam mu gurnuo u malenu, hladnu šaku dinar. Sad pogledah na sat. Trebalo bi javiti u GREX da sutra neću doći na posao. Ili ću ujutro, jednostavnije je nego da se sada zamajavam s portiom, mislio sam. Valjda mi je iz opšte rastrojenosti izazvanom smrću, okolnostima smrti, stalno u svesti iskrsavalo more sitnica, neočekivanih kratkih redova, *detalji*, *bismislisce*, *detalji*. Setio sam se onog nepristojnog jata sit-

nih ptica u goloj, širokoj krošnji lipe, iznad groblja. Leti je tu lepa hladovina. Tu, pod tom krošnjom lipe, u njenoj senci.

Majka spusti svoju šoljicu i pride stolu. Spusti se na stolicu.

— Biće mala sahrana! — reče.

— I bolje je tako — rekoh joj.

Pogledao sam na sat. Bilo je deset minuta do pet. Iza prozorskih zavesa i okna, beše potpuni januarski mrak. Pala je noć.

— Tata te je voleo! — šapnu majka. Odlučih da ne ulazim u nesporazume s njom. Možda jedinom osobom koja je pokatkad imala razumevanja za mene. I sa kojom sam uspevao da razgovaram.

— Rekao sam ti da je sahrana u četrnaest. Sahranićemo ga u dedinom grobu.

Majka ustade i odnese naše kafene šoljice do sudopere.

— Ja ću u podne doći po tebe, ovde, pa idemo zajedno u kapelu.

— Dobro, sine! — saglasila se, otvorila je česmu i počela da pere šoljice.

Sada mi je postalo previše dosadno i ja ustadoh sa stolice.

— Mama, ja bih da krenem! — rekoh promuklo.

— Mislila sam da večeramo zajedno!

— Ne jede mi se ništa, veruj mi! — rekoh.

— Mislila sam da ipak ostaneš još malo sa mnom. Doći će komšije...

— Ne mogu! — rekoh.

— Bar još pola sata — nije odustajala.

Spustih se bezvoljno, iziritirano, u stolicu i pogledah na brojčanik ručnog sata. Bilo je tačno sedamnaest časova.

Polu časa docnije, u tišini, pogledah na sat i ustadoh. Pratila me je do izlaznih kućnih vrata.

— Sve smo se dogovorili! — reče i ja je dotakoh po ramenu, pa se okrenuh i krenuh dvorišnom stazom, prema dvorišnom izlazu.

Peške sam stigao do svog stana i obučen se spustio na postelju. Organizam mi je bio potpuno iscrpljen. Kao da sam do kraja izemitovao ogromnu količinu svoje energije i sada sam pokunjeno, bez jasnije misli u glavi, ležao u neraspremljenoj postelji. U stanu je bilo zagušljivo toplo, jer se celog dana nije otvaralo ni vetriilo, napolju nije duvao vetar, pa je, ako se izuzme nakiseli tanki miris, bilo prijatno. *Tako ležati i kulirati.*

Uključio sam televizor i odmah isključio ton. Na ekranu je crnpu rast nizak čovek grlio od sebe nižu, prsatu crnku. Pri tome su stajali na okrugloj platformi koja se vrtela suprotno od satne kazaljke. Povremeno, crnpu rasti bi spuštao glavu na ženino rame, a onda bi podizao i glavu i pogled i piljio pravo u kameru – a kako se platforma obrtala, polako bismo bili u prilici da obidemo celu njegovu lobanju, s lica do potiljka, ka licu, pa bi opet spustio čelo na ženino rame... Iza njih, u zadnjem planu, vrlo daleko, crneo se obiman disk sa zlatnom oreolom, sličan efektu koji gradi pomračenje Sunca.

Po ko zna koji put pomislio sam kako svi moji nesporazumi s ocem, te decenije nerazumevanja, imaju svoje okončanje u ledenoj čauri hladnjaka, gde sad počiva, neosetljiv za sve, njegov leš. Sa zapečaćenim krvotokom.

Začu se zvonce s vrata, koje me prekide u snatrenju. Bez razmišljanja, refleksnim pokretima, ustao sam, i otključao vrata. Pred pragom je stajala nasmejana Slavica.

— Hej, gde si?

— Uđi! — rekoh i pomerih se u stranu.

Ona se ušeta koketno i sede na stočić, na sredini moje sobice. Stojao sam tik do nje, uspravan, posmatrao je u podignuto lice.

— Šta ima novo kod tebe?

— Ništa! — rekoh.

— Ponudi me kaficom, recimo!

Krenuo sam prema ladici s kafom i šećerom.

— Nešto si smračen, mračan! — reče Slavica, dok sam ulivao vodu u džezvu. — Kao da ti nije drago što sam banula?!

Na ekranu krajičkom oka opazih *Rolingstone* na nekakvoj sceni. Slavica zgrabi menjač i promeni kanal: — Mrzim metuzaleme! — reče.

Na kredencu je stajala teglica sa slatkim od belih trešanja i ja je donesoh pred Slavicu. Pružih joj kašičicu. Ona zahvati komadić slatkog i proguta ga u zalogaju, otresajući glavicom. Njene sitne zelene oči su se skupile, kao da jede nešto gorko, njena smeđa, kovrdžasta kosa, oko čistog lica, bez akni i mrljica – ceo njen lik nosio je u sebi jednu tipično žensku privlačnost.

— Zini! — reče ona i ja zažmirivši osetih kako mi na jezik, između otvorenih usana, polaže kašiku slatkog. — Ne gadiš se posle mene, a?

— Ma, kakvi! — rekoh. Potom zakuvah kaficu.

Dok sam je servirao, ona me naglo uhvati za ruku i povuče ka sebi: — Poljubi! — reče. Usne nam se spojiše i ja zabeležih, tamo, pri dnu torzoa, kako mi se ud ukrućuje.

— Dođi! — rekoh i povukoh je prema krevetu.

Kao projekcija nečije tuđe svesti povremeno bi blesnula preda mnom, dok sam je svlačio i dok sam se ubacivao između njenih široko razmaknutih butina, i dok sam ležao po njoj, kažem, kao projekcija tuđeg bića, dotle, dok sam prodirao u njenu toplinu, ulazila bi u tu odvojenu stranu svesti, slika ukočenog lica mog oca, u *mrvačnici*, gde sam ga video, kada se poklopac hladnjaka bešumno podigao — ali smesta bih potiskivao tu viziju pa bih nastavljao da se krećem kroz Slavicu, kroz njeno vrelo biće. Ukrstila je noge na mojim leđima: — Svrši u meni! — reče zapovednički.

— Hajde, hajde, svrši! — naređivala je i sâm sam, sa dubokim tamnim zadovoljstvom, sam sebi naređivao, skoro istim rečima, *hajde, hajde sad!* Ona projekcija kliknu, nestade, iščeznu, i ja sa potpunim zadovoljstvom, osetih kako mi se talasić sladostrašća penje iz karlice, ka pupku, grudima i, jačajući, preko vrata, taj topli talas dođe do mojih obraza zareći me, pa se ugasi. Te spustih glavu na njeno rame, kao posečen, snažno izdišući.

Nešto kao plava svetlost, plava kroz prozirnost plavog kamena, lagano je prelazilo u zeleno mora pred kišu, vraćalo se i nanovo titralo tu u kapcima. Odbijao sam da otvorim oči, gledao u slepu unutrašnjost sebe, misleći na apstraktni prostor u sebi. Čekao sam da sve boje nestanu, dok zeleno umesto ka plavom nije skrenulo ka žućkastom, otvorio sam oči, pogledao u časovnik. Prošlo je osam, u stanu beše katastrofalno hladno.

— Poljubi me, poljubi me, tu u macicu! — i ja sam noćas, posle snošaja sa Slavicom, zavukao lice u njeno znojno međunožje i udisao kiselkasti, limunski znoj — *ljubi, samo ljubi* — šaptala je.

Okrenuh mamin telefonski broj. Čekala je moj poziv. Plakala.

— Kada ćeš doći?

Zatim sam se umio, obrijao se, pojeo dva barena jajeta, s komadićem trapista. Zaključah stan i krenuh u GREX. Tamo sam sve uredio — za čašak. Trojica-četvorica kolega su mi ažurno izrazila saučešće. Zatim sam peške krenuo prema roditeljskoj kući.

— Tu, tu liži! — jecala je uporno. Otvorio sam vrata roditeljskog dvorišta, tog hladnog dana, s ne-

pomičnim vazduhom oko sebe. Nekada, kada sam bio dečak, imali smo terijerčića i on mi je u ovom istom dvorištu trčao u susret, kada bih se vratio iz škole. Posle ga je ubio automobil.

Udoh u kuću. U kuhinji kraj majke sedele su tri starice u crnom. Prišle su i izljubile se sa mnom. Imena sam im zaboravio, čim sam ih čuo. Međutim, ispod njihovih sadašnjih ožalošćenih, ostarelih obrazina, prepoznavao sam crte lica nekih žena iz susedstva koje sam, davno je to bilo, viđao i poznavao. Povremeno, dok smo čekali približavanje podneva, u kuću bi ušao sused, rukovali smo se, izrekao bi uobičajene ritualne rečenice i ja sam se odmah zatim prepuštao svojim mislima.

– Isti otac! — čuo sam glas jednog od novopridošlica. Gledao sam u njegovo škrto, usko lice, sasvim nepoznato.

Odgovarao sam na telefonske pozive, popio sam dve kafe.

Majka mi je u susednoj sobi pružila nekakav novac — *za grobare*, kako je napomenula.

Kada sam se vratio u dnevnu sobu, među ženama u crnom, beše i jedan dečak.

Pruži mi ruku. „Radiša“, reče.

— Kako si, Radiša? — upitah ga.

— Odlično! — reče dečak iskreno. Njegov odgovor mi je baš bio simpatičan.

Oko podneva smo krenuli put groblja, pešice. U kapeli, u sanduku, ležalo je očevo telo. Lice mu se opustilo, dobijajući jedan smiren ton. Majka ga

poljubi u čelo. Seo sam na klupicu koja je stajala paralelno s odrom, tik do uzglavlja. Tako smo mati i ja sedeli, nepomični, kraj očeve lešine. Ponekad bih se pridizao i šetao po memljivoj, ledenoj kapeli. Gledao sam muzgaste zidove, prozorčice s muvoserinama, neoprane deset godina. Po ćoškovima se nagomilalo suvo lišće od prošle jeseni. U blizini, kraj jednog grobnog kamena, našao sam metličicu, pa sam se vratio u kapelu i očistio je od tog suvog lišća, paučine i praha.

— Dižeš prašinu! — šapnu majka.

— Nije važno! — rekoh i dovrših posao.

Zatim sam opet sedeo. Prođe neko na biciklu, zvonce je radosno brencalo u januarskoj tišini. Pred kapelom sam ispušio cigaretu. Nebo je bilo svetlo, naspram crnih, golih krošnji kestenova i lipa. Grobar koji je prolazio kraj kapele, iskao mi je cigaretu. Pripalio sam mu.

— Danas je samo vaša sahrana! — rekao mi je.

Vratio sam se u kapelu, misleći na dvosmislenost njegove rečenice. Pored majke su se gurile njene dve prijateljice, razgovarajući tiho, sa nekom posebnom nežnošću. Jedna je u desnoj šaci stezala pregršt tankih žutih sveća.

U četrnaest časova dodoše grobari i zatvoriše kovčeg. Pomagao sam im. Dok se poklopac navlačio, rekoh u sebi: — Zbogom!

Nekako nadžedžismo sanduk s očevim lešom na smešnu trokolicu i maleni sprovod, mati, desetina suseda, ja, grobari krenusmo stazicom oko kapele, ka mestu gde je trebalo da sahranim oca.

Dok smo spuštali sanduk u raku, opazio sam među staricama i dva starca, valjda očeve prijatelje. Sagnuo sam se i bacio grumen žute zemlje u jamu. Zatim sam obgrlio majku i krenuo vodeći je prema izlazu. Iza nas grobari su užurbanim, profesionalnim pokretima zatrpavali sanduk. Pravili humku. Levo, oslonjena o baka Jelisavetin sivi spomenik, stajala je deda Aleksina nadgrobna ploča. — Sada su svi zajedno! — mislio sam. Dok smo se približavali, pešice, gradskim ulicama, kroz polusumrak, roditeljskoj kući, grupica koja je pratila majku i mene se osipala, pred našim dvorišnim vratima ostalo ih je petoro.

Sedeli smo i razgovarali u kuhinji. Majka je izašla u nekakvoj širokoj činiji gomilu ispečenog, ružno isečenog mesa. Zapazio sam, ubrzo, umazane prste gostiju. Bele salvete koje su strpljivo očekivale svoj red i potvrdu svog smisla.

Sada je bilo gotovo. Završeno, finito. — Ješće, obrisaće umašćene prste — mislio sam.

Glodao sam koščicu s krmenadle i slušao glasove naših gostiju.

Popila se kafa. Zapalih cigaretu. Budući da niko sem mene nije pušio, izašao sam u ledeno, smračeno dvorište. Tamo, iza kuće, pri drvenoj crnoj ogradi, nalazila se oronula pseća kućica. Čučnuo sam i upiljio se u njenu pustu unutrašnjost. Više nije bilo psećeg smrada, vreme je izbrisalo svaki trag psa.

Šupa za drva je bila otključana, ušao sam unutra. Drva su bila pažljivo naslagana, sa grede je visio kotur žice. U uglu je ležala gomila *Politika*, tu i tamo prošarana kolornim petkovskim i nedeljnim „dodacima“.

Vetar se pojačavao. Gledajući preko krovova niskih porodičnih kuća, preko crnih krošnji, nasuprot golog, sivomrkog neba, uspeva sam da nazrem visoke dimnjake i vodotoranj fabričkog kompleksa na periferiji, pola kilometra dalje. A možda sam ih zamišljao, znajući gde bi trebalo da se nalaze, gde se svakako nalaze, prikriveni ranim januarskim mrakom.

— *Roditi se u malom, provincijskom mestu, tu živeti ceo svoj život, i umreti, onda!* – mislio sam na oca, kao da sam mislio o sebi.

Vetar se pojačavao, fјukao je u povijanim krošnjama, februar će biti leden, obećavale su prognoze. Vrat mi je zebao, vratio sam se u kuću, gde je bilo mnogo toplije. Majka je sada sasvim sama. Sedela je za stolom, kraj nje je poluprazna, široka van-gla. Povio sam telo i poljubio majčino teme. Ona je podigla oči prema meni i odjednom se strahovito zaplakala. Prvo to beše bućan, grčevit ženski plač, onda se taj plač utanjivao, sve do nečega što je bio cijuk, iz dubine njenog užasa – i taj se cijuk otezao, otezao, postajući ružno, neutešno cićanje.

Dok zapisujem ove poslednje redove, dvadeset drugog januara u ponoć, čujem taj jarosni plač, što prerasta u cićanje i onda se vrati u cijuk, dok je tešim. Plače očajnički, bezutešno, besmisleno.

Posle još dugo sedim u tami i mislim o svom preostalom življenju, ne nalazeći izlaza u buduće dane. Baš kao onaj miš u zoovrtu što trči kroz plastični kotur.

Mislim da ću zauvek pamtiti trenutak kada je sanduk sa očevim telom progutala grobna raka – napisao sam tu rečenicu i nasmejao se.

Koliko ću još pamtiti taj trenutak? Ako sve bude kako mislim da će biti, pamtiću to potonuće kovčega s očevim mrtvim telom još desetinu dana.

Postoji u svakom čoveku (kad postoji u meni) biološka volja, koja usprkos njegovih odluka, a verovatno i usprkos samom zdravlju teži da opstane – otuda očekivanje čuda i kod najtežih bolesnika, bolesnika koji će koliko predveče dana u kojem se nadaju, ispustiti dušu.

Ne znam.

O tome ne želim više da mislim. Razumećete me.

Nadam se. Čemu, ja?

Kad razmišljam o očevom životu, mislim o dečaku koji je rano ostao prepušten samom sebi, njegov otac se nije baš mnogo brinuo za njega. U vreme Drugog svetskog rata deda Aleksa je (ponovo?) bio u zarobljeništvu, baka se paštila da prehrani oca, perući veš po kućama bogatijeg sveta. Docnije, kad se vratio iz Nemačke, po sili svog karak-

tera, deda se upuštao u razne poslove, nastojeći da se uprkos društvu koje je imalo drugačije, kolektivističke ideale, lično obogati. Većito je odsustvo-
vao iz kuće, po pričama baka Jelisavete, moj otac ga se plašio gotovo kao stranca. Starac se iznena-
da „vratio kući“ u vreme mog rođenja, tako da je i pored svoje preke naravi, u mom viđenju, bitno drugačiji nego što je bio u uspomenama mog po-
kojnog oca. Sada je sve to samo prah. A naši du-
boki nesporazumi potiču, sada to ispisujem lakšeg
srca, iz očevog nesporazuma sa vlastitim ocem. To
očevsko nepoverenje je preneo na mene.

Sinovi i očevi se nikada ne mogu razumeti.
Možda filozofiram ove večeri, 23. januara, o tom
nesporazumu generacija, i o sukobu generacija, ka-
ko tvrde drugi, jer možda na svemu tom i počiva
kretanje istorije?

No, moj otac je sada mrtav i tu prestaje potre-
ba da o tome dalje mislim. Nismo se razumeli,
otac i ja – i to je sve.

Ali ne mogu, ne mogu da se ne prisećam ra-
znih nesporazuma, pre svog polaska u školu, pre
nego sam navikao na društvo, njegovo i mamino,
posle mog oproštaja sa deda Aleksinim i baka Je-
lisavetinim domom, gde sam proveo najlepše dane.
Taj šok promene, prelazak iz staračke mirne at-
mosfere, kod roditelja, njihova trvenja u svetu očev-
ve večite žurbe i mrzovolje, majčinih natezanja i
popuštanja, sve je to nataloženo u meni i biće tu,
sve preostalo vreme – *žigosana stoka do klanice
nosi na sebi žig.*

Sedim, pa ustanem i odem do prozorca. Ulica je pusta, negde promakne smrznuti ulični pas, lualica, prozuj i crni automobil.

Ne mislim na očevu smrt. Ne mislim na momente seksa sa Slavicom.

Otići ću u kupatilo, istuširati se, pokušaću da čitam Hemingveja.

Shvatio sam, sad mislim tako, da sam pravnik postao zato što je moj otac bio pravnik. Ja nisam želeo to da budem i do poslednjeg časa, noseći u rukama upisna dokumenta, u Beograd, mišljah da ću upisati Filozofski ili, eventualno, Filološki, ali u autobusu, sasvim nejasno, iracionalno, svakako, predomislio sam se i krenuo prema Pravnom. Ove večeri osećam da je to bilo determinisano isključivo očevim interesovanjem i zanimanjem. Pokazaću ti da mogu biti ti! – *to je, to je nešto, to je nešto mislilo u meni*. Završio sam fakultet sa ispod prosečnim ocenama, za ciglo četiri godine, bez muka, bez uspeha. Kao da sam kusao i kusao neukusno jelo, ne obazirući se, u stvari, na 100, 200 neukusnih jela koje sam morao da progutam; da bih napunio želudac, ispunio obavezu, dokazao da mogu, sit i nervozan.

Otići ću u kupatilo i istuširaću se.

Otišao sam i istuširao se mlakom vodom. Istrljao se frotirom. Zatim sam se vratio u sobu, navukao na sebe pidžamu i seo za sto. Nastavio da dokucavam redove.

Otići ću u postelju, zapaliću, pokriću se, pušiću i čitaću Hemingveja.

Otišao sam zbilja u postelju i pušio. Potom sam ustao i vratio se za sto – nespokojan. Otišao sam do telefona i uključio ga.

Isključio sam mutavi televizor.

Otići ću u postelju i čitaću mog omiljenog pisca. Od njega, omiljeniji mi je jedino Anton Pavlovič.

Otišao sam, otvorio knjigu i počeo da čitam:

„Umoran od dugog sedenja za volanom i višerasovne vožnje po kiši i planinskim krivinama, odlučih da noć provedem u prvom, bilo kakvom hotelu koji ugledam. Ispalo je bolje nego što sam očekivao. Hotelijer iz Kordobe, sedih brkova, izađe mi u susret rečima: „Ja sam vlasnik, Ilario Himenes, stojim vam na usluzi“ i mora da sam mu bio simpatičan jer me odmah počeo zvati „sinko“ i pozva me na piće...“

Čitao sam, možda sat vremena. Onda sam ustao i oprao zube. Bilo je u Hemingvejevoj priči koju sam čitao po treći put, nečega što je neodoljivo podsećalo na atmosferu iz Don Kihotovih avantura. I ja sam, posmatrajući pejzaže Kordobe, zbog nekih neizrecivih stvari, stalno očekivao da se pojavi tužni hidalgov lik.

Negde pred ponoć pročitah zadnjih nekoliko rečenica, diveći se obrtu kojim je Hemingvej objasnio večito mlado lice junaka i njegove žene:

„Tad shvatih tajnu čuda. Volfova svest, zaustavljena u vremenu, povukla je za sobom i njegovu

prelepu suprugu, ne dajući joj da ostari. To je bilo to! Tako je moralo biti!“

Otkucah i to, prekucah Hemingvejeve reči, pa sam rešio da zaspim. Pokušaću da zaspim.

Pre samo pola sata sam prekinuo da pišem, sada je pola jedan, 24. januar 1996. I ja sam ponovo za stolom, uvijen u ćebe. Ne spava mi se. Ne mogu da spavam.

Malo od hladnoće, malo od blage i uporne unutrašnje drhtavice, tresem se i pokušavam da istisnem nekakve reči iz glave. Sa linije misli.

Mene, inače, ne muče nesanice, samo bi mi one falile! Ali dese se. Opet sam uključio televizor. Na gotovo svakom od kanala ide film. Uglavnom američki, avanturistički. Brza smena slika. Sutra počinjem da radim, vraćam se svom poslu.

To pomislim, pa onda odmahnem rukama, što bih radio, ako ću se uskoro ubiti?

Šta uopšte i da počinjem ove poslednje sedmice? Da javim u GREX da neću doći?

Ne znam. Videću ujutro. Meškoljim se, drhturim.

Vidim u mojoj sobi, tik preko od mene, za stolićem, sedi crna ptičurina. Nalik okatranisanom arheopteriksu.

Posmatra me netremice. Zatim rasklapa rodeći testerasti kljun. Klapnast.

— Nećeš se, nećeš ubiti!

Ćutim.

— Lažeš, samog sebe lažeš!

Gledam u ptičurinu, pokušavajući da se probudim.

— Dosadan si. Dosadan.

Odmahujem glavom, bezglasno. Odurno!

— Lažeš kao pas! Ko pas!

Želeo bih da naredim monstuoznoj tvorevini mozga da smesta odleti iz sobe, da nestane!

— Nisi u stanju. Nisi.

— Ponavljaš skoro svaku reč!

— Nisi u stanju, nisi u stanju!

Mislim: trebalo bi da se probudim pa da ponovo zaspim.

Zatim posmatram kako se katranska ptica, crnopero-crnokoža, transformiše u mog oca. Proces je vrlo brz. Sada je preda mnom moj umrli, sahranjeni otac.

Ćuti i skrozira.

— Tata! — kažem — ubiću se, uskoro.

— Jedva čekam! — odgovara očev lik, pa se rasplinjuje u dim.

Budim se.

Budim. Cigareta je sama sagorela, do filtera, blagi dim se još kovitla oko abažura. Trebalo bi da spavam. Danas je 24. januar.

Ispisujem još nekoliko redaka, reči, dve-tri rečenice, koje ću ubrzo precrtati.

Precrtavam ih.

Precrtao sam ih.

Pišem. Jedan dan više — jedan dan manje.

Kada bih preskočio samo jedan dan, ne bih, možda, više ni nastavio s pisanjem. Zato tvrdoglavno, po inerciji, nastavljam zapisivanje. Zapisujem ovo zato što sam jučerašnje beleške napisao noću, pa je između tog zapisivanja i ovog proteklo gotovo dva cela dana. Sedajući maločas za sto, gotovo da sam sâm sebi delovao komično, ne znam koja bi to reč iskazala na bolji način, to „komično“. Mislim, nije ni bitna reč, nego stanje.

Pročitao sam danas po podne beleške iz dva prethodna dana, i podsetio se i prethodnih važnijih događaja. Nagle očeve smrti, okolnosti male sahrane, poznanstva sa Slavicom. Klintovog lica. Po Slavičinih brižnim opaskama: *od njega mi preti velika opasnost, on nije čovek koji prašta*. Te reči su, mislim, preterane, ženski koketne.

Danas, *skrećem sa teme*, pozvao me je direktor Majkić i saopštio da sutra, mada je subota, treba da oputujem za Užice. Kaže: trebalo bi da sklopim ugovor sa firmom *Ganeks*. Zemlja se vraća na svetsko tržište, *Ganeks* je glavni izvoznik naših zavojnica i zavojaka. Mi smo *Ganeksov* najbliži posrednik. Radi se o poslu od pola časa, ali do Uži-

ca treba da putujem ni manje ni više nego pet sati. Pet tamo i pet nazad. Auto nemamo, u kvaru je stari „audi“, na servisu još od pre Nove godine, a meni ga, uveren sam, sve sa šoferom, i ne bi dali. Uvek me tretiraju kao „niži rang“, što uistinu i jesam. U pravu su: *stoka sam jer sam prihvatilo da me tretiraju kao stoku.*

Gledam list papira. Bože! Očajan sam i nemam reči da zabeležim svoj očaj, ovde, na listu...

Uveče sam osetio da mi nedostaje Slavica, Slavičino telo. Okrenuo sam njen broj. Niko nije podigao slušalicu. Ko zna koji put se to ponavlja.

Izašao sam u šetnju. Vratio sam se u stan po stegnutoj klizavici, opet se zacakljivao asfalt. Na televiziji sam čuo da već četrdeset godina nije bilo ovako dugotrajne hladnoće.

Skuvao sam čaj, navio budilnik na pola pet. Autobus iz Beograda imam u pola sedam. Oko jedanaest bi trebalo da sam u užičkom *Ganeksu*.

Šta li ću noćas snivati?

Oca? Živog? Mrtvog? Slavicu ispod sebe, široko razjapljenih butina, opsednutu seksualnom željom – da se što pre natakari na mene, da se prosto proburazi... Belinu leša, tela? Mirnu senku na licu leša, tu primamljivu opuštenost ili one žive senke što titraju po Slavičinom razdraganom, strasnom licu.

XXVI?

Maštao sam, razdvajao san od sećanja. I ništa. San se nije zaustavljao. Buljio sam u mrak pod svojim kopcima. Pade mi na pamet, eto, da je taj mrak, kao svetlost u Kamijevom *Strancu*, apsolutna alegorija mog života. Svakog života. Svega što je vredno saopštavanja.

XXVII

Obično pred putovanje čvrsto spavam. I sat me jedva probudi. Kao da u mom organizmu živi nekakav nadracionalni protivnik putovanja. No, noćas nije bilo tako. Činilo mi se da sam tek sklopio oči, kada je budilnik počeo svoje: *pi! pi! pi!* Ustadoh automatski, u ledenom stanu, bilo je četiri i petnaest. Do pola pet sam se sredio, uzeo službenu torbu i izašao u januarsko ledeno jutro. Krenuh Tolstojevom, kojom još nisam nijednom prošao u celini, mislim od prvog do poslednjeg broja, kretao sam se kroz jutarnji mrak, tu i tamo rasvetljen ponekom visokom sijalicom na banderi, pored oniskih, vlažnih kuća, ka udaljenom kraju, gde se nalazi gradska autobuska stanica. Koračao sam po tankom sloju utabanog snega preko kojeg se većim delom skorela poledica, morao sam da koračam oprezno, s proklizavanjima, napredujući korak po korak, napred duž puste linije. Iz dvokrilnih vrata neke kućerine, iznikli su rumunski šverceri, svaki je prtio po tri ili četiri ogromne torbe, „krmačama“ ih ovde nazivaju, jedan je otvorio gepek nekakvog starog „karavana“, pa su počeli u tišini, dok se oko njih komešao magleni oblak, da ih trpaju i naguravaju u gepečki prostor. Bio sam u stanju napre-

čac razbuđenih čula, kada se gotovo sve, lako i bez napora, zapaža, kada se uvida žiletski tanka pukotina na zidu, pored oplavelog oluka i dugi prsti crnih grana, u klečanju, pred crnim nebom, i kada se čuje nevidljivo jato čavki, negde na horizontu koji se samo sluti. Potom se u tišini čuo moj korak, zujnuo bi oprezno manevrišući automobil ranoranioca i onda naglo, iz kapije, proniklo bi lice, koje sam davno, davno možda poznavao.

Stanica još sasvim pusta, niti jednog autobusa, ali neko je otključao vrata na staničnoj zgradi, i ja se uvukoh u topli vazduh zaklona, izvadih desnu šaku iz džepa kaputa. Na klupi duž poprečnog zida u staklu, u maskirnom, militarnom odelu, spavao je čovek, duge brade s crnom šubarom na lobanji, do njega su kunjala polusedeći dva prosjaka, dok je pored njih svetlucao ekrančić poker-aparata. Neka neprivlačna devojka, prave kose, sa naočarima velikih dioptrija, gledala je, sedeći na maloj klupi, u svoje krilo na kojem je ležala svetloplava zimska kapica s gombom na vrhu. Beše petnaest minuta do pet, u pet je trebalo da dođe lokalni autobus, spustio sam se na jedno od usamljenih plastičnih sedala. Iza mojih leđa promukli glas je pitao: „Ozdraveo si?“ „Ustao iz mrtvih, nekako“, odgovorio je drugi glas, starački. Na poretku poker-aparata, po ekranima, svud je stojala oznaka 1d : 1000.

Polu časa docnije, misleći na nepoznati smisao te oznake, stigao sam na Dunav stanicu u Beogradu. Do pola sedam, kada je kretao autobus za Uži-

ce, imao sam još čitav sat fore. Podoh pešice po od snega očišćenim beogradskim ulicama. Pred nekom iz niza radnji susretao bih jedva razbudene žene, trgovkinje valjda, koje su čekale da stignu šefovi i otključaju radnje, promicao je poneki ranoranilac, izlozi su blistali prazninama i neonom. Povremeno, svesti bi se nametala reklamna poruka, ali bi koračajući dalje oči zapažale neku drugu parolu i sortirale je u beskrajnu ladicu zaborava.

Niko me nije oslovio, nikog nisam susreo. Na stanici je bilo nešto sveta, poneki kiosk za novine je bio otvoren i oči prodavača štampe su me sumnjičavo posmatrale kroz stakleni kapak. Kupio sam NIN sa slikom junaka, srpskog Drajfusa, na korici. Potom sam na jednom crvenom kiosku kupio sendvič i progutao ga u pet odvratnih, bajatih zalogaja. Odmah sam osetio stomačnu muku, i zažalio što sam uopšte uzimao sendvič. Čitav moj život je, pomislih tada, prazan, besmislen, bajat, kao ovaj sendvič. *Pa i životi drugih nisu bolji*, govorio mi je drugi glas.

Ne, ušao sam u autobus i smestio se na svoje mesto, raširio novine, kraj mene je ubrzo sela neka neinteresantna ženska prilika, napaćenog lica. Izbeglica, udovica koja je smakla crninu? Možda muslimanka koja putuje pod lažnim imenom, sa tuđim dokumentima? Ko zna, možda majka poklane dece, iz neke bosanske kasabe? Čitao sam samo novinske naslove, bez dublje koncentracije. Onda mi se učini da sam u gomili kraj zida autobuske stanice zapazio Klintovo lice, ali smesta pomislih

da su me čula obmanula. Kondukter i šofer su zbog nečega oklevali s polaskom, kroz zamagljeni autobusni prozor, video sam da se oko nečega prepiru, pokreti su im podsećali na pokrete iz nemog filma, nejasni u biti, bez imalo tajanstvenosti. Čovek za kojeg sam pomislio da je Klint, odista je bio on. Sada više nije bilo sumnje. Osetih kako me strah obuzima, pomislih da je samo pitanje momenta kada će ući u vozilo i ubiti me... Onda su se kondukter i vozač rukovali i ušli u vozilo, autobus je gotovo istog časa krenuo s perona. Ponovo sam kroz staklo i jutarnju izmaglicu ugledao čoveka – Klinta? – kao da mi se smeškao, čak podiže ruku i cinično, kratko mi mahnu.

Nisam znao to da protumačim. Nastavio sam s listanjem NIN-a, smirujući se, dok je strah hlapio, potom savih novine s namerom da odremam, i tako u dremežu, provedoh gotovo ceo dugi put, to kretanje između posivelih, golih obala, gde su dotrajavale hrpe prljavog snega, gde je po ojuženim stranama zijala na mene crna gola zemlja. To je bila Srbija, bezdušni prostor, raspoložen da u svoju utrobu primi svakog namernika, za večni zaborav. Dremao sam, povremeno čvršće zaspivao, tonuo kroz san, s čelom oslonjenim o kosi naslon prednje stolice.

Oko pola jedanaest autobus se zaustavio na peronu užičke stanice i mutavi kondukter je promulao ime grada u koji smo doputovali. Stupio sam na vlažnu stanicu, prešao mostom reku Đetinju i posle pedesetak koračaja našao sam se u poznatom

dvorištu odurne sive trospratnice, pred vratima *Ganeksa*. Tamo me je spremno dočekaio njihov referent Baculić, kolega. Rukovanje, *da li je bio čist put? kafa? šljivka?* Pokazao mi je ugovor s grčkim partnerom Kostasom, parafirao sam dokumenta s naše strane. Dao mi je tri ugovora u po četiri primerka „za vašeg direktora“. Gotovo! Naredni autobus za Beograd imao sam tek u četrnaest časova, te posle pozdravljanja izadoh u sam grad i kretoh prema najbližoj pijaci. Probao sam sir iz kačice, probao komovicu, posmatrao naježene papagaje u žičanim kavezićima. Ponekad bih pomislio kako bi moj život krenuo u sasvim drugom smeru kada bih imao papagaja u kavezu. Na uskom izlazu sa strmine pijačnog platoa, pojeo sam kiflu filovanu pekmezom, potom sam gledao crni „borov med“.

Vratio sam se u centar Užica, do trga na kojem više nije bilo gromadnog spomenika Titu, pa sam nasumce ušao u Dom kulture. Možda privučen gomilom ljudi – otvarana je neka izložba slika: niz pejzaža planinskog predela. Potom sam kroz galeriju došao do pozorišne sale. Na sceni, devojčice su igrale uz elektronsku muziku, punu azijskih, zavijajućih motiva. Gledalište je doslovce bilo dupke puno, pojedini posmatrači su stajali i kraj zidova. Devojčice su treperile ručicama kao ružičaste ribice, a ogavna muzika stvarala je ugođaj da smo u perverznom haremu, negde na Bliskom istoku. Pali s Marsa u strani, neprirodni predeo. Potom su na scenu izašle četiri starice u narodnim nošnjama i izvele, bez muzičke pratnje,

kratku izvornu pesmu. Zatim je pevačica ozbiljne muzike otpevala nekakvu ariju, za njom je klinčić, prvi-drugi razred, odrecitovao neverovatno dugu dečiju pesmu, tapšući povremeno ručicama. Seo sam u zadnji red, na prvo slobodno mesto sa strane, valjda je neko ustao odatle, otišao? i istog časa zadremah. Kada je publika počela da se podiže, jer je priredba bila završena, probudih se, podigao sam se i izašao u gužvu velike aule, posle sam s tacne žurajivog, mišolikog kelnera skinuo čašicu s vinjakom. Popio sam ga na eks. Bližio se moment mog odlaska iz Užica, probih se s naporom, i gurajući se ka izlazu iz Doma kulture. Usput sam zapazio bradato, naduveno lice jednog pisca, čije sam ime zaboravio, ali pamtim njegovu TV izjavu. „Ubio bih ga kao pseto!“, izjavio je jednom na Dnevniku državne televizije, o svom kolegi Kovaču, koji je čim poče rat pobegao u Hrvatsku. A neko je dobacio, u tom TV prilogu: „I nju, i nju“, zapamtio sam da su pri toj anketi, razgovoru, bradonja i njegov nevidljivi sufler sedeli u bašti nekakvog restorana. Sada se tom sećanju dodala replika koju sam pokupio u prolazu: „Da nije bilo pod šifrom, nikad ti ne bi pobedio, ja sam ti dobar!“, a drugi mu glas odgovori: „Sela vi“. I treći se ubaci: „Sela ti“.

Ušao sam u autobus za Beograd i spremio se za dremež. Probudio me je kondukter da bi mi otcepio kontrolni kupon.

Stojao sam na žutoj, peščanoj plaži i čekao da iz vode istrči moj crni pas. On se pojavio na ho-

rizontu. Prvo su iz vode izvirila dva šiljasta uha, zatim sam opazio pseće čelo, pomolila se četvrtasta gubica, potom je počeo da izranja vrat zveri, dok su se mlazevi morske vode, kao svetle ogrilice, cedile niz dlaku pseta, i približavajući mi se lagano, taj pas – crna doga – zaklonio je sunce i nebo. Odjednom, postojao sam samo ja – trunčica i ta vasijska psina. On zinuviši savi vrat prema meni i otvori ralje, posmatrao sam opčinjeno kako svetlucaju dugi zubi razdirači, jezičina mu je prelaženo visila, sa strane, preko žvalavih laloka. Disao je brzo, šumno, kao kad se morski talas razbije o kopno. Još malo se saže i ja mu ugledah plamteće oči. „Progutaj me!“, reče taj-ja, *biće ko-je je za-sna boravilo u meni* i pas me zgrabi u svoju čeljust i diže gore. Držao sam se čvrsto za njegove ocnjake i gledao kako se sklapa golema čeljust. „Progutaj me!“, rekoh i krenuh niz plavičast tunel ždrebla koji me izbaci na neku platformu. Čekao sam tu nešto, sam kao i obično, i drhtao, vlažan, pokisao. Iznenada me preplavi napad plača i ja počeh da urlam, plakao sam grčevito kao dete i to me je prosnulo.

Ugledah iza autobuskog okna sumračno nebo, iznad krovova satelitskih naselja, kroz koje je autobus hitao ka Beogradu, titraju zrake. Tada zapažih da pada sneg, pa pokretom ruke obrisah staklo i počeh da posmatram lepršanje pahuljica — možda se u životu ništa lepše od zavese pahuljica i ne može videti?

XXVIII

Nedelja. Ležao sam na krevetu gotovo čitav dan. Ništa se novije nije desilo. Javila se i majka, plakala. Bila je po prvi put posle sahrane na groblju. „A ti nisi došao“. Zatim je jecala. „Svi su bili, svi sem tebe“. Upitah: „Ko svi?“ „Svi, susedi, tatini prijatelji!“ „On nije imao nijednog prijatelja“, rekoh. „Ali bili su“. „Briga me!“, rekoh. Jecala je. „Bože, koga smo mi rodili!“ Rekoh: „Imaš li još nešto da me pitaš?“ „Kada ćeš doći? Trebalo bi da se dogovorimo o mnogim stvarima“. „Ne znam“, rekoh „možda ću doći u utorak.“

Sanjao sam kako mi nepoznati, Klint, cinično maše, oslonjen o zid beogradske autobuske stanice. Probudio sam se, nije bilo sumnje, a nikad i nisam sumnjao da ću uskoro umreti. Sad je to bilo izvesno. Apsolutno — u trenutku popodnevog buđenja.

— Umrećeš! — šapnuh. Moj glas je zvučao neubedljivo.

— Umrećeš! — vrisnuh, ali nije bilo obrta, život je delovao banalno, u konačnosti.

Uveče sam zapisao desetak redova ispovesti i pocepao je.

Gledao na ulicu, zvao telefonom Slavicu. Uzalud. Zapalio lulicu. Cigareticu i gledao šta bih još mogao da uradim, rimujući se.

Otvorio sam prozor, vetar je ufjukao u sobu. Osvrtao sam se po njoj i posmatrao bedu svog postojanja. Užas svog trajanja. Samotovanja.

Okrenuo sam Biljanin broj. Javila se.

„Ja sam!“, rekoh. „Kako je, malecki?“ „Dobro je“, reče i dodade „ali ti očito nisi“. „Otkuda ti to?“ „Poznajem tvoj glas“, reče hladno. „Nisam dobro, bolestan sam“, rekoh. „Bolestan si, bolestan i to veoma“, reče moja nekadašnja žena i prekide vezu. Tren kasnije, dok sam stojao kraj komode na kojoj leži telefonski aparat, zvonilo je. „Molila bih te da nas više ne uznemiravaš kad ti padne na pamet i kad nemaš nikakvih razloga! U redu?“ „U redu“, rekoh i pomislih da je vreme da prekinem i s tim. Da prekinem veze s ranijim životom. Sa životom uopšte.

Ako se osvrnem na svojih proteklih trideset šest godina, uz razumljivo nesećanje na prve dve-tri, šta vidim? To sve, kao i da nije bio život. Recimo, vidim još dok sam boravio kod dede i babe, sirotinjsko igralište sa nekoliko metalnih, šipkastih objekata po kojima smo se vešali, kačili naglavce, padajući u pesak i prašinu. Sećam se tamne, guštrave ograde, koja nas je „štitila“ od smradova obližnje fabrike. Sećam se da je jedna devojčica volela da liže te glatke šipke; i klinca, uvek ošišanog *na nulericu*, jer je uporno kidao vlasi sa glave, ranjavajući se. Krastava glavica, s kojom baba nije trpela da se igram.

A zatim, odlazak u roditeljsku kuću početkom osnovne škole i štapasti učitelj sa sitnim naočarima na nosu. Krajem šezdesetih, u doba Titove vladavine, kada mi se budućnost, kao i drugima, činila izvesnom, romantičnom, možda. Godine osame — životu sam se radovao jedino onda kada bismo igrali fudbal, na igralištu prekrivenom crvenom i mrkom šljakom, u blizini naše osnovne škole. Obično bi oko igrališta sedeli dokoni stanari obližnjih radničkih blokova, koji su navijali i do-

vikivali, kao da smo na pravoj utakmici. Mnogi od njih su nas bodrili po nadimcima. Sećam se tih uzvika. Sećam se kako mi je grejalo srce kada bi neki navijač uskliknuo moj tadašnji nadimak. Ime koje sam smatrao svojim više od krštenog imena.

A zatim? Godine učenja, samoće. Voleo sam da crtam životinje.

U gimnaziji – to se produžilo i tu negde je raspuknuto, kao što pukne kost. Pa se rasišlo. U drugom, u trećem razredu gimnazije, u masi učenika, u staroj zgradurini sa dva opsežna krila, sa dugim „ugarskim“ hodnicima i šiljastim „gotskim“ oknima, sa gomilom pretpenzionera-profesora, koji su upropastili moju generaciju, tamo u sredini sedamdesetih, nestajući posle tog *poslednjeg zlodela* na mesnom groblju. Jedan za drugim, sa pasošem umrlice u gradskom nedeljniku.

I? Pravni fakultet, ništa važno. Užasan osećaj samoće, početkom osamdesetih, kada je uzak krug prijatelja napustio grad i diljem Jugoslavije kretao na „odsluženje vojnog roka“. Nisam se isticao tu na Pravnom, retko sam i padao. Davao sam godinu za godinom, gajeći svoju tugu. Nešto što se ne može obnoviti, bolećivost. Gadjljava pa zagađujuća.

Prisećam se, recimo, profesora Pajevića, iz građanskog prava, koji je istovremeno bio i visoki funkcioner SKJ. Povremeno, kada bi našao vremena da nam između mnogih funkcionerskih obaveza ispredaje poneku lekciju, zadivljavao me je, to je prava reč, besmislenom upotrebom gomile „funkcionerskih“ reči. Zapanjivalo me je to što je on, go-

tovo logički, organizovano izgovarao nizove neverovatnih kombinacija reči, vodeći ih malim poentama, koje su pucale kao prazne kese po punim slušaonicama *pam! paaaammm!*; rasprskavale bi se „funkcionalizacija socijalne medijacije“, „zlo neoliberalizma“, „neprincipijelne koalicije“ i — ništa! Često je faktički vežbao pred nama govor koji će održati na nekakvoj tribini, sve to što je posle odneo raspad zemlje u ambis, pokrenut još dok je Tito sklapao oči.

Diplomirao sam, otišao u vojsku u Sarajevo, vratio se, rešio da okončam sa ženidbom, oženio se, shvatio pet-šest dana posle venčanja da sam pogrešio, da je sve uzalud, pa sam gledao kako Nebojša lagano raste i čekao kada ću se otrgnuti od njega i Biljane i krenuti ka konačnom mesecu.

Ustao sam ili nisam i otišao sam ili nisam do prozora i pogledao na pustu, prehladnu januarsku ulicu, na Kej R. D. Okrenuo sam telefonski broj i razgovarao sa majkom, obećavši da ću joj sutra „doći u posetu“.

Okrenuo sam Slavičin broj i razgovarao s njom.

– Da li si sama? – upitah posle dve-tri lascivnosti u njenim odgovorima.

– Mama je tu! – reče ona kao da se podrazumeva ta mogućnost lascivnog govorenja u majčinoj blizini.

Odbih da lupam glavu o takvom statusu porodičnih relacija.

Porodicu, porodice nikad nisam razumevao.

Možda sam samo sa Aleksom i Jelisavetom živeo spokojno, ne razumevajući mehanizam njihovog braka. Jelisaveta bi skuvala kafu i servirala mu je sa čašom vode, čaša je obavezno morala da bude zamagljena od ledenosti vode, a on bi, sve se na neki način podrazumevalo među njima, došao, seo za sto u dnevnoj sobi i narednih sat vremena gustirao tu šoljicu kafe, ležerno, kao da je sve vreme kosmosa pred njim, pred njima.

Brak mog oca i moje majke, meni je bio sasvim stran, upao sam u njegove odnose kao s Marsa. Ali bili su mi strani i moji drugovi iz škole – osnovne pa gimnazije. Nisam uspevao, nisam se ni trudio da se uključim u njihov život. Zato je sve ovako kako je ili je to bilo sve tako kako je bilo jer je ovo sad ovako kako je.

U stvari, najgori deo mog života, što nije bilo uzrokovano samo izabranim životom, nego istorijskom situacijom, počeo je kada sam počeo da živim sam, što se opet poklopilo sa ratnim raspadanjem Jugoslavije. Nisam bio među onim retkim ljudima koji su u pojavi Miloševića smesta prepoznali tiranina, tiranina lokalnog kalibra na malenoj teritoriji Srbije. Ali posle propasti poslednjeg kongresa SKJ, u momentu kada je izjavio, otprilike, da se sve produžava i nastavlja, bez obzira na „one koji su napustili“ kongres, shvatio sam da je to kraj *te zemlje*, zemlje u kojoj sam rođen i da njegov primitivni gest zadaje poslednji udarac primitivnog mača plitke pameti, što zemlju vodi kroz rat do raspada.

Kako su se potom događaji zbivali i ostvarivale moje sve zlogukije pretpostavke, i kako je taj osio- ni čovek, to je moje jedino mnjenje o njemu, postajao lik sličan južnoameričkim diktatorima, desničarska kreatura, bivao sam sve potišteniji. Posebno posle tri meseca na frontu, od kojih pola u rovovima i u ruševinama seoskih kuća u iločkom kraju, sve više sam osećao kako gubim tlo pod nogama i da je pred budućnošću koja dolazi najbolje učiniti korak u prazno, nestati i spasiti se svega što je njegova tiranija podrazumevala, kao udisanje zraka.

Mada već dugo ne gledam TV emisije, one su svakodnevni znak globalne režimske manipulacije, jer su se o ruke i noge ovog monstruma okačile gomile, falange sitnih monstruma i monsturmčina, što su zabili slamčice u naše vene i sada nas isisavaju. Dakle, *gubeći nit razmišljanja*, verujem da se samoubistvom mogu osloboditi. Apsolutno jer je život, ovde, pretvoren u apsolutno odurnu laž.

Ako bih prihvatio da je i Titov režim bio diktatorski, što je u nekim važnim domenima sigurno tačno, što je bilo branjeno utopijom globalnog humanističkog cilja, postaće notorno da sam čitav svoj svesni i predsvesni život proveo u diktatorskom svetu, u neslobodi i potlačenosti. Ako je, dakle, naš život, *moj život*, dobro, od rođenja do ovih januarskih dana 1996. bio laž i manipulacija, nemam drugog izlaza nego da se oslobodim takvog života. Takvog sveta.

Ući ću u drugi život sasvim slobodan. Slobodno.

Posmatrao sam njene osušene šake dok je spuštala šoljicu na tacnu. Šoljicu kafe. Oko ruku, preko nadlaktice, preko staračkih pega i pegica izvila se dimna nit.

— Mislim da je potrebno... — mučila se da iskaže to što oseća — da bi trebalo, sine, da se preseliš. Ovde... u tvoju kuću — istakla je reč *tvoju*.

— Mama, to je razumno, ali nemoguće! — rekao sam. Otpila je gutljaj.

— Mislim da je to prirodno, ja sam sve nemoćnija, tata je ... otišao, ovo je *tvoja* kuća — ponovo je istakla istu reč.

— Znam, ali to se ne slaže — dodadoh — sa mojim — nije bilo načina da prevalim pravi izraz — *sa mojim* — ponovio sam — planovima.

Otpih malo kafe, spustio sam šolju na tacnicu, gledajući u majčino usahlo lice. Posivelo, pocrnelo, posle očeve smrti na prečac. Za ovih nekoliko dana, strašno je propala, kao da ima nameru da i sama ubrzo krene za njim.

— Ja se osećam slabom, sve mi je gore, počelo je kad i tatini problemi s krvotokom i pritiskom, sećaš se — govorila je tiho, monotono, da bi bila ubedljivija, teško odvajajući reč od reči.

— Ne sećam se! — reših da budem surov.

— Telefonirala sam ti, ali ti si uvek bio... tako... tako čudan, stran, izdvojen od tate, od mene — dodala je tišim glasom i ispila još jedan gutljaj.

— Majko, ja prema njemu, evo, iskreno ti kažem, nikad nisam ništa osećao, kao ni on prema meni...

— Strašno je to što govoriš, strašno! — prekinula me je, kao da se preнула iz iluzija.

— Znam, i ružno i strašno i svakako, i kako god hoćeš, ali je iskreno. Nikad nisam osećao da mi je otac, pa to ti je! Bio mi je uvek stran, dalek, kao da je otpočetak za mene bio mrtav...

Posmatrala me je bez izraza na licu, bez jarošti, bez zamerki. Te njene stare oči, oči moje majke su nešto znale, nešto krucijalno, *možda da, možda ne*, siguran sam, vejalo je, navejavalo vreme preko toga, ali to je bilo u njoj, u njemu, dok nije umro, u meni će to znanje uvek biti. Sumnjivo poreklo, odlomci nekakvih davnih svađa, stojao sam iza vrata, svoje sobice, bukvar je ležao na stolu, očev glas je negirao i negirao, nešto, očinstvo, ona se klela Bogorodicom.

— Neću da ulazimo u te razgovore, neću uopšte ni da te razumem ni da te razuveravam, pokojnik te je voleo!

Po prvi put je upotrebila reč *pokojnik*, kao da je od ovog momenta u našem razgovoru prvi put prihvatila izvesnost očeve smrti.

— On te je iskreno voleo, a ti si bio hladan, odvojen od njega, od malih nogu, strašno je to sve, strašno! — nekako me je njen glas ohladio, uvu-

kao me je u sebe led njenih reči. — To tvoje ponašanje je dokaz da si njegovu sliku, isti ste!

Gledao sam u tu skutrenu ženu u crnom, zapažajući sede vlasi ispod crne marama, nosila je crnu maramu i po kući, pa sam prelazio pogledom po zidovima dnevne sobe, trudeći se da zapamtim što više detalja, sa zidova, tih uramljenih sličica, pa najviše pasa – sličica koje je moj preminuli otac sakupljao i uramljivao: šnauzer i doga, dva nemačka ovčara i jedan beli kuvas, nasmejane pasje face u tankim ramovima, sa žućkastim paspartuima, nekoliko „portreta“ barzoja, crn i beo, pa čivava sa upitanošću u očima. I suvo cveće u vazama po ormarima i policama. Kalendar neke banke, sa dva zaokružena datuma.

— Trebalo bi da dođeš ovde, da živimo zajedno. Ja ne mogu da cepam ni drva, ni ugalj, ne mogu da radim muške poslove, slaba sam i sve sam slabija, ovo je tvoja kuća i ti bi trebalo da brineš o njoj. I zbog Neše! — dodala je kao konačni argument. Gledale su me molećivo njene oči, tražila je, nalagala da prelomim na njenu stranu.

Odjednom pomislih kako ni nju nisam voleo mnogo više od oca. Radilo se o nijansama, ipak...

— Dobro — rekoh, izbegavajući dalje komplikacije — doseliću se krajem marta, kad stigne proleće, ova kuća me deprimira kada je bašta gola.

— U redu! — složila se majka, ustajući naglo i prišavši poljubila me je u čelo, kao pokojnika. Uzeh vazduh punim ustima, nešto me je gušilo u podgrlu.

— U redu! — rekoh i sam, dok se ona vraćala i spuštala na svoju stolicu, s druge strane stone ploče.

Želeo sam da joj kažem još nešto, ali me ona preduhitri:

— Kako je Neša, da li se čuješ s njegovom majkom?

— Dobro je! Samo mu ne dozvoljava, skoro, da me posećuje...

— Zašto?

— Zato što joj se čini da negativno utičem na njegovo vaspitanje. Kao, sve mu dopuštam, razmazujem ga...

— Mora, po zakonu mora da ti ga daje! — majčin glas je bio odlučan, odrešit.

— Mora i ne mora! Ne mogu svaki čas da odlazim kod socijalnog radnika i da se davim s njim. Ona je upornija od mene, u tom pogledu...

— Nazvaću je ja i porazgovaraću s njom. Nisam znala da je takva situacija. Nas dve smo uvek dobro živele.

Složio sam se, i otpio poslednji, sasvim hladni gutljaj kafe.

— Trebalo bi da krenem! — rekoh, posmatrajući kroz prozor tamno nebo nad roditeljskim dvorištem.

— Znam, sedi da večeramo, zajedno, imam pihtije, juče sam ih skuvala.

— Dobro! — rekoh.

— Za tebe sam ih skuvala! — dodade u nastupu zadovoljstva, jer je verovala da će biti kako smo se dogovorili.

Sada, dok je servirala dva tanjira i viljuške za nas, i dok se gubila iz prostora mog pogleda i čula, odlazeći po pihtije, negde u hodniku, taj prostor gde sam raskinuo s ocem, posle one odvratne svade, nije mi više delovao odbojno, ili ne bar sasvim odbojno.

Moj stari. Stari promašeni bezveznjak. Jadnik. Biće tužno i sasvim promašeno. Živi leš, mrtvi čovek.

Majka se vrati, prteći plavi pleh, prekriven najlonskom navlakom.

— Videćeš, divne su, pune sitnog belog luka, kao što ti voliš.

Eto, majka, spremala se za moj dolazak, setila se pihtija, kao da me zavodi majka, preko trbuha, *ljubav ulazi kroz usta.*

Jeli smo ćutke.

Izbegavala je da pominje oca, to mi je prijalo, rekoh da sutra radim nešto ranije i da bih odmah posle večere krenuo u stan.

— Dobro, vidim da ti se žuri, ali obećao si mi, kraj marta, je l' tako?

— Tako... — obećah opet, pomislivši kako ni ta njena želja najverovatnije neće biti ostvarena.

Tad reče: — Čekaj da telefoniram Biljani!

— Možeš kad ja odem! — pridigao sam se.

Gledala me je u nekakvom nemom protivljenju. Prišavši, poljubih je u levi obraz.

— Majko, majko! — zamirisala mi je na bud.

I dok sam zatvarao kapijicu roditeljskog dvorišta, ona je stajala na pragu, a osvrnuvši se, videh

kako mi njena ruka kratko mahnu, pa se majka okrete i vrati s mrazne noći u toplinu doma.

Tako sam koračao ledenim ulicama, ispražnjenih misli, bez ideja, spreman na sve što me može svakog časa uništiti, naterati na bilo šta.

Jutros kad se probudih, prva pomisao mi pade na *malo sreće u mozgu*, jer je, evo ga, januar prošao, a sa njim je svršen i moj život. Ponekad mi se uvlačio u misao „dosadašnji život“, ali sam odbacivao utehu i šapatom učvršćivao odluku. Ne danas, ali sutra-prekosutra ubiću se i završiti, okončati, svršiti...

Jer šta smo svi mi, svi ljudi koji radimo, živimo, životarimo — to? Kao stado, koračamo za političkim ili ideološkim ili religioznim vođama, nametnutim i samonametnutim, i koračajući u tom stadu, *verna glupa pastva!*, poskočimo, okrenemo se, zamekećemo i *gudbaj!* Ništavilo.

Sredina nedelje, lep trenutak za prekid. Posetio sam GREX, ništa radio, niko me tražio. Sredio svoje fioke, poređao fascikle. Više tu neću ući. Nazvao sam Južnu Afriku, Solzberi, javio se Boris:

Spustio sam slušalicu, ništa nisam čuo. Rešio sam da se više ne vidim i ne čujem sa Slavicom, moja odluka će je samo opteretiti, bezrazložno. Neka živi i neka se pari, za to ju je Bog stvorio. Kod Siorana sam pročitao i upamtio: *Svaki kontakt sa ljudima samo otežava našu prirodnu smrt.*

Već dugo ništa nisam stavio u usta. *Ne jede mi se* – postalo je moje prirodno stanje. Apetit — za smrt — koja glupost!

Poslednji januarski dan, metereolozi najavljuju velike snegove. Takvi nisu, navodno, pali poslednjih stotinu godina!

Jednog snežnog dana, dok baš bude vejalo, kroz sasvim čist, beo grad, kroz obeleli, onevinjeni svet, popeću se na most i skočiti u još uvek zaleđenu, tromu, razlivenu reku. Smrt će, nadam se, biti momentalna, ko nesećanje iz kog sam nastao.

Zamišljam taj smrtoglavi let. Udarac o ledeni sloj. Taj nestanak svake telesnosti. Nadam se da će me, kada se led rascepi, vode odvući pod neko potopljeno stablo, zamrsiti u korenje i grane, do proleća voda i ribe sasvim očistiti, da zauvek sklizne samo skelet na dno — pa moj nestanak bude kao iščeznuće kišne kapi na užarenom asfaltu, negde u avgustu. Da se izgubim, iščeznem kao para *pssšššššššš!*

POGOVOR PISCA

Poštovani čitaоче,

Navikao si, kao i ja uostalom, na *Napomene priređivača*, koje *nadenim rukopisima* daju objektivni okvir. Taj pronalazak nisu patentirali moderni, a još manje postmoderni pisci, nego *ko-zna-kad* i *ko-zna-ko*, davno i daleko. I meni je dosadilo da čitam objašnjavanja i prenemaganja.

Pišući pripovetke i priče, zapisujući pesme, priređujući različite knjige, a možda najviše pišući dnevnu kritiku u periodu 1980–1995. stekao sam malo književno ime, na maloj književnoj sceni srpskog jezika. Znači: *ima ko da me mrzi i ceni*. Neko i pročita po neki moj tekst. Upravo baš u svom rodnom gradu, gde to moje pisanje ima i manju i veću ulogu nego u Beogradu, desilo se da me krajem februara 1996. potraži *jedna od mojih čitateljki iz Politike*, gde subotom komentarišem novu poeziju i prozu. Bila je to starica, spečena, sasušena, u crnini, s likom koji je podsećao na ostarelu Irenu Papas, na neki način neuočljiva.

— Zamolila bih vas nešto — reče šapatom dok je moja žena kuvala kafu i bacala, preko ramena, ka meni zbnjene poglede.

— Moj sin Luka vas je pominjao nekad, kao svog školskog druga!

Nisam se, međutim, tada setio Luke. Nijednog Luke. Nije mi bio poznat nijedan čovek s tim imenom, ali nisam joj to rekao, tada, profesionalno radoznao da vidim šta nosi u zelenoj, izmrljanoj fascikli, koju je položila na sto, ispred sebe, položivši preko nje ruke u crnim, otrcanim rukavicama.

— On vas je hvalio i pominjao neko letovanje gde ste se upoznali — produžavala je starica, ne gledajući me u lice, ali šapatom insistirajući na mojoj povezanosti sa svojim sinom.

— Sećate ga se sigurno? — i pitala je i konstatovala u isto vreme.

— Sećam — lagao sam, skrećući pažnju stari-ce prema svojoj ženi, dajući joj uputstva kako da prigotovi kafu.

— Luka mi je ostavio ovaj rukopis! — ona polagano otklopi zelenu fasciklu i ja ugledah relativno pravilan, oblast rukopis na ceduljici s natpisom:

„Predati V. Pavkoviću, na ruke, posle o.k.“.

— A šta je s Lukom?

Zbunjeno podiže pogled: — Niste čuli?

— Bio sam na putovanju u Holandiji, poslednja dva meseca — slagao sam je.

— Moj Luka je... — i tu napravi odužu pauzu — on je, kako kažu u policiji — ponovo je pauzirala — ubijen.

Ćutali smo. Moja supruga spusti na sto tacnu s džezvom i šoljicama, što neprijatno zveknu u tišini.

— Ubio ga je, neko... — i tu stara žena kao da se još smanji i sasvim zgrči u sebe.

— Nemojte da plaćete! — krenuh da je tešim, ali starica sakupi svu snagu, uze zrak i nastavi:

— Ubijen je s leđa, neko nepoznat ga je ubio, trećeg februara. Sahranila sam ga pored oca. Otac mu je umro nešto ranije, samo malo ranije... — i poče da jeca.

— Strašno! — reče moja žena, sedajući za sto, između uplakane starice i mene.

— Ubijen je kao pseto, moj Luka... Ovo je sada zemlja ubica... — potom je opet počela da se trese u jecajima.

Pili smo kafu usporenim pokretima.

Razmenili smo još nekoliko rečenica i ceo naš susret nije trajao duže od jednog sata. Stara se podiže, pa reče da će mi se javiti za koji dan da joj kažem šta mislim o rukopisu njenog sina koji mi je donela u zelenoj fascikli. — Znate, gospodine, ja nemam volje za život, meni je sve propalo, jedino da još ispratim Lukin rukopis, pa... — prekinula je rečenicu, podigavši pogled prema niskom sivom nebu.

Kad je otišla, supruga me podseti da je u našem gradu, stvarno, početkom februara počinjeno jedno do sada nerasvetljeno ubistvo, negde u Gradskom parku, u blizini Galerije, da je anonimni ubica s leđa, sa tri metka, ubio nekog Luku, i da se za *ubicom intenzivno traga*. Sutradan sam u Gradskoj biblioteci potražio nedeljne novine iz prve sedmice i potom iz druge sedmice februara i pronašao kratki izveštaj MUP-a o dotičnom ubistvu. U

broju od treće nedelje, više nije bilo ni pomena tajanstvenog, nerasvetljenog ubistva.

Te noći sam počeo da čitam dobijeni rukopis, rukopis meni nepoznatog čoveka sa imenom Luka, prateći zbivanja iz njegovog života u januaru. Privukla me je ta priča, mada sam paralelno s njom čitao još nekoliko rukopisa u rasponu od početničkih pokušaja do novog rukopisa romana akademika Pavla Ugrinova. Ni ja, dragi čitače, ne znam šta je u ovom rukopisu i ovom slučaju *laž* a šta *istina*, šta je namera a šta samo *splet okolnosti*. Povremeno bih bio ubeđen da je Luku smaknuo čovek s imenom Klint, on lično ili neki plaćenik. Mada mi motivacija, na osnovu Lukinog dnevnika, ne izgleda naročito snažnom. Teško da bi ubedila bilo koju sudsku porotu. Prateći dnevnik koji ste i vi pročitali, sledeći tok jedne individualne sudbine, shvatio sam da je ubica, i ne sluteći, pomogao Luki da napusti život, pomogao nehотиčno, ali presudno. Kao da je nesklad između planiranog samoubistva i počinjenog ubistva, poništavao Lukinu tražičnu odlučnost.

Pročitao sam rukopis Lukinog dnevnika noću, u tri pokušaja, i rešivši da ga urednički sredim i ponudim našem najvećem izdavaču, izvršio sam dosta pažljivu lekturu. Potom sam odlučio da iza Lukinog januarskog dnevnika i ovog mog obraćanja Vama, objavim i jednu kolekciju Lukinih rukopisnih beležaka, zapisa, meditacija, koja se nalazila na pet zelenkastih listova papira, spajalicom prikačena za tekst dnevnika, i, delimice, otkucanih „učisto“, ali sa mnoštvom trotački, na svim mogu-

ćim i nemogućim mestima. Te trotačke sam saču-
vao i rezonski, i ponekad, nerezonski, nameravaju-
ći da vam predstavim, po mom mišljenju, jednu
autentičnu šizofrenu prirodu.

Završavajući svoj lagani posao, sa sve snažni-
jim osećanjem pijeteta, ja sam se naglo dosetio
bledunjavog lica jednog dečaka, koji je sa mnom
pohađao prvi razred, danas nepostojeće osnovne
škole „Vuk Karadžić“, u gradskom predgrađu, i
koji je voleo da bude moj par u pionirskom redu,
i da sedi sa mnom u klupi. On je iznenada nestao
iz mog sećanja, preselivši se, valjda. Da li se zvao
Luka ili nekako slično, ne znam. Ne želim da ko-
mentarišem ni neka vremenska i mestna nepoduda-
ranja naših biografija, niti da komentarišem Lukin
dnevnik iz januara 1996. Na svoj način on *presli-
kava* surovi svet u kojem nam je (bilo) suđeno da
živimo poslednjih godina dvadesetog veka. Ne de-
leći mnoga mišljenja s Lukom, zapažajući poneku
kardinalnu kontradikciju u njegovom rukopisu, na-
pomijem da sam u političkom smislu, danas, bli-
zak njegovoj razočaranosti i dešperatnosti.

Beleške sa zelenih listova možete da čitate pre
čitanja samog dnevnika ili posle njega. Slobodni
ste da birate. Kako vam volja.

Moto ove knjige pozajmio sam od Bodlera, jer
mi je odgovarala metaforička paralela.

Ah, da, starica koja mi je donela Lukin dnev-
nik, preminula je u toku priprema za njegovo iz-
davanje, koncem iste godine.

LUKINE BELEŠKE

Prva strana

- * Ponekad mi se činilo da bi ceo moj život imao smisla kada bih imao papigu, koja bi znala da govori, koja bi mi pravila društvo.
- * Pomisao na detinjstvo... je pomisao na niz zelenih sličica... obasjanih svetlom, koje naglo zgasne. Utisak prekida mraka nepostojanja... pada u zeleno – jedino je moje objašnjenje, takve vizije.
- * Naš život nema više smisla od života baštenskog puža. Moj život... isto.
- * Govoreći jednostavno, jednostavnim rečenicama, mogu da doprem jedino do ... govora. Sam sebi (kao to biće u unutrašnjosti tela) ostajem neizvestan, dalek. Sada sam siguran ... zauvek.
- * Ništa se ne da učiniti, ništa izmeniti... možda jedino nagore. Jedino tako se svet i ostvaruje. Otuda ponavljanje... mojom sudbinom. Na gore ... koje je bolje – jer postoji – u smrti.
- * Samoubistvo je jedina prava odluka... jedina mogućnost ozbiljnog čoveka, čoveka predanog životu, do kraja.

- * Kad umrem, čini se da ću kroz neke zemlje slojeve slika, brzo ispotonuti u mračni predeo – za večito... Teši me povratak, uvek je povratak utešan, uvek se radujem povracima.
- * Postojim, dakle – ne da bih živeo, nego da bih umro...
- * Ceo život je, dakle, u slavu smrti – otud odbojnost koju osećam prema posmrtnim ceremonijama.
- * Budući da je biti iskren, nemoguće... jer bi nas suočila s haosom izmene stanja svesti... iz časa u čas... mi živimo jedino moguće: laž.

Druga strana

- * Jedini sport koji ima rezona je boks... i to onaj u kojem protivnici jedan drugom nemilice zadaju teške udarce, dok se jedan ili obojica ne sruše.
- * To nas život... smrti iskušava.
- * Svaka je reč sujeta. Apsolutno... znak (?) sujete bića — tog nepostojećeg.
- * Moje remek-delo... moja buduća smrt. Ona će poništiti, savršeno, posrtanje...
- * Da sam išta znao... trebalo je da svršim sa sobom u gimnaziji... ili još bolje u prvom osnovne, prvog dana... po povratku iz škole.
- * Jer šta je sve to — ... sujeta.
- * Taština.
- * Ništavilo... kao neka crna masa neprirodne materije — to je moje iskustvo... gusto i nespokojno... bez psihološkog... predznanja(?)
- * Očaj je sreća — ali obrnuto ne važi.
- * Ne znam zašto bilo šta pišem, ako je sve kako je. A jeste...

- * Grešim, iz dana u dan, samim tim što nastavljam da trajem, u predvorju smrtnog ishoda. Čemu... odlaganje?

Treća strana

- * Ne sećam se da sam plakao... plakao kao de-
te. Ali ni plač, najočajniji, ne bi me radošću
ispunio.
- * Većina ljudi ... živi bal pod maskama... usre-
ćitelji: političari, sveštenici, smiritelji: lekari,
izlečioc: policajci, redari: žene, majke, su-
pruge, ljubavnice... muškarci: očevi, sinovi.
Prolazimo kroz svet, kroz scene pod maska-
ma. Vidim ih... klize. Ledeno. Izbezumljeno.
- * Uzimam masku ... stavljam je na lice, popra-
vljam lake otvore, sad vidim bolje – dobro.
Živim.
- * Ništa više... prezam od života. Smrt je ma-
nje odvratna (ako se oduzmu telo i njegov
kašasti gnoj).
- * Umreću zadovoljan. Zatim... život me jača.
- * Moje iskustvo – gotovo sve što sam doživeo,
bilo je lakrdija, obmana... Skoro sve što sam
pročitao – laž ordinar...
- * Ljudska bića ne mogu da zamisle život čist
– bez laži.

- * Bog nikad nije ni postojao – to je suština nesporazuma. Našeg međusobnog, i našeg s njim. I mog.
- * Nisam prozreo išta. Možda slep...

Četvrta strana

- * S maskom na licu koračam, kroz grad. Kroz svet. Gola, ogoljena drveta (drvo?) (druga?) ne zapažaju promene u mom izgledu... Očito... ja sam maska. Jedino moguće...
- * Usamljenost – predigra smrti kao konačno(?) – osama.
- * „Boli me smrt“, može li se to reći tako?
- * „Boli me život“ – deluje ubedljivije, kako je... recimo... u određenom času: laž.
- * Sebi ličim na gledaoca boksa, koji gleda meč mašući... zamahujući pesnicama udaram vazduh.
- * „Nisi se ništa promenio?“ – šta su značile te reči, koje mi je uputila posle tri godine nesretanja. Nikada nisam razumeo.
- * Očekivati nešto od života, može samo ludak – kaže Vajld (?)
- * Sve mudrosti koje znam staju na dve ili tri stranice većeg formata, pisane rukom... — kaže Sioran (?) Suma uma. Suma civilizacije... u meni.

- * Neša. Lice s osmehom na licu.
- * Ne zovu uzalud boks „plemenitom veštinom“. Nema u tome nikakve ironije. Nikada nisam video plemenitije ljudsko biće od T. Stivensona.
- * Nikad nisam bio teško bolestan. Možda je to uzrok moje nesreće?

Peta strana

- * Kao dečak voleo sam pogled psećih očiju.
Zašto?
- * Svako ko ne izvrši samoubistvo, sumnjiv je Bogu.
- * Udarci stižu u pravilnim razmacima, sa svih strana.
- * Smeškam se, licu u ogledalu (parnjaku)...
- * Telefon ne može da zameni papagaja.
- * Paskal kaže da je sumnja pola zablude. A druga polovina?
- * Svemir je... verovatno... savršen oblik – jabuka.
- * Bez obzira na život – smrt je starije stanje...
(ne objašnjavaj!)
- * Dugo nisam mogao da prihvatim da su biljke živa bića... Pa ni sad nisam sasvim siguran.
- * Važan, kako da ne, za života, jezik odmah po smrti degeneriše (se) u obrasce nesposobne čak i da lažu! To pokazuje njegovu homologneost sa životom... U stvari...

- * Ni reč *kraj*, kao ni reč *smrt*, nisu iste u svim jezicima. Nije im isto ni značenje. Dakle – kakav je zaključak?
- * Samoća mi je bila potrebna, nužna, ali me je ubijala. Možda baš stoga... sam težio samoći.

Finish

- * Više se nalazi istine u jednoj Čehovljevoj priči, nego u svim knjigama – recimo...
- * Moda smrti (kao i života) neprolazna je.
- * Trebalo je da se ubijem najkasnije u Prvom gimnazije, posle onog iskustva...
- * Svešće se da je moj život (naš život, uopšte – to). Ne znam. (Ne isplivaj, iz toga!)
- * Da sam (bio) slikar – interesovali bi me samo... pejzaži ravnice (sasvim bliski nekoj primitivnoj apstrakciji).
- * Nema ničega što bih poručio svom sinu – možda je to najrečitija poruka mog postojanja. Konačno iskustvo.
- * Ako odlučim da se ne ubijem, početkom februara, spaliću januarski dnevnik.
- * Ništa i još jednom – to. *Ni-šta!*
- * Po... sam u metaforu. Ćutim. Sam. Negde kod Crnjanskog sam pročitao epitaf: *Nema ničeg daljeg od zaborava.*

Kraj

PRVA STRANA

- * Ponekad mi se čini da bi ceo moj život imao smisla kada bih... rekao pogodaju, kako bi naučio da govori, kako bi mi pročitao nešto.
- * Pomisao na detinjstvo... je pravica na niz zrelak stidica... časovnik svetlom, koje najst-
glo zgorue. Liti seki prekriva mrača ne potopja-
ya... pada u rešeni. Jedino je kroje obja-
snyaje, tekve vrnje.
- * Naš život nema više smisla od života basketu-
skop puča. Moj život... isto, isto, isto...
* Govoreći jednog dana, jednog jutra završio-
ma, uspe da dopre jedino do... govore. Sam
sam sebi (kao što biće u nekoj knjizi) (le-
o spajan uer unpa, dole. Samo kao sigurno
... završet... završet... završet...)
- * Ništa me obaveštava, ništa ima... ništa
jedino napora. Jedna kila u svet, roj pamp
Onda je napora... mojom sudbinom. Na
gore... koje je bge... ku potop, u - u smeti.
- * Jednako je ja jedino prava od svih... jedino
uapn čuot od svih... čuot, prava od svih... život
do smet, kuzje...
- * Kad se vraćam, čuise do ču kuz vato završe
kuzje s kuz vato kuzje vato kuzje
kuzje - u vato... Teni me puzje, kuzje.

Beleška o piscu

Vasa Pavković je rođen u Pančevu 1953. godine.

Pisac je više pesničkih i kritičkih knjiga, autor nekoliko antologija i priređivač desetak knjiga iz naše književne tradicije. Za svoj pesnički rad dobio je *Brankovu nagradu*, Nagradu *Milan Rakić*, a za kritički Nagradu *Milan Bogdanović*. Za ukupni autorski angažman nagrađen je Oktobarskom nagradom grada Pančeva.

Napisao je četiri zbirke priča:

Monstrum i druge fikcije (1990),
Mačje oči (1994),
Hipnotisan (1996),
Poslednji šticećenik noći (2001).

Poslednja kolekcija priča je dobila Nagradu *Karolj Sirmaj*.

Takođe je autor prozne kolekcije *Božanske klopke* (2001) i romana *Ljubavnički dekameron* (1999).